לחיפוש נצחיות רוח קדשו של אור האורות הנחל נובע מקור חכמה

אבקשה

בס"ד | גליון 30 | מנחם-אב תשע"ט

ירחון חסידי ברסלב

פאר תחת אפר

לאחר הבכיה והגעגועים
לרועה הרועים, הנה זה בא מקור הנחמה
בן השמחה תקוות הדורות,
המהפך בשבעא דנחמתא את האפר
והחורבן לפאר ותיקון

אל הארץ אשר אראך

מסעו רצוף הנפלאות של החסיד **ר' מנחם גולדברגר** מהונגריה לארץ הקודש עם תחילת חורבן יהדות אירופה

האוצר שמתחת לגשר

דווקא הרחק בארץ ניכר גילה הרה"ח **ר' ישראל גריזולט** את סוד יהדותו, והוא שב אל הקיבוץ כשהוא עושה שם נפשות לתורה ולאמונה

לשמש את הרבי

קווים מזהירים לדמותו המאירה בשלל גוונים של החסיד **ר' עמרם יוסף הורביץ** במלאות עשור להסתלקותו

לָשׁוּם לַאֲבֵלֵי צִיּוֹן פְּאֵר תַּחַת אֵפֶר

הבכי על חורבן המקדש עוד לא נמוג. מעיין הדמעות שניגרו כמים מעיני אסירי ציון טרם יבשו. לב כל ישראל מייחל ומקווה לישועתו ולנחמתו יתברך שמו.

שלושת השבועות מלאות הכאב והצער על גלות השכינה חצבו והעמיקו את היסודות עליהם ישכון ויתנוסס הבנין החדש והנצחי שלא יחרב לעולם.

ככל שהשנים מתארכות אנו רק הולכים ומתקרבים ליום הגאולה, הסאה מתמלאת ונשלמת, השחר עולה באופק, "קול דודי הנה זה בא, הנה זה עומד אחר כותלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים".

◦◦◦

כל מי שאמון וגדל על מימי תורתו של הנחל נובע מקור חכמה ושואב את כל שפעת חיותו אך ורק ממנו, יודע ומכיר וחש שכל הבכיות והקינות אינם על מה שהתרחש אי אז בעבר הרחוק אלא על המתחולל בהווה, כאן ועכשיו..

ועיקר עיקרו של הבכי הגדול היא על סיבת הסיבות שבעטיו כל החורבנות ובנינו מתעכבת כל כך ישועתן של ישראל ובנין בית הבחירה, הלוא היא ההעלמה וההסתרה המתמשכת העוטה על אותו אור נחשק שבכל הנחשקים, היופי המאר והן התיקון והתקווה של כל העולמות כולם.

על ההעלמה הנוראה הזאת נעו בבכיה מאין הפוגות התלמידים הנאמנים בכל הדורות, ראשם היה מים ועיניהם מקור דמעה - "איכה יועם זהב ישנא הכתם הטוב", אשר לכן ורק לכן: "תשתפכנה אבני קודש בראש כל חוצות".

◦◦◦

בשבועות אלו, "שבעא דנחמתא", זה הזמן לקיים "קומי רוני בלילה לראש אשמורות", להתעורר ולהתחדש בעבודה הקדושה של קימות חצות, עליה הוזהרנו כל כך מפי ראש הבית קורא הדורות מראש.

לקום בעוד לילה לבכות ולקונן "כי רחק ממנו מנחם".

כל בכיה ובכיה, כל דמעה ודמעה, מפוגגת את אותם ענני ומסכים המעלימות את שמו ונצחיות אורו של המאור הגדול.

מתוכו של אפר ההעלמה ילך ויצמח ויתגלה הפאר והתיקון. כאשר האבלות באה ממקור התקווה - צופנת היא בחובה את כל יפעתה ועוזה של הנחמה.

◦◦◦

אין לך הכנה מעולה יותר לקראת יום גינוסיא דמלכא, יום הכתרת מלכו של עולם וקבלת עול מלכותו ברצון ובשמחה בראשית וראש השנה.

דמעות הנעגועים הללו יחד עם הכיסופים וההשתוקקות והיגיעות והטרחות לבוא ולעלות ולירא‌ות - הם הם ה"אבנים וסיד" שמהם יבנו הבניינים הנפלאים והנוראים שלא היו כמוהם מעולמים.

◦◦◦

בגיליון זה מציינים במערכת "אבקשה" כברת דרך ארוכה החותמת הנצאה לאור של שלושים גליונות, כולם שווים לטובה.

המסע שהחל לפני למעלה משלושים חודשים במטרה להזריח ולהאיר את אור נצחיותו של אור האורות היה רצוף בקשיים ומהמורות רבות שילאה העט מלתארם, רק כוחו הנשגב של אותו זקן שבזקנים סבא דסבין היא זו שעמדה לימין העוסקים במלאכה לצלוח ולהגיע עד הלום.

אמנם לא נסו הצללים והעבים מעיבים ומאפילים את בהירות אור הצחצחות, אבל כבר סמוכים ומובטחים אנו שלעולם ידו על העליונה ורוחו הזכה והטהורה מנשבת בלב כל מבקש ודורש אמת לאמיתו ומשיבה את נפשו בשבעה משיבי טעם ודעת.

כולנו תפילה שגיליון זה יהיה האחרון לפני הגליון שיבשר את שמחת הגאולה בהתגלות בחיר הבחירים רועה הרועים אשר אליו יוצאת נפש כל חי בערגה בבכיה ובנעגועים:

"בְּתוֹךְ שֶׁהָיוּ מִתְנַעְגְּעִים אַחֲרָיו וְהִנֵּה הוּא בָּא וְאָמַר: הִנֵּנִי!".

"וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם", 'רוּחַ אֱלֹהִים' - דָּא רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא יְתַקֵּן הַכֹּל, כִּי הוּא הָרֹאשׁ בֵּית אֲמִתִּי וְכָל יִשְׂרָאֵל יַכִּירוּ אוֹתוֹ וַיַּאֲמִינוּ בוֹ, וְהָרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת יִכָּנַע וְיִתְבַּטֵּל לְפָנָיו. אַךְ עַל־יְדֵי מָה נִזְכֶּה לָזֶה, עַל־יְדֵי הַבְּכִיָּה וְהַדְּמָעוֹת שֶׁבּוֹכִין וּמִתְאַבְּלִין עַל חָרְבָּן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ. וְזֶהוּ בְּחִינַת 'וְרוּחַ אֱלֹהִים דָּא רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם', בְּחִינַת 'שִׁפְכִי כַמַּיִם לִבֵּךְ וְכוּ'", בְּחִינַת 'עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה עֵינִי עֵינִי יֹרְדָה מַיִם כִּי רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי וְכוּ'".

"שֶׁצְּרִיכִין לִבְכּוֹת מְאֹד וּלְהוֹרִיד דְּמָעוֹת כַּמַּיִם עַל כִּי רָחַק מִמֶּנּוּ מְנַחֵם שֶׁהוּא הַצַּדִּיק הָאֱמֶת וְכַנַּ"ל, וְעַל־יְדֵי זֶה נִזְכֶּה לְרוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ שֶׁאָז יִתְקַיֵּם: לָשׂוּם לַאֲבֵלֵי צִיּוֹן פְּאֵר תַּחַת אֵפֶר".

(ליקוטי הלכות, חושן משפט הלכות מצרנות הלכה ד' אות י"ג)

בגליון:

4 מחדש חדשים
הצדיק הוא מקור הרעת והנחמה

6 ההולכים בתורת ה'
הדרך להעלות את התפילה

8 רפאה נפשי
אבחוניו ומקאותיו של הצדיק האמת מתמקרות ב"סיבת הסיבות"

10 במסילות הנחל
אופן לימוד המאמר בהליכה עם התורה

11 כדבר איש אל רעהו
האם זמן קבוע להתבודדות הוא מעלה או חיסרון?

12 בעקבי הצאן
היחס של חסידי ברסלב לכלל ספרי החסידות

24 קול הנער – לבני הנעורים
ליבי יעד – ההתבודדות, הוא אבן המעלה העליונה והגדולה מן הכלל!
נפשי בשאלתי – זמן חדש בעולמו של בן ישיבה

28 לטייל בגן-עדן
קורות חיי החסיד **ר' מנחם (מנדל) גולדברג** ז"ל, דביקותו העצומה בספר"ק ליקוטי הלכות והתמסרותו להדפסתו

40 לשמש את הרבי
עשור לפטירתו של הרה"ח **ר' עמרם יוסף הורביץ** ז"ל ממפיצי המעיינות בדביקות ובמסירות

52 גילוי האור בארץ מרחקים
סיפור התקרבותו רצוף החיפוש והבקשה של הרה"ח **ר' ישראל גריזולט** ז"ל

58 פרוייקט השיעורים
'בית אבקשה' הפעם מגיע ליעד **באלעד**

60 ילד שעשועים – לילדים של ברסלב
לְשִׂמְחָה זוֹ מָה הִיא עֹשָׂה?! - מַאֲמָר
הָעֲלָה מִסְּלִתְעוֹת הָרָשָׁע - סִפּוּר
מִי אֲנִי וּמָה שֶׁמִּי? - שֶׁעֲשׁוּעוֹן

בשער: נהר הדנובה שבו עשה החסיד ר' מנדל גולדברגר דרכו לארץ הקודש

ידיל ערי
מערכת אבקשה
טל: 02-539-63-63
פקס: 077-318-0237

©
כל הזכויות שמורות.
העתקת קטעי מאמרים, או תמונות, אך ורק באישור בכתב מהמערכת.

עיצוב גרפי:
BLUM
ר. הרמן
י. מאיר
054-84-02670
א. שטיין

זה ינחמנו

הנחמה שהיא הרחמנות האמיתית הנשפעת בשבעא דנחמתא נמשכת על ידי הדעת שמגלה הצדיק האמת

זו חש מסוגר בחומה מאיימת וסוגרת, אין לו מנוס ומפלט, מעבידו, שרק לפני זמן מה האיר לו פנים בשבחים ומחמאות לרוב, הפך לפתע את עורו, פיו מלא טענות וביקורת ומבין שיטי דבריו נשמעים בעליל רמזי איום על העתיד. נפשו קצרה, אין לו מנוחה, הוא חש נרדף ונאשם, מפוחד כעלה נידף, מה יהיה הסוף?!

~

העולם כמו התמוטט עליו, כל תכניותיו וחלומותיו מתנפצים בזה אחר זה, כמה קיווה להרוויח בעסק זה ולהצליח על ידו להתבסס בפרנסתו, ולפתע נהפך עליו הגלגל, גל עכור ומפחיד של חובות איומים כמו מבקש להטביעו חלילה, נוגשים עוטים עליו מכל צד, צר לו, מר לו, מאין יבוא עזרי?!

~

תמו ימי ה'שבעה' כולם פנו איש לביתו והוא נותר לבדו, לבדו, לבדו, עם ארבעת עוולליו היתומים ל"ע, המרירות אוכלת בו בכל פה, לאן יפנה, מה יעשה, מה צופן בחובו העתיד הקודר, חשרת עננים שחורים מאפילים על שמי חייו, הוא חש עזוב ונעזב מבלי סומך ותומך, מי ירחם עליו מי יחוס על עוולליו.

~

היסורים הקשים מן המחלה שתקפתו התמזגו עם יסורי הנפש, הוא נעצר ב'מעצר-בית' בחדרו, אין יוצא ואין בא, רגיל היה לחיים תוססים מלאי פעילות, פעל והפעיל להרחבת תורה וחסד בעסקנות מלאת מרץ, והנה הוא מוצא את עצמו שוכב מיוסר חסר מעש, המציאות המרה משחיזה את דקירותיה בלבו הפצוע בלאו הכי.

* * *

כוח אמיתי ששמו 'נחמה'

אם ישאלו את האיש ההמוני: מה יכול להחיות ולרפאות לב נדכאים אלו?! מה יגרום להם לשמחה ולרוממות רוח?! הוא יציע ללא ספק את הפתרון הקל והפשוט, למלאות את חסרונם! פלוני ימצא מעסיק כלבבו, השני ירוויח לפתע אוצר שיחלצהו ממיצר חובותיו, האחר ימצא זיווג הגון והרביעי יתרפא וייצא לפעלו כבעבר. זוהי התרופה היחידה לפי דעת דלי הדעת.

אבל צדיקי אמת גילו לנו שישנו כח הגורם לכך שעל אף שעדיין כורעים תחת מעמסת הצרות הצרורות כבר יכול הלב לשמוח, הנפש יכולה להתרומם ולהתחיל לחיות מחדש. לכח הזה קוראים "נחמה"! בכח זה מתנחמים, מתעודדים מתעוררים לחיים בתוך עמקי החושך הקיים ולפתע רואים אור וזריחת תקוה גם כאשר הכל עדיין כה מעיק וחרב מסביב.

מהי אותה נחמה?

רבינו הקדוש מגלה לנו על טיב נבואתו של ישעיהו הנביא: "נחמו נחמו עמי"! "כל הצרות והיסורים והגלות אינו אלא לפי ערך חסרון הדעת, וכשנשלם הדעת, אזי נשלם כל החסרונות, בבחינת 'אם דעת קנית מה חסרת', וכתיב 'לכן גלה עמי מבלי דעת'" (לקוטי מוהר"ן ח"א כא, יא).

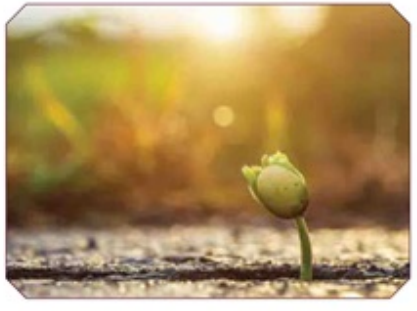

כלומר, אם באנו להחיות לבו הנדכא של פלוני ולרומם את רוחו מצרותיו ויסוריו, הרי מלבד הדאגה למילוי מחסורו צריכים אנו בעיקר לדאוג לכך שהדעת יושלם, כאשר הדעת שלם כל היסורים בטלים, הוא מתנחם!

ורבי נתן (לקוטי הלכות פו"ר ה"ג) מלמדנו בדברים ברורים מהו דעת זה שנחסר והאיך הוא מנחם ומחיה על אף הכל: "ועקר חסרון הדעת הוא חסרון אמונה, כי מי שיש לו אמונה שלמה בהשם יתברך בשלימות ויודע שהכל מהשם יתברך בהשגחתו לבד הוא חי חיים טובים תמיד, כי כל מה דעבד רחמנא לטב עבד בודאי, ובוודאי כוונתו יתברך לטובה".

הידיעה הברורה והתמימה שנעשה כאן דבר לטובתי, לתיקוני הנצחי ולתיקון וגאולת כל העולם כולו - נוסכת חיים, החיים המרים הופכים לחיים טובים, במקום לשקוע במרירות וצער וכאב, מביטים על התועלת וההטבה שגנוזים ומוחבאים בתוך הצרה הזאת, והדבר הזה מביא חיים, ולא רק חיים אלא חיים טובים תמיד! זהו הדעת של נחמה שממלא את כל החסרונות הצרות והיסורים.

להגדיל את הדעת

מלבד זאת, הידיעה שהשם יתברך הטוב והמטיב עומד מאחורי כל אלה גורמים לדעת בבירור שלא לעולם ימשך המצב המר הזה, המטיב האמיתי שמלווה אותי בצרה זו ונמצא אתי בחושך זה לא יניח אותי להיכלות ביסורים אלו, אלא ודאי ירחם ויגלה חסדו גם בגלוי, וכפי שרבינו הקדוש (שיחות הר"ן נו) מלמד: "מי שיש לו אמונה חיין חיים והוא מבלה ימי חייו בטוב תמיד, כי אפילו שאין מתנהג לו כסדר ויש לו יסורים חס ושלום גם כן טוב, כי הוא בטוח שאף על פי כן השם יתברך ירחם עליו להבא וייטיב אחריתו, כי מאחר שהכל מאתו יתברך בוודאי הכל לטובה".

ורבי נתן מוסיף: "מי שלבו שלם עם השם ואמונתו חזקה ומאמין שהכל ברצונו יתברך, אזי הוא בשמחה תמיד ואין לו שום דאגה ופחד כלל משום דבר שבעולם, ואפילו אם לפעמים באין עליו איזה יסורים חס ושלום, אף על פי כן, מאחר שיודע שהכל ברצונו יתברך לבד, הוא יכול לשמח את עצמו תמיד, כי כוונת השם יתברך שהוא מלא רחמים ומביא עליו היסורין הוא בוודאי רק לטובה, אם להזכירו שישוב בתשובה, אם למרק עוונותיו, ואם כן כל היסורים, הם טובות גדולות, ועל כן הוא יכול לשמח את עצמו תמיד, כי יודע שבודאי ישוב השם וירחמהו וייטיב אחריתו, והיסורים יתהפכו לו לטובה גדולה לעולמי עד ולנצח נצחים" (עצות ישרות שמחה ג' על פי לקוטי הלכות כלי היין א').

כך, שאם השקוע בתהום יגנו רוצה לרחם על עצמו, הרי במקום שיחפש למצוא אזניים קשובות לסאת יסוריו ובמקום שיחפש שותפים שיסכימו לכך שאין מכאוב כמכאובו, ראוי שירחם באמת על עצמו ויתאמץ בכל עוז להכניס ולהגדיל בלבו את הדעת האמיתי, דעת של נחמה, דעת של אמונה, שגורמים לכך שהחסרון לא יהא חסרון עוד.

במקום לחזור ולשנן לכל סובביו את גודל הרחמנות שראוי להם לרחם עליו, כדאי לו שישנן לעצמו אלפי פעמים את גודל הרחמנות שהקב"ה כבר מרחם עליו, וכך הוא ירוויח שבשינון האמונה הוא יזכה לדעת שימלא לו את כל חסרונותיו, כי לא מציאות הצרה היא המעיקה ונוטלת חיים אלא הפירוש והדעת אותו מפרש ונותן האדם למצבים החולפים עליו. ועל ידי בהירות הדעת אודות אמתת הנעשה עמו הוא יתחיל לחיות חיים טובים כבר עתה, מלבד המתקת הדינים הנפלאה והמשכת הישועה שתבוא בעקבות כך.

הצדיק מקור הדעת והנחמה

דיבורים אלו וכיוצא בהם בכלים מכלים שונים יכולים להיאמר ואכן נאמרים ע"י דרשנים רבים וטובים ובכל זאת עולם כמנהגו נוהג והייאוש והקדרות שולטים בכיפה. כדי שדיבורים אלו אכן יפעלו את פעולתם ויחיו נפשות רבות לאין תכלית, עליהם להימשך ממקורם. מהו ומיהו אותו מקור?

מי שחס על עצמו באמת ורוצה להקל משא יסוריו ומכאוביו בהכרח שיתחיל לחפש להכניס בלבו אמונת חכמים תמימה אל דעת הצדיק, לקבל ממנו את צורת ההסתכלות הנכונה על הקשר שלנו עם השי"ת, על אהבתו הנצחית אלינו, על גודל טובו ורחמיו ועל מיעוט השגת שכלנו בעומק דרכי הנהגתו הרחומה

מקור הדעת הזה ומקור האמונה הזו הוא הצדיק האמיתי, כי הוא "אור האמת המאיר לכל, אשר זאת היא הנחמה של הכל. כמו שכתוב 'זה' ינחמנו" (עלים לתרופה קח) - "זה" הוא בחינת הצדיק האמת שנקרא "זה", כמו שכתוב 'כי זה כל האדם', וכמאמר רבותינו ז"ל, כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה, וזה עיקר נחמתינו" (אוצר היראה צדיק אות קיט).

על כן מי שחס על עצמו באמת ורוצה להקל משא יסוריו ומכאוביו לתיקונו ולתיקון כלל העולם לנצח נצחים - בהכרח שיתחיל לחפש להכניס בלבו אמונת חכמים תמימה בדעת הצדיק, לקבל ממנו את צורת ההסתכלות הנכונה על הקשר שלנו עם השי"ת, על אהבתו הנצחית אלינו, על גודל טובו ורחמיו ועל מיעוט השגת שכלנו בעומק דרכי הנהגתו הרחומה. זוהי הנחמה האמיתית, זוהי הרחמנות האמיתית, והיא שמביאה לכך שלא יהא עוד שום צער וחסרון.

"ואם אין אנו זוכים לקיים את התורה כראוי, כבר הקדים השם יתברך רפואה למכותינו שזכינו לידע מאמיתת קדושת מעלת אדוננו מורינו ורבינו זכר צדיק לברכה אשר הוא מחיה ומשמח עצמנו בכל המדרגות ובכל הענינים שבעולם, כידוע לך בני, ועליו נאמר אלמלא מלחא עלמא לא יכיל למסבל מרירותא, זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו" (עלים לתרופה קעו).

להעלות את התפילה

עיקר עליית התפילה היא להשיבה אל שורשה הקדום ולמקורה הראשון, להשיח את כל לבו ולשפוך את נפשו לפני בוראו בשפתו ובלשונו, ועל ידי זה עולים ומתרוממים שאר התפילות המוגבלות בנוסחאות קבועות וכלליות ונגאלים ונכללים בתפילה העליונה והגדולה מהכל

בנוי ומיוסד על פי התורה הזמנית
ליקוטי מוהר"ן קמא סימן ט' - "תהומות יכסיומו"

ועים אנו לחשוב, שהנפילה בחושך היא נפילה שלנו בלבד, של המתפללים, אך לא של התפילה. כלומר לפי הבנתנו אנו נמצאים בתוך החושך, התפילה נמצאת בחוץ, מחוץ לחושך, ועלינו לבקוע דרך להגיע אליה, אל התפילה המוארת שבחוץ, או אז נוכל להתפלל.

בתורה זו רבינו גילה שהנפילה של איש הישראלי לתוך החושך של מחשבות זרות ומבולבלות, הינה תוצאה ישירה מהנפילה של התפילה בעצמה לתוך הגלות, לתוך החושך של מצרים. נכון שאנו גרמנו לתפילה ליפול, אבל הנפילה גרמה שהתפילה בעצמה, ירדה לתוך הגלות.

מניין אנו יודעים זאת?

הנה בתחילת התורה אומר רבינו שיעקב ובניו הם הם נוסחאות התפילה והם הם שערי התפילה, ובסוף התורה רבינו ממשיך ומגלה שיעקב ובניו ירדו מצרימה, כלומר, שהם ירדו לעומק גלות מצרים שהיא כיסוי הניסים בטבע, העלמת אור התפילה.

הרי שאנו למדים שהתפילה בעצמה, נוסחאותיה ושעריה טבעו בארץ מצרים, לא רק המתפללים נלכדו בגלות החושך והמיצרים, אלא אף התפילה בעצמה נלכדה ברשת האפיקורסים, עד כדי כך, שכאשר משה רבינו רוצה לשאת את כפיו בתפילה הוא אינו יכול כביכול לערוך ולסדר את תפילתו עד שיצא מן העיר ויפרוש את כפיו.

עלינו להבין מה המשמעות של נפילת התפילה וירידתה בתוך מיצרי הגלות, ובעיקר: מהי העצה והתקווה להעלותה אל מקורה מתוך חרפת הזלזול שגרם לתפילה ליפול כל כך. לכך נשימה את לבנו לעומק דבריו הקדושים בתורה זו, ומשם יתד וממנה פינה להתגלות אור האמת המסיר כל מיני חושך שבעולם.

הנוסחאות בעקבות הגלות

בתחילה היה עם ישראל עובד את עבודת התפילה, עבודת הלב, כל אחד כפי שפתו, לא נתקן שום נוסח קבוע לתפילה, וכל אחד יכול היה לפרוק את אשר על לבבו כפי רצונו, כפי דרכו המיוחדת והייחודית.

כל זה המשיך במשך שנים ארוכות, דורות על גבי דורות, עד שהגיעה הגלות המרה:

"כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע נתערבו בפרס ויון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגוים ואותן הבנים נתבלבלו שפתם והיתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה וכיון שהיה מדבר אינו יכול לדבר כל צורכו בלשון אחת אלא בשיבוש שנאמר: 'ובניהם חצי מדבר אשדודית וגו' ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם', ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקדוש ברוך הוא בלשון הקודש עד שיערבו עמה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא ובית דינו כך, עמדו ותקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר, שלש ראשונות שבח לה', ושלש אחרונות הודיה, ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולן כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן ותהיה תפילת אלו העילגים תפילה שלימה כתפילת בעלי הלשון הצחה" (רמב"ם ריש הלכות תפילה).

לפי דברי הרמב"ם, עצם יצירתה של נוסחה קבועה, שאותה מתפללים כל ישראל, היא תוצאה של הגלות, ואינה דרך הלכתחילה שבה האדם יתפלל ויישא את תחינתו באמת להשם יתברך.

אחד הקשיים הסמויים של כל יהודי הרוצה להתפלל בכוונה, הוא שכאשר הוא עומד להתפלל תפילה שיש בה התחייבות לנוסח קבוע, הוא מרגיש מבלי לדעת שבבחינה מסוימת הרי הדבר עומד בסתירה לכך שהוא יוכל להביע את כל רגשותיו העמוקים כפי שהוא היה מתבטא אילולי נוסחת התפילה, ולכן מפאת זה, ייתכן שיחוש חלישות הדעת ועייפות בלתי מוסברת כאשר הוא בא לחזור שוב יום אחר יום על אשר אמר וחזר ואמר אתמול ושלשום.

ואכן, גם רבינו, כאשר דיבר עם בני הנעורים ללמדם לדרוך את קשת התפילה, עסק דווקא ללמדם את דרך התפילה שאינה מחוייבת כלל לנוסחא מסוימת או לזמן ומקום מוגבל, ואף דיבר על כך שעיקר התפילה, במקורה וראשיתה, היא תפילה זו:

"שמעתי בשמו שהיה מדבר עם אחד מבני הנעורים והיה מחזק אותו מאוד מאוד בהתבודדות ושיחה בינו לבין קונו בלשון שמדברים בו כדרכו זכרונו לברכה. ואמר לו שבתחילה זה היה עיקר התפילה, מה שהיה כל אחד מדבר מה שבליבו לפני השם יתברך בלשון שהיו מדברים בו, כמבואר ברמב"ם בתחילת הלכות תפילה (תפילה א ב' ד') **עיין שם שמבואר שם זאת היטב, שבתחילה היה זה עיקר התפילה וכו', אך אחר כך ראו אנשי כנסת הגדולה וכו' ותקנו סדר התפילה עיין שם. אבל על כל פנים מדינא זהו עיקר התפילה. על כן גם עכשיו שמתפללין סדר התפילה שתקנו אנשי כנסת הגדולה, טוב מאד להאדם להיות רגיל להתפלל לפני השם יתברך תפילות ותחנות ובקשות מליבו בלשון שמבין שיזכהו השם יתברך לעבודתו באמת כי זה עיקר התפילה כנזכר לעיל".**

כמה מרחקינן ממיא

על פי הדברים האלה מובן, שנוסחאות התפילה הם אלו שירדו למצרים, והם אלו שבנפילתם עלולים להיקרא בכינוי פרסאות המרחקות את האדם מהתפילה שהיא בבחינת שפכי כמים ליבך נוכח פני ה' (עיין היטב בפנים התורה שכתב שם ששאלו את הצדיק כמה מרחקינן ממיא - היינו מבחינת שפכי כמים ליבך - והשיב להם שגם הג' תפילות הם בכלל ההרחקה, ועיין בביאור הליקוטים חלון הפליאה א' ושער ה' היטב), כי האותיות של הנוסח, הם צמצום קדוש ונורא שמעיקרא אמור לעזור לאדם להצטמצם ולכוון כל דיבור ודיבור בתפילה ולרומם את האדם לעילא ולעילא מכל ברכתא ושירתא תושבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא עד נוכח פני ה' ממש, אבל על ידי מרוצת אריכות הגלות, הצמצום הזה בעצמו עלול להתהפך לגבולות ומיצרים העומדים כנגד הנפש לבל תוכל להיכנס פנימה לתוך הקדושה החבויה בתוככי אותיות התפילה ולהשתפך לפני ה' בתפילתה.

בני יעקב הם שנים עשר נוסחאות התפילה, שורש נוסחאות התפילה זה השוני הקיים בתוך צורת התפילה בעצמה, יש אחד שתפילתו היא חרישית כמו מים שנשפכים, יש אחר שתפלתו בוערת בהתלהבות כמו אש, יש במרוצה, ויש במתינות, כל אחד ונוסחת נפשו (עיין ליקוטי הלכות נזקי שכנים ה"ה אות ב'), אבל יעקב הוא כלליות התפילה שעומדת מעל כולם וכוללת את כולם.

בגלותנו הפכו שנים עשר נוסחאות הבנים לנוסחאות של אותיות, זה בכה וזה בכה, אבל כלליות התפילה לא נפגמה, כלליות התפילה הריהי בסוד הראשית וההתחלה של התפילה, זו שכוללת את כל הנוסחאות, ה"אב" לכל התפילות זו התפילה שאינה משועבדת ומצומצמת כלל לנוסחאות התפילה הפרטיות והמחולקות איש לדרכו.

יעקב אבינו ועימו יוסף הצדיק (שהוא האב והבן כאחד) - כל ירידתם למצרים - היא רק בשביל להעלות משם את הבנים מתוך גלותם, ולכן כל התיקון של כל התפילות על כל הצורות והנוסחאות, הוא על ידי התפילה הכללית שחידש בצוק העיתים הצדיק שמעלה את כל התפילות. הלא היא תפילת ההתבודדות. כי על ידה מתאחדים כל הבנים. כל נוסחאות התפילה, להיות באחדות גמורה עם האב, עם שורש התפילה.

> העצה היעוצה לכל מי שרוצה להתחדש מחדש בעבודת התפילה, לזכות להחיות ולחדש את כוחו דווקא באותיות התפילה, שיתחזק בכל עוז ותעצומות וישקיע את כל תשוקתו וכוחותיו אל תוך עבודת ההתבודדות

כאשר האדם זוכה לקבוע לו על כל פנים שעת התבודדות בחדר או בשדה, ושם הוא שופך את ליבו כמים נוכח פני ה', על ידי זה גם התפילות האחרות נתקנות ויוצאות מגלותם ומתעלות. כאשר הקשר עם ה' הופך לקשר חי ולבבי, קשר כדבר איש אל רעהו, הרי ששום נוסח ושום שיער לא יכול לעכב אותו מלשפוך את ליבו בכל שעה ובכל תפילה נוכח פני ה', אדרבה אז דייקא זוכה לעילוי המיוחד של התגלות פני ה' אליו זוכים דווקא ע"י צמצומי נוסחאות התפילה שיסוד כל אות מאותיותיהם וכל תיבה מתיבותיהם הוא בהררי קודש הקדשים בכנסת וכנסייה הגדולה והכללית הכוללת הכל שלמעלה למעלה מכל צמצום ופרטיות והתחלקות.

* * *

ומכאן, שהעצה היעוצה לכל מי שרוצה להתחדש מחדש בעבודת התפילה, לזכות להחיות ולחדש את כוחו דווקא באותיות התפילה, שיתחזק בכל עוז ותעצומות וישקיע את כל תשוקתו וכוחותיו אל תוך עבודת ההתבודדות כי על ידה זוכה להעלות את כל תפילותיו שנשארו עד כה בחושך, להאירם באור עליון וחביון, לאמור לאסורים צאו לאשר בחושך הגלו.

הבהרה חשובה

דברינו בסדרת מאמרים זו מתייחסים אך ורק לביעות נפשיות שגם אנשי המקצוע מציעים להם **טיפולים התנהגותיים** (פסיכולוגיים) הכרוכים בשינויי תודעה, חשיבה ורגש, בטכניקות שונות ומשונות.
חובה להבהיר ולהתריע כי לצד סוג בעיות שכיחות ונפוצות אלו קיימים ללא ספק מקרים בעייתיים וחמורים יותר המצריכים לפעמים **טיפול תרופתי** (פסיכיאטרי) ושבמקרים קיצוניים, בהעדר טיפול מתאים, עלול הסובל להידרדר למצב של סכנת נפשות לו ולסביבתו.
מאידך, קיימת לצערנו גם תופעה של הפניות חפוזות וחסרות אחריות לטיפול תרופתי גם כאשר הדבר מיותר ומזיק.
מדור זה לא מתייחס לאותם מקרים מיוחדים הדורשים התייעצות עם דעת תורה מוסמכת

מאמר ב'

עֹלַת כָּל הָעֹלוֹת וְסִבַּת כָּל הַסִּבּוֹת

אבחוניהם ורפואותיהם של חכמי האומות מתמקדות ב"סיבת" הבעיות הנפשיות,
בעוד שאבחוניו ורפואותיו של הצדיק האמת מתמקדות ב"סיבת הסיבות"

במאמר הקודם דיברנו על ה"אבחון", ובו קראנו לאמץ את האבחונים האלוקיים והשורשיים הניתנים על ידי רבינו לשלל בעיות הנפש, ולהינזר מהאבחונים החיצוניים והשטחיים של חכמי האומות.

במאמר שלפנינו, נעמיק בס"ד מעט יותר, וננסה למצוא - באמצעות כמה דוגמאות - את אחד הקשיים העומדים בדרכנו לקבל בתמימות ובפשיטות את רפואותיו של רבינו הקדוש.

והוא: הבלא של ה'אבחנות' הגשמיות והגוייות.

"התמכרות" מהי?

ניקח לדוגמא את נושא ה"התמכרות" - דבר שרבים סובלים ממנו, בתחומים רבים בחיים, וזכה למחקרים רבים ולשיטות רבות כיצד להיגמל ממנו.

המקום בו אנו נפגשים בעבודת ה' היומיומית עם ה"התמכרות", הוא ע"פ רוב בהתמכרות שלנו לדברים בלתי רצויים. כגון: אכילה כפייתית, התמכרות למשחקי מחשב, או אפילו להאזנה של קווי נייעס וכיו"ב. ובמקרים נרועים יותר: התמכרות לעבירות חמורות, לא בצורה של מכשול ונפילה פה ושם, אלא בהתמכרות קבועה ושיטתית, רחמנא ליצלן ולישזבן.

ההבדל העיקרי בין מכשול ונפילה, ואפילו הָרְגֵל רע, לבין 'התמכרות' כפי שהיא נקראת כיום, הוא: שגם כשהאדם מודע לכך שהוא גורם רעה לעצמו בזה ובבא, הוא מרגיש ככפוי לעשות את מה שהוא עושה, ובמקרים רבים הוא אפילו לא חש הנאה ממעשהו הרע. אלא עושה אותו כמי שכפאו שד.

כמו אותו מעשן, שגם כשהוא נחנק מהסיגריה, וריאותיו מחרחרות, הוא ממשיך לעשן. וכמובן, כמו אותו אייפוניסט שממשיך לדפדף באגודלו על המסך המטמטם, כשהוא כבר אפילו לא נהנה...

אחד שכזה היה מוכן לשלם כסף רב שיצילו אותו מהתמכרותו ומנפילתו לעבירות ולדברים שליליים אחרים, אך הוא מרגיש שיצרו גדול ממנו, ואין לו את הכוחות להתעבר.

***

איננו יודעים מי הראשון ששייך את המילה 'התמכרות' לתחום ההתנהגותי, אך המקום בו היא מופיעה בתנ"ך, הוא בחומש דברים, בתוכחות שכפרשת כי תבוא, שם נאמר בין הקללות:

וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם לְאֹיְבֶיךָ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאֵין קֹנֶה.

(דברים כח, סח)

רש"י מפרש:

וְהִתְמַכַּרְתֶּם שָׁם לְאֹיְבֶיךָ - אַתֶּם מְבַקְּשִׁים לִהְיוֹת נִמְכָּרִים לָהֶם לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת. בְּלַע"ז אימורוונדרי"ץ ווֹר"ש [= תמכרו את עצמכם]. וְלֹא יִמָּכֵן לְפָרֹשׁ 'וְהִתְמַכַּרְתֶּם' בְּלָשׁוֹן 'וְנִמְכַּרְתֶּם' עַל יְדֵי מוֹכְרִים אֲחֵרִים, מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו 'וְאֵין קוֹנֶה'.

(רש"י, שם)

ולענייננו נפרש זאת:

האדם פונה מיומתו לעשות את הדבר הרע, מבלי שיפתו אותו לכך, ואפילו מבלי שיציעו לו תמורת זאת הנאה כלשהיא... פשוט מתוך 'הרגל' חזרו ונשנה, שהפך ל'התמכרות'. הוא מוכר את נשמתו לשטן, גם כשהשטן כבר לא משלם לו על כך מאומה...

היכן מדבר רבינו על 'התמכרות'?

חכמי האומות ורופאי הנפשות שבדורנו, חקרו את נושא ה'התמכרות' לאורכו ולרוחבו, והצליחו, לדעתם, לגלות את הגורמים להתמכרות, כשהם אף מפתחים שיטות טיפוליות מגוונות כיצד להיוושע ממנה.

הבה נבדוק האם רבינו הקדוש, רופא הנפשות הגדול, מתייחס למציאות שכזו, בה האדם 'מכור' להתנהגות שלילית מבלי יכולת לשלוט על דחפיו ויצריו, ומה הפתרון שהוא מציע.

ובכן, מספיק חיפוש קל בספרי רבינו, לגלות שרבינו מתייחס רבות לבעיה זו: הבולטת שבהם, היא בליקוטי מוהר"ן, תורה נ"ו, שם מתאר רבינו את בני אותה קבוצה

שֶׁגַּם עֹשֶׂה זוֹכְרִים אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, אַךְ שֶׁנִּשְׁתָּה גְּבוּרָתָם וְאֵין לְאֵל יָדָם **לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרָם.**

(ליקוטי מוהר"ן, נו)

מה שנקרא בשפת ימינו המקצועית "התמכרות"...

רבינו מגלה שם לימוד נפלא כיצד להפוך את ה'הסתרה שבתוך הסתרה' הזו לשכל ודעת עליון, חסד עליון ורחמים גדולים.

בתורה אחרת מתייחס רבינו אל אותם אנשים המרגישים שמרוב רגילותם למעשים שליליים, 'התמכרו' ביד יצרם עד שאין בידם יכולת לבחור בטוב, וההרגל הרע שלהם כָּלָא אותם בכלא ההתמכרות. וכך הוא כותב שם:

כָּמָה בְּנֵי אָדָם נְבוֹכִים בָּזֶה מְאֹד, מֵחֲמַת שֶׁהֵם מְרֻגָּלִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וּבְדַרְכֵיהֶם מִנְּעוּרֵיהֶם מְאֹד, עַל כֵּן **נִדְמֶה לָהֶם שֶׁאֵין לָהֶם בְּחִירָה, חַס וְשָׁלוֹם, וְאֵינָם יְכוֹלִים לְשַׁנּוֹת מַעֲשֵׂיהֶם.**

(ליקוטי מוהר"ן תנינא, קי)

כשהוא מחדד שם את יכולת הבחירה שיש לכל אחד, בכל מצב שהוא.
גם בחיי מוהר"ן מסופר על אחד

שֶׁהָיָה מְרֻגָּל בַּעֲבֵרוֹת גְּדוֹלוֹת, עַד שֶׁכְּמֵעַט **לֹא הָיָה בְּיָד עַצְמוֹ לִמְנֹעַ עַצְמוֹ מִלַּעֲשׂוֹתָם.**

(חיי מוהר"ן, תמט)

רבינו נתן לו שם 'עצה נפלאה' [כלשון מוהרנ"ת שם] כיצד לעמוד בניסיון ולא ליפול שָׁדוּד וְרָמוּס תחת מגפי ההתמכרות.

דפי הספר ליקוטי תפילות מלאים גם הם מגדה לגדה בהשתפכויות נפש שתוכנם הוא ההרגשה אודות העדר הכוח והיכולת להתגבר על מה שיש להתגבר. ומי לא מכיר את מטבע הלשון הייחודי החוזר שם על עצמו פעם אחר פעם בהטיות ונוסחאות שונות: "הצילני ממני בעצמי"... (ליקוטי תפילות: סז, ח"ב ת, ועוד), "נדמה בדעתי כאילו איני בידי חם ושלום"... (ליקוטי תפילות, קכב, קמד) ו"מטעין אותי בדעתי השפלה שכמעט אין בידי ח"ו ללחום מלחמתי שאני מוכרח להילחם בעולם המעשה הזה, ואין בידי לעמוד נגד תאוותיי הרעות" (שם ח"ב, מח).

***

אי"ה כשנגיע לדון בנושא ההתמכרות נביא את דברי רבינו, אלו וכיוצא באלו, ונבארם הלכה למעשה. אך הפעם נתמקד לצורך העניין, בעצה פשוטה ומעשית, ידועה וממורסמת, אשר רבינו קבע בוודאות שבכוחה לחלץ את האדם ממצודה רעה' של התמכרות לעבירות רח"ל.

הלא היא: קביעת עתים לתורה!

וְאָמַר, שֶׁאֲפִלּוּ אוֹתָן הָאֲנָשִׁים הָרְחוֹקִים מִן הַקְּדֻשָּׁה מְאֹד **שֶׁנִּלְכְּדוּ בְּמְצוּדָה רָעָה עַד שֶׁרְגִילִין בַּעֲבֵרוֹת** חַס וְשָׁלוֹם וְרַחֲמָנָא לִצְלָן רַחֲמָנָא לִשְׁזָבָן, אַף עַל פִּי כֵן, הַכֹּחַ שֶׁל הַתּוֹרָה גָּדוֹל כָּל כָּךְ עַד שֶׁיְּכוֹלָה לְהוֹצִיא אוֹתָם מִן הָעֲבֵרוֹת שֶׁרְגִילִין בָּהֶם חַס וְשָׁלוֹם. **וְאִם יִעְשֶׂה לָהֶם חֹק קָבוּעַ וְחִיּוּב חָזָק לִלְמֹד בְּכָל יוֹם וְיוֹם כָּךְ וְכָךְ, יִהְיֶה אֵינוֹ שֶׁיִּהְיֶה. כְּדַאי יִזְכּוּ לָצֵאת מִמְּצוּדָתָם הָרָעָה** עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, כִּי כֹּחַ הַתּוֹרָה גָּדוֹל מְאֹד.

(שיחות הר"ן, יט)

יש לנו כאן בעצם הדרכה פשוטה וברורה ביותר:

מי שסובל מ'התמכרות', ומרוב הרגל בעבירות מסוימות נלכד ב'מצודה רעה' שאין ביכולתו להיחלץ ממנה - אם יעשה לעצמו 'חוק קבוע וחיוב חזק ללמוד בכל יום וכך וכך', מוכטח לו בוודאות שיזכה לצאת ממצודתו הרעה, ולהיגמל מהעבירות שהיה מורגל בהם.

מה הקשר בין הרפואה למחלה?

תגידו את האמת: התלהבתם מהפתרון הפשוט וְהַנָּאִי שהונח זה עתה לפתחכם?

אם לא, יכולות להיות לכך כמה סיבות. על הראשונה נדבר הפעם, והיא:

האבחון וההגדרה של חכמי האומות, קנו שביתה חזקה כל כך בלבנו, עד שקשה לנו להבין כיצד עצה שכזאת תפתור את הבעיה.

החוקרים הרי מסבירים - והם לכאורה צודקים - שההתמכרות קשורה להפעלה של מערכת החיזוק במוח: למוליך העצבי 'דופמין' שמופרש לתוך גרעין האקומבנס, על ידי תאי עצב באזור שנקרא 'הטגמנטום הגחוני' במוח האמצעי. [לא המצאתי את המילים המוזרות הללו, העתקתי אותם מתוך פרסום של מכון חרדי לגמילה...]

ומעתה: מילא 'דמיון מודרך' יועיל אולי לשנות את הזרמת ה'דופמין' בכמות מוזרות וביעיתי לא-נכון, בכך שיגרום למח להבין שהתענוג אליו אתה ממוכר אינו תענוג אלא סבל. אבל ללמוד כל יום "כך וכך חוק ולא יעבור" - מה זה קשור?

***

נדלג לתחום אחר, לצורך דוגמא נוספת שתחזק את השאלה:

האדם סובל מ'חרדות', ורבינו (בליקוטי מוהר"ן תורה ט"ו) מציע לו - לדוגמא - לערוך 'משפט' בצורה יומיומית, ובכך להסיר את החרדות מעליו. (אין אנו מנסים כעת למניא זו, אלא מזכירים אותה בצורה שטחית כדוגמא בעלמא).

וגם כאן נשאלת השאלה:

מאחר שהחוקרים טוענים, ובצדק לכאורה, שהחרדות הספציפיות של אדם זה ממכוניות, לדוגמא, נובעות מטראומה שאירעה לאותו 'חרד', כאשר חווה בילדותו תאונת דרכים מחרידה, ובכך פיתח "הפרעת דחק פוסט-טראומטית" - כיצד אם כן תועיל לו 'משפט' וחשבון נפש יומיומי?

מילא טיפול פסיכותרפי, שנוגע להשיב את המטופל לרגעי הטראומה ולהתמודד איתם מחדש, יכול אולי להועיל. אבל 'משפט' יומיומי - מה זה קשור?

[או אולי - יהיו שיגידו - שרבינו אכן מדבר רק על חרדות מסוג מסוים, ולא כאלו שנובעות מטראומות...].

ה"סיבה" ו"סיבת הסיבות"

וכאן אנחנו מגיעים לנקודה אליה חתרנו להגיע:

חכמי האומות אלופים - במסגרת המגבלות של החכמה האנושית כמובן - בלחקור את המערכת הנפשית כמות-שהיא, ולהסביר את ה"סיבה" לכל תופעה. והם אכן צודקים. "חכמה בגויים תאמין"... ואין אנו מנסים להסיג באורח קבע את גבולם, ולטיען תמיד שאבחנתם אינה נכונה.

מה שאאנחנו טוענים הוא משהו אחר:

הם יודעים את ה"**סיבה**", אך אנו יודעים את "**סיבת הסיבות**"!

אנחנו יודעים מה גרם לאותו אדם לפתח "הפרעת דחק פוסט-טראומטית" לאחר שחווה על בשרו תאונת דרכים. ובמה הוא שונה מחברו, שלא חווה מה שהוא חווה, או לא פיתח 'חרדה' על אף שחווה, או שהצליח להיפטר מהחרדה בקלות ללא שום התערבות טיפולית...

ולכן, בעוד שהם עמלים לטפל ב"סיבות" - בהצלחה או שלא - אנחנו מטפלים ב"סיבת הסיבות". והרפואות האלוקיות והשורשיות, אותן אנו נוטלים, משפיעות על "סיבת הסיבות", ומנטרלים את ה"סיבות" יהיו מה שיהיו...

ה'דופמין' שמשתחרר במוח בכמות מופרזת, וגורם להתמכרות, היא אכן "סיבה", וכל"סיבה" הזאת אין לכאורה שום קשר לקביעות חזקה בתורה 'חוק ולא יעבור'.

אבל כשהמכוז מחליט לציית לרופא הנפשות הגדול, וקובע לעצמו "חוק קבוע וחיוב חזק ללמוד בכל יום ויום כך וכך" - דואג הקב"ה, "עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות", לשחרר אותו מה'התמכרות'.

ואז כבר לא משנה מה ה"סיבה" להתמכרות:

אם ה'דופמין' היא הסיבה, תגרום עצת ה' לדופמין לעשות פרסה...

אם הנגטיקה של אותו אדם היא הסיבה, תגרום עצת ה' לשינוי הַנְּגָנִים...

וגם אם הסיבה היא פשוט עצלות וחוסר מוטיבציה להתגבר על היצר, תשפיע עצת ה' לאותו אדם חיות וחשק...

***

שני הדוגמאות שהבאנו - ה"התמכרות" וה"חרדות" - אינן דומות כ"כ זו לזו, שכן בעוד שלגבי 'חרדות' אנו מבינים כיצד ה'משפט' מטפל ב'סיבת הסיבות' של הבעיה, בכך שהוא גורם ליראה לעלות לשורשה ולא להתלבט בכל ענייני העולם (המבואר בליקוטי מוהר"ן תורה ס"ו), הרי שלגבי 'התמכרות' לא גילה לנו רבינו מהי 'סיבת הסיבות' שלה, וכיצד הקביעות בתורה קשורה לכך.

[יתכן שההסבר לכך מופיע בליקוטי הלכות (בביעות הפת ה, יג-יח) שם הוא מבאר שהקושי להיגמל מהחטאים נובע מהבגדים הצואים העוטפים את הנשמה ולא נותנים לה להשתחרר ממאסר הטומאה, והתורה - בפרט זו שעלמדת בקביעות חזקה - היא המים ששוטפים ומנקים את האדם מבגדיו הצואים, עיין שם].

אך הצד השווה שבשני הדוגמאות הוא, שרמאותיו של רבינו עוקפות את העיסוק הישיר ב"סיבות", ומעוררות למעולה את "סיבת הסיבות". כך שגם אם ה"סיבות" לא זוכות לקורטוב התייחסות מקצועית, הם נעלמות עם הזמן...

מאמר ב'

אופן לימוד המאמר

חרי שכבר הכין את עצמו על ידי התבודדות ותפילה שיוליכו הש"ת בדרך הנכונה, וישב את דעתו לבחור לו מאמר מסוים אשר עמו ילך בתקופה הקרובה (כמו שהארכנו במאמר הקודם). אזי תחילת העבודה הוא **עצם לימוד המאמר.**

הלימוד צריך להיות במתינות, לא מתוך רצון לגרוס ולגמור את המאמר, אלא מתוך שימת מוח ולב ומתוך השתוקקות להכיר כל פרט וענין שרבינו מזכיר במאמר. מאידך אין ללמוד את המאמר מתוך בהילות להבין מיד את הכל בבירור גמור, ובודאי לא מתוך דחף לחדש תיכף חידושים בקשרי המאמר, אשר באמת לא יתכן כלל להבין לעומק ולחדש חידושי אמת לפני שבקי הדק היטב בפשטות כל פרטי המאמר.

לכן יתחיל ללמוד את המאמר ביישוב הדעת. בימים הראשונים ילמד כדי להבין בפשיטות את כל דברי המאמר מתחילתו ועד סופו, ובימים שלאחר מכן ילמד שוב ושוב את המאמר ובכל פעם יבין וישכיל יותר בהבנת המאמר, וכך יוכל להתחיל להבחין כפי ערכו את כל שלבי סולם המאמר, מהו התחתלה של קיום המאמר, השלב הראשון שהוא העצה הראשונה של המאמר שכל אדם יכול להתחיל ממנה ולקיימה בכל מצב שהוא, ולהבחין כיצד שלב זה מביא לשלב השני, וכן משליבה לשליבה עד לראש הסולם המגיע השמימה, וכך יתברר ויתבהר לו סדר קיום המאמר משלב לשלב. כמו כן ייתן דעתו על כל פסוק ומאמר חז"ל שרבינו מביא, להבין מה נאמר שם, וכיצד הוא ראיה להיסוד (אין דברינו כאן בדרכי לימוד העיון, שיעל זה נתמקד במאמרים שיבואו בעזרת השי"ת).

מעלות הבנת וזכירת פרטי בחינות המאמר

ככל שידע ויבין את המאמר בבהירות יותר, וישים עיניו ולבו היטב להסתכל יפה במאמר, כך יתפרשו אצלו דברי המאמר "לעובדא ולמעשה" יותר ויותר, "כי כל דבריו ז"ל כולם נצרכים ומוכרחים לעובדות ועצות טובות לעבדו יתברך, **ואפילו בקצת מקומות אשר לפום ריהטא בהשקפה ראשונה אין מבינים היטב איך נוגע הענין הזה לעובדה לפי מדרגתו,** אף על פי כן באמת יש שם עצות נפלאות והתעוררות נורא לשוב אליו יתברך ממקום שהוא שם, **ואם תשים עינך ולבך שם היטב.** בודאי תמצא גם שם עצות ודרכים טובים לפי מדרגתך" (שיחות הר"ן סי' קל"א).

וגם ענין ה"הליכה עם המאמר" תלוי מאד כפי מה שיזכור היטב את כל הפרטים כולם המוזכרים במאמר, ויבין היטב את הפסוקים והראיות וכו'. כי הרי התכלית הוא שכל עבודתו מבוקר ועד ערב וכל מה שעובר עליו, יהיה הכל על פי המאמר הזה, והלא הרבה מהעניינים העוברים עליו, מוסתרים וחבויים בתוך הפסוקים או שאר פרטים המוזכרים במאמר, ואינם מוזכרים בתוך פשטות דברי המאמר הנגלים, ולכן על ידי שיהיה בקי היטב בכל פרטי המאמר מתוך הבנה יותר ויותר, בודאי יקל עליו מאד לילך עם המאמר ולקשר כל פרטי ימי חייו וכל מה שעובר עליו אל המאמר.

רצוי שבכל יום ויום (או בכל מחזור של כמה ימים) מתקופה זו ילמד את המאמר כולו, בתחילה ילמד בכל יום את כל המאמר, ורק אחר כמה ימים או יותר (תלוי כפי הזמן שהקדיש לזה), כשכבר ידע היטב את כל המאמר על כל פרטיו, וכבר יגיע לשלבי העיון, שאז כבר ממילא יהיו מונחים ומסודרים בזכרונו כל חדרי ומבואות המאמר - אז כבר יוכל ללמוד בכל יום רק חלק מהמאמר ולעיין בו (כמו שיתבאר במאמרים הבאים).

כדאי ומומלץ מאד להקציב לזה זמן ניכר ונכבד שיהיה בו די בשביל להתייגע ולהשקיע במאמר, ולא רק בשביל לצאת ידי חובתו כמה דקות, וכך במשך הזמן כשיהיה עקבי ללמוד ולעיין במאמר בכל יום. אזי לאט לאט יתחיל להיות מחובר ברוחו ונפשו אל אור המאמר, עד שבעזרתו יתברך יזכה לראות ולהרגיש כיצד כל העולם ומלואו וכל מה שקורה עמו וכל המאורעות המתרחשים סביבו הן בעולמו הפרטי והן בכלליות העולם, הכל מתקשר אל מה שרבינו מגלה במאמר, וימצא עצה לנפשו על כל מה שעובר עליו מתוך המאמר.

הליכה עם המאמר בלכתו בדרך

אחרי שכבר בקי קצת בדברי המאמר, ויודע אותו - כמעט - בעל פה, אזי יכול להתחיל לקיים פשטות הפסוק 'אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת השם', דהיינו ללכת עם המאמר באופן שחוזר אותו במוחו בכל עת מצוא, ובפרט בעת עוסקו בדברי הרשות, כגון בעת הליכה בדרכים וברחובות עיר או בעת האכילה וכדו', וכמי שהרה"ח ר' לוי יצחק בנדר ז"ל היה מרבה לדבר על כך שכל בחור או אברך יש לו ללכת ברחוב "עם איזה רבה בר בר חנה", דהיינו שבעת הליכתו יחזור במוחו על כל תיבה מהמעשה של רבה בר בר חנה ויסכם במחשבתו כיצד רבינו מפרש תיבה זו בתוך המאמר.

רבי לוי יצחק ז"ל היה אומר (טעם וקנים כ"ה אייר תשס"ב) בשם ראבר"נ זצ"ל, שעצת 'תורה בכח' שעל ידה זוכים לתת כח להיצ"ט להתגבר על היצה"ר (כמבואר בליקו"מ סי' א') היינו ה'הליכה עם התורות', שגם כאשר הוא קם מן הספר ואינו עוסק כעת בעצם הלימוד, בכל זאת הוא ממשיך לילך עם התורה, שזהו פשטות כוונת 'ההולכים בתורת ה'.

לכן החכם עיניו בראשו, קודם שיצא לדרך, או קודם שיישב לאכול וכדו', יכין לעצמו מתוך המאמר איזה פסוק אחד, כפי שרבינו מפרשו, או בחינה אחת, כפי שעיניניה חוזרים הלוך ושוב לאורך המאמר, אשר אותה יגלגל במוחו בעת הליכתו בדרך, וכך תהיה מחשבתו דבוקה באור תורה, ויהיה שמור מהתגברות היצר.

גם בדרך זה ייתפח לו אור פנימיות הבחינה שמגלגל עתה במחשבתו, וכמבואר בשיחות הר"ן (סי' נח) **"נשחושבין תורה,** צריך להיות חושב הדבר תורה שרוצה לחדש בה, לחשוב ולחזור במחשבתו אותו הפסוק או אותו הענין **כמה וכמה פעמים** הרבה מאד, ולהיות נוקש ודופק על הפתח **עד שיתפתח לו".**

נפיים בלשון מוהרנ"ת בחיי מוהר"ן (אות פנ): "כי הוא זכות גדול להאדם כשזוכה **שיהיו מחשבותיו משוטטות בדברי רבינו ז"ל** הקדוש והנורא מאד אשר אין ערוך אליו".

> הלימוד צריך להיות במתינות, לא מתוך רצון לגרוס ולגמור את המאמר, אלא מתוך שימת מוח ולב ומתוך השתוקקות להכיר כל פרט וענין שרבינו מזכיר במאמר. כמו כן ייתן דעתו על כל פסוק ומאמר חז"ל שרבינו מביא, להבין מה נאמר שם, וכיצד הוא ראיה להיסוד

נתן פלדמן

שגרה בשבירות שגרה...

מה עושה טוב יותר להתבודדות? זמן קבוע ויום קבוע?
או שעדיפה שבירת השגרה והליכה
עם הזרם ולפי המוחין?...

אמת, הפעם אני בהרכב יחיד. החברותא שלי למדור אבד לעת עתה, אך אל דאגה, אני בטוח שבקרוב הוא יחזור ויאיר לכולנו מנקודתו האישית, בינתיים אנסה לעשות זאת בלעדיו, אילולי כך, בכל פעם שהחברותא תיעדר, הטור יימנע אף הוא...

הטור הזה, כפי שתיוכחו עם הזמן איננו טור קבוע, בכל תקופה הוא יתחדש עם אנשים חדשים ודיבורים מגוונים מכל הסגנונות. אך עם כל זה נשתדל מאוד לשמר לפחות על הקביעות שבהופעתו.

ובעצם על כך נכתוב הפעם - איך שומרים בהתבודדות על קביעות לצד התחדשות?

עבודת ההתבודדות, יכולה להיות מושפעת מהרבה שינויים שחלים בחיי היומיום. אין בכך שום בעיה, להיפך, זה לא רק חלק מצורתה של התפילה המיוחדת הזו אלא שזו זו נשמתה ורוח אפה, כל ייחודיותה היא בכך שאינה שגרתית. אבל בתוך מרחב התמורות, יש צורך באומנות מיוחדת כדי לדעת לשמור על קביעות כלשהי שתשמר את השעה הזאת מפני שטף החיים עצמו שמאיים לא פעם על עצם קיומה.

לשם כך עלינו לטכס עצות מועילות, שעל ידם נוכל לשמר את ההתבודדות, להפוך אותה לחוק בל יעבור, לקבע אותה לתוך החיים, עד שתהפוך לחלק טבעי מסדר היום של כל אחד מאיתנו.

* * *

כדי להבין עד כמה הקביעות נחוצה, אספר לכם סיפור ששמעתי, ואני מקווה שאני זוכר אותו מדוייק.

ר' נחמן מטולטשין תלמידו המובהק של מוהרנ"ת, היה נוהג ללכת מידי יום ביומו למערה של רבו ה'תלמיד הגדול' לשמוע מפיו דברי אלוקים חיים ממקור נביעת המעיין. פעם אחת שאלוהו ידידיו 'האם כל יום ויום יש לו לרבי נתן עבורך דיבורים המעוררים ומחיים את הנפש שאתה מטריח את עצמך כך יום יום?'

לפלאיתם השיב להם ר' נחמן ש... לא.

כשראה ר' נחמן שהדברים אינם מתישבים על ליבם הסביר להם בטוב טעם את מנהגו. 'אמנם לא כל יום הנני זוכה לשמוע את אשר אחפוץ לשמוע, לפעמים שופע רבי נתן דיבורים ולפעמים לא, אך אני הנני ממציא את עצמי שם יום יום, וכשיהיו דיבורים אהיה שם מוכן ומזומן... לעומת זאת יש אנשים שמחכים רק לרגע שבו יש דיבורים, הם רוצים להגיע רק אימת שיש 'קולות וברקים', אך כשזה יקרה לא בטוח שהם יהיו שם.

כך, על אותו משקל, ניתן לומר על ההתבודדות, לפעמים (או ברוב הפעמים) לא מורגשים התרחשויות מיוחדות מאוד, יוצאי דופן, אבל אם אדם קובע לעצמו קביעות, אז כשזה קורה - הוא שם, מוכן ומזומן לרגע המיוחד. אבל אם לא תהיה קביעות, גם כשזה יגיע - הוא לא יהיה שם.

אגב, לא מדובר במדרגה עילאית, הקביעות היומיומית היא מחויבת המציאות, זוהי המדרגה הבסיסית ביותר אליה אמור לשואף כל חסיד ברסלב.

* * *

אז איך זוכים אליה, לקביעות הזו שיכולה לנצח כל עייפות ושחיקה?

ברצוני להציע לכם שתי נקודות שיכולות לתרום לרציפות ולקביעות, ומלבד זאת גם לעוד כמה יתרונות, בשעת ההתבודדות.

אלו בוודאי לא בגדר "תורה מסיני". הם עזרו לי וייתכן שיעזרו גם לכם. ייתכן גם שלא.

הנקודה הראשונה היא קביעות המקום.

אמנם כבר בהתחלה דיברנו על כך ששבירת השגרה, היא בשר מבשרה של ההתבודדות, ועם כל זאת ישנה גם מעלה עצומה בקביעת מקום להתבודדות.

ישנו דיבור של רבינו במעשה מאבידת בת מלך, שהבת מלך אומרת לשני למלכות **שיבחר לו מקום** ויישב שם שנה ובכל זמן פנוי תגיענע להוציאה מהמקום אליו נפלה. אפשר להבין מדברי הבת מלך שישנה מעלה בקביעות של מקום ולא בהתפזרות.

ייתכן אפילו שהדבר יוצר המשכיות ומעצים את ההתבודדות והופך אותה למשהו ארוך ומתמשך, ואסביר. לפעמים אפשר לחוש בהתבודדות יום אחרי יום, תחושת ניתוק, אתמול הייתי במקום אחד, שלשום במקום אחר, היום במקום שלישי, אין רצף, אין המשכיות מיום אל חברו. כי הרי בעצם לפי הכוונה המקורית היינו צריכים להתבודד שעות ארוכות כדי להגיע באמת למטרה, כדי לברר באמת מה אנחנו רוצים ומה ה' רוצה, אבל מכיוון שזה 'גדול עלינו' אז אנו מחלקים את זה לשעה ועוד שעה ועוד שעה, יום אחרי יום. אבל אם אין לנו שום דבר שמאחד ויוצר רצף וחיבור בין התבודדות לחברתה אנחנו מחמיצים את הכוח שיש לרצף ארוך של התבודדות.

יש בכוחו של מקום קבוע, ליצור ברמה מסוימת, סוג של המשכיות. אני מגיע לאותו מקום שבו התבודדתי אתמול ושלשום ולפני שבוע ושבועיים, אני נמצא עם אותה מטרה, אני נזכר היכן הפסקתי, להיכן אני רוצה להמשיך, ואז ההתבודדות הופכת ממה שעלול להפוך לקרעי קרעים של התבודדויות קטנות להתבודדות אחת ארוכה.

* * *

הנקודה השניה שיכולה להועיל, היא קביעות הזמן.

בעניין הזמן יותר משהדבר בא להועיל, הוא נועד לצמצם נזקים והיעדרויות תכופות...

תארו לעצמכם אברך שקובע חברותא ללימוד דף היומי במשך שעה כל יום, והסיכום ביניהם הוא שכל יום הם יחליטו באותו יום מתי הם לומדים. כמה ימים אתם משערים בדעתכם שחברותא זו תמשיך להתקיים?

אולי שבוע.

ביומיים הראשונים זה יחזיק מעמד, ביום השלישי יצוצו החריקות, מתי שראובן יוכל - לשמעון יהיה הור לרופא שיניים, וכששמעון יוכל - ראובן יצטרך להופיע לדין תורה על גובה הסכום שעליו לשלום על צנרת משותפת לכל שכני הבניין שהתפוצצה... אם אין זמן קבוע שבו סדר היום כפוף לחברותא ולא החברותא לסדר היום - אין לדבר סיכוי רב.

כך גם בהתבודדות, אם אתה רוצה 'חברותא' עם ה', אבל אתה לא קובע לזה זמן, אז בבוקר אתה דוחה לצהרים, ובצהרים לערב, ובערב להמשך הלילה, ומשם לשבוע הבא ח"ו. לכל אחד בכל יום יש אלף ואחד עיסוקים דחופים, "... ביום זה הוא יריד וימא דשוקא, וביום זה צריך לחשב חשבונותיו, ובזה היום יוצא לדרך, ובאלו הימים הוא בדרך נע ונד ומטולטל, ובזה היום בא מן הדרך וצריך להרים המשאי מעל העגלה ולסדר המחוורה ולחלקה כראוי וכו', וביום זה מזדמן לו איזה מריבה וקטטה עם אחד וביום זה נקרא על איזה סעודה וכיוצא בזה ביטולים ובלבולים שונים בכל יום ויום..." (לשון מוהרנ"ת ליקו"ה מקדון ר' ו') - העיקר שמעשה שטן יצליח חלילה והיום לא תתבודד.

והרי כפי המתבאר בהמון דרושים בליקוטי הלכות וכפי שהגו אנ"ש מדורי דורות, עיקרה של שעת ההתבודדות הוא בזמן שאחרי קימת ואמירת תיקון חצות, והרי גם כאן שולטת הקביעות בזמן בשעה מוגדרת מאד.

ייתכן מאד שכאן טמון האוצר: אם כל אורה של ההתבודדות היא ההתחדשות ושבירת השגרה המתמדת - ייתכן שהכלי שדווקא בו הוא אמור להיתפס ולהישמר היא היפוכה: הקביעות. קביעות בזמן, קביעות במקום.

אִם לֹא תֵּדְעִי לָךְ... צְאִי לָךְ

בעקבי הצאן

הִתְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי אֲסוּתֶיךָ הָרֹעִים וּלְכִי בְּדַרְכֵיהֶם (ה"ר)

מאמר כ"א

ההתייחסות לשאר הצדיקים (ח)

וּבְהוּ דְּדָכֵי מִדַּרְכֵיכֶם

ספרי הצדיקים והחסידים, יקרים מפז ומפנינים. אך איזה מקום הם תופסים בחייו של חסיד ברסלב – על כך במאמר שלפניכם

לאחר הפסקה של ב' מאמרים, נחזור לנשא בו עסקנו ואנו עדיין באמצע בירורו, הלא הוא: פרטי ה'פנייה למפורסמי הזמן'.

להזכירכם: במאמר ט"ז ביארנו את מנהגם של אנ"ש מימים ימימה "שאינם פונים לשום אחד ממפורסמי הזמן", ובמאמר י"ח התחלנו להיכנס לפרטים, כשלצורך העניין אנו מחלקים את ה"פנייה למפורסמי הזמן" לשלשה חלקים:

א. הפנייה לקבל את ברכתם, לרפואה וישועה.

ב. הפנייה לשמוע את תורתם, ולקבל מהם עצה והדרכה.

ג. הפנייה להסתופף בצילם, לחוות בעבודתם, ולהתחמם לאורם.

באותו מאמר ביארנו את החלק הראשון - קבלת ברכות מפי 'מפורסמי הזמן' - ומתוך כך נוצר הצורך להקדיש ב' מאמרים לבירור סוגיית הברכות והישועות הגשמיות. עתה עלינו להמשיך בבירור בו התחלנו, ולעבור לחלק השני: הפנייה למפורסמי הזמן לשמוע את תורתם, ולקבל מהם עצה והדרכה.

* * *

לגבי קבלת עצה והדרכה - כבר הקדשנו מאמר שלם, מאמר ח', לבאר את הגישה של חסידי ברסלב למושג של 'קבלת עצה', ואין צורך לכפול את הדברים. במאמרנו זה נתמקד אפוא בענין שמיעת תורתם ולימוד ספריהם של כלל הצדיקים ו'מפורסמי הזמן'.

ננסה בס"ד להגדיר בבהירות את היחס של חסידי ברסלב לכלל ספרי החסידות, החל מספרי גדולי החסידות - הבעש"ט, המגיד ותלמידיו, ותלמידי תלמידיו. ועד לספרי החסידות שבימינו אנו.

כשההכרח להקדים ולהדגיש:

במאמרים הנוכחיים אין אנו מתייחסים לסוגיית ה'מפורסמים של שקר', או כאלו המעורבים טוב ורע, אלא לצדיקים אמיתיים אשר הם ותורתם אמת, ללא שום תערובת סיג ופגם.

כך שלאור שיחתו של מוהרנ"ת שאמר:

הַמַּגִּיד וְתַלְמִידָיו וְתַלְמִידֵי תַלְמִידָיו הָיוּ צַדִּיקֵי אֱמֶת, אֲשֶׁר כָּךְ יֵשׁ בֵּינֵיהֶם עֵרוּב טוֹב וְרָע.

(ש"ש"ק ב, תקיח)

הרי שעיקר מאמרנו זה נסוב על ספרי החסידות של 'המגיד ותלמידיו ותלמידי תלמידיו', אשר הם ותורתם אמת זָקָה, סולת נקיה. כשכמובן, הדברים אמורים גם על ספריהם ותורתם של הבאים אחריהם, עד ימינו אנו, אלו אשר ידוע לנו עליהם בבירור שאין בהם שום תערובת זרה[א].

ומה' נשאלה מענה לשון, שיהיה עם ידינו בעת מעבדנו וכתיבתנו, לברר את הסוגיא לאשורה, ולהציג את המטבע בבהירות על שני צדדיה, ובל נישוה ימין ושמאל, ולא תצא תקלה מתחת ידינו, אמן.

* * *

לימדנו רבינו:

יֵשׁ כַּמָּה סְפָרִים עַכְשָׁו, וְכֵן עֲתִידִין לִהְיוֹת עוֹד כַּמָּה סְפָרִים, וְכֻלָּם צְרִיכִים לִהְשׁוֹלֵם וְאָסוּר לְהַלְעִיג עַל שׁוּם אֶחָד מֵהֶם. מֵאַחַר שֶׁכָּל יְסוֹדוֹ וּבִנְיָנוֹ הוּא עַל פִּי תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁבִּכְתָב וּבְעַל פֶּה. כִּי רַק מִסְּפָרִים שֶׁהוֹלְכִים עַל פִּי חָכְמַת יְנִיקַת. שֶׁהֵם חֲקִירוֹת וְחָכְמוֹת חִיצוֹנִיּוֹת שֶׁלָּהֶם. צְרִיכִים לְהִתְרַחֵק מֵהֶם בְּתַכְלִית הָרְחוּק אֲפִלּוּ אִם חִבְּרָם מִי שֶׁחִבְּרָם. אֲבָל סְפָרִים שֶׁהוֹלְכִים עַל פִּי תּוֹרָתֵנוּ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁקִּבַּלְנוּ מֵהַר סִינַי בִּכְתָב וּבְעַל פֶּה. **כֻּלָּם יְקָרִים מְאֹד מְאֹד וְכֻלָּם צְרִיכִים לְהִשּׁוֹלֵם.**

(ליקוטי עצות, תלמוד תורה מו)

באחרית הימים האלה, יותר מבעבר, אנו נצרכים - הן בתורה הן בעבודה - לספרים רבים מאד. וכשם שבתחום התורני וההלכתי מתרבים ספרי שו"ת ופסק, אשר בזכותם אנו יודעים את הדרך אשר נלך בה, כך גם

בְּדַרְכֵי מוּסָר וְיִרְאָה וְעֵצוֹת וּדְרָכִים לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ. מִתְרַבִּין בְּכָל פַּעַם סְפָרִים קְדוֹשִׁים, הַכֹּל כְּדֵי לְבָאֵר וּלְגַלּוֹת לָנוּ הֵיטֵב אֱמִתַּת הַדְּרָכִים וְהָעֵצוֹת לִזְכּוֹת לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ בֶּאֱמֶת. **וְכָל מַה שֶּׁמִּתְאָרֵךְ הַגָּלוּת יוֹתֵר, בַּעֲווֹנוֹתֵינוּ הָרַבִּים, וְנִתְמַעֲטִין הַלְּבָבוֹת, צְרִיכִין בְּכָל פַּעַם סְפָרִים הַרְבֵּה יוֹתֵר.**

(ליקוטי הלכות, יין נסך ג, ה)

ובכוונה תחילה, נתן ה' בלב כשרי הדור להרבות בספרים, למען יוכל כל אחד למצוא מגוון רחב של ספרים וסגנונות, להחיות את נפשו.

כְּמוֹ שֶׁרוֹאִין בְּחוּשׁ שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חִיּוּת מִסֵּפֶר זֶה, וְיֵשׁ בְּנֵי אָדָם שֶׁמְּחַיֶּה אוֹתָם סֵפֶר אַחֵר, וְגַם בְּאָדָם אֶחָד בְּעַצְמוֹ יֵשׁ שִׁנּוּיִים בֵּין הַזְּמַן לִפְעָמִים מִתְעוֹרֵר לְהִשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עַל-יְדֵי דָּבָר זֶה שֶׁבַּסֵּפֶר זֶה, וְלִפְעָמִים אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְעוֹרֵר כִּי אִם עַל-יְדֵי דִּבְרֵי תּוֹרָה וּמוּסָר שֶׁבַּסֵּפֶר אַחֵר".

(ליקוטי הלכות, קידושין ג, כא)

* * *

ואם כל זה נכון לגבי כלל הספרים הקדושים המתחדשים באחרית הימים - קל וחומר בן בנו של קל וחומר, ספרי הצדיקים האמתיים, גדולי ומאורי החסידות, אשר

טוֹב לְהוֹדוֹת לְהִי עַל אֲשֶׁר בְּרֹב רַחֲמָיו וַחֲסָדָיו יִתְבָּרֵךְ הִגְדִּיל לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת וְהִשְׁאִיר לָנוּ שְׁאֲרִית פָּאֵרֶץ, **וְהֵאִיר לָאָרֶץ וְלַדָּרִים עָלֶיהָ אֵיזֶה גִּיצוֹצֵי אוֹר מִקְּאוֹר הַגָּנוּז וְהַקָּדוֹשׁ עַל יְדֵי תַּלְמִידֵי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַצַ"ל שֶׁהָיוּ כֻּלָּם צַדִּיקִים גְּדוֹלִים וְנִפְלָאִים וְנוֹרָאִים מְאֹד.** כַּמְּקֹרָקֹס בְּכָל הָעוֹלָם.

(לשון חסידים, הקדמה)

א. דבר שניתן לברור, כפי שנבאר א"ה במאמרינו על סוגיית ה"מפורסמים של שקר".

ב. וכפי שכותב מוהרנ"ת גם לגבי ספרי רבינו - אשר הם כלליות ושורשי התורה, וכל אחד מבני ישראל יכול וצריך למצוא בהם את עצמו - שגם בהם עצמם יש מגוון רחב של 'תורות' על כל נושא, "ומכל דבר ודבר וכל ענין וענין שהוא מדבר, על פי רוב יזכר ממנו כמה וכמה פעמים. וכל פעם בסגנון אחר, בדרך עצה טובה אחרת ... כי בעצם חלישותנו ולגודל התגברות יצרו של אדם שמתגבר עליו בכל יום כמו שאמרו רבותינו ז"ל, על כן אנו צריכין עצות והתעוררות לעבודתו יתברך בכמה דרכים. **כי לפעמים האדם מתעורר לדרך זה ועבודה זאת על ידי אור התורה הזאת, ולפעמים אינו מתעורר לזה על ידי תורה זאת רק על ידי תורה אחרת.** והכל לפי האדם, וכפי המדרגה שלו, וכפי הזמן והמקום" (הקדמות מוהרנ"ת לליקוטי מוהר"ן).

בוודאי ובוודאי שעלינו להעריכם, ולייקרם, ומומלץ וטוב ללמוד, וכפי שהתבטא רבינו ואמר:

כָּל הַסְּפָרִים שֶׁחִבְּרוּ הַצַּדִּיקִים הַסְּמוּכִים לְרוֹתֵינוּ שֶׁהֵם בְּנוּיִים עַל יְסוֹדוֹת הָרְרֵי קֹדֶשׁ עַל פִּי דִּבְרֵי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זְצוּק"ל. שֶׁהֵם סִפְרֵי הָרֶב הַקָּדוֹשׁ מְפוֹלְנָאָה, וְסִפְרֵי 'לִקּוּטֵי אֲמָרִים' [מהמגיד ממעזריטש] ... שֶׁטּוֹב לִלְמֹדָם ... אֲשְׁרֵי שֶׁיֹּאחֲזוּ בָהֶם![3]

(חיי מוהר"ן, תי')

ואכן, משך כל הדורות, רחשו אנ"ש כבוד גדול לספרי החסידות, ואף הנו בהם, מי יותר ומי פחות". וכפי שמסופר:

בְּלֵיל שַׁבָּת נָהֲגוּ רֹב אַבְרְכֵי אַנ"ש לִהְיוֹת נְעוֹרִים עַד לְאַחַר חֲצוֹת. וְעַד אוֹתָהּ שָׁעָה זְמִרוּ הַזְּמִירוֹת **וְלָמְדוּ בְּסִפְרֵי תַּלְמִידֵי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב.** וְהָיוּ כָּאֵלֶּה שֶׁהָלְכוּ לִישֹׁן תֵּיכֶף אַחַר הָאֲכִילָה וְנֶעוֹרוּ בְּחֲצוֹת לַיְלָה לַעֲסוֹק בַּעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרֵךְ.

(שיש"ק ה, ריג)

* * *

פעמים בודדות אף ניתן למצוא בכתבי אנ"ש, ציטוטים מתוך ספרי חסידות, וכפי שמוזכר"ת עצמו מזכיר כמה פעמים בדבריו ספרי חסידות, וכדלהלן:

בהקדמה לסיפורי מעשיות הוא מזכיר את ה"תולדות":

וּכְבָר נִדְפַּס מַעֲשֶׂה מֵהַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַ"ל בְּסוֹף סֵפֶר 'תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף' מֵהַסּוֹחֵר עִם אִשְׁתּוֹ שֶׁהָיוּ בָּיָם וְכוּ' שֶׁהֵיעִיד עַל הַקְּדֻשָּׁה זוֹ, שֶׁאִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא בְּנֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל.

(סיפורי מעשיות, הקדמה)

גם בליקוטי הלכות:

וְכֵן מְבֹאָר בְּכַמָּה סְפָרִים, שֶׁהַצַּדִּיקִים מִתְנַהֲגִים עִם הַבַּעַל דָּבָר בְּדֶרֶךְ גְּנֵבָה, **וְכַמּוּבָא בְּסֵפֶר תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף, עַיִן שָׁם.**

(ליקוטי הלכות, גזיבה ג, ב)

וכך גם ביומנו:

וּכְמוֹ שֶׁמּוּבָא מָשָׁל בְּשֵׁם הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב זַ"ל (בְּסֵפֶר 'תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף"). מְעַנְּיָן בְּז"ר־מָלֶךְ, שֶׁהָיָה בִּשְׁבִיָּה, וְהַגִּיעַ לוֹ אֲוַרַת מָאֵבִיו, וְרָצָה לִשְׂמֹחַ, וְהִשְׁקָה אֶת כָּל מִי שֶׁהָיָה עִמּוֹ עַד שֶׁנִּשְׁתַּכְּרוּ, וְרָקְדוּ וְשָׂמְחוּ. הֵם רָקְדוּ וְשָׂמְחוּ בְּהוֹלֻלּוֹת וְשִׂכְרוּת, וְהוּא רָקַד וְשָׂמַח בְּתוֹכָם עַל שֶׁהִגִּיעַ לוֹ יְרִישָׁה מֵאָבִיו.

(יומי מוהר"ן ח"ב, סח)

כמו כן, אנו מוצאים בדבריו את ה"נועם אלימלך":

וּכְבָר מוּבָא מִזֶּה בְּסִפְרִים (**וְעַיִן בְּסוֹף סֵפֶר 'נֹעַם אֱלִימֶלֶךְ'** מְדֻבָּר שָׁם מִזֶּה).

(ליקוטי הלכות, ברכת הריח ד, לז)

וכן את הרב ייבי מאוסטראה:

פְּגָם שִׁיחָה בְּטֵלָה בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת גָּדוֹל מְאֹד.

ג. דברי רבינו אמורים שם ביחס לספרי הקדמה וכי"ב האסורים בלימוד, "ואי אפשר לבאר בכתב כל מה שדיבר רבנו ז"ל בעניין האיסור העצום הזה ללמוד באלו הספרים חס ושלום. ואז דיבר רבינו ז"ל עמנו, ואמר, שאין ללמוד ספרים של דרושים ומוסר כי אם אותם ההולכים על פי דברי רבותינו ז"ל בגמרא ומדרשים וספרי הזוהר הקדוש וספרי האר"ל, וכן כל הספרים שחיברו הצדיקים הסמוכים לדורותינו שהם בנויים על יסודות הררי קודש על פי דברי הבעל שם טוב זצוק"ל, שהם ספרי הרב הקדוש מפולנאה, וספר ליקוטי אמרים [מהמגיד ממעזריטש]. והישב עוד כמה ספרים כאלה שטוב ללמדם. והמשכיל יבין מאליו על פי דברים האלה מאיזה ספרים לרחק, ובאיזה ספרים יתחזק ויראו בהם. היינו, אותם שהם בנויים רק על פי הגמרא ומדרשים וספרי הזהר הקדוש והאר"ל והבעל שם טוב ז"ל, אשרי שיאחז בהם".

וראינו לנכון להביא את השיחה בשלימותה, למען יראה ויבין הקורא שאין כאן שיחה מיוחדת על אודות לימוד ספרי החסידות, אלא שיחה כללית: איזה ספרים אסורים ואיזה מותרים ומומלצים.

ד. אף על רבי לוי יצחק בנדר זצ"ל שמענו שהיה לומד מדי יום שישי את ספרי החסידות על פרשת השבוע, כפי שסמענו מהתבוותא שלו ר' זב. שליט"א, שהיה לומד אתו בכל יום שישי! [לאחר שהיה מסיים את פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום עם רש"י] ספר חסידות על הפרשה. חברותא זו למד אתו 'תולדות יעקב יוסף', אך כפי שהבין, היה דרכו לבחור לו בכל שנה ספר חסידות אחר, לסיימו במשך השנה, וכך היה עובר במשך כמה שנים על כמה וכמה ספרי החסידות: תולדות יעקב יוסף, נועם אלימלך, קדושת לוי, ועוד.

כמו כן, ידוע מפעלו הגדול - אשר טרח ויגע ללקט מתוך כל ספרי החסידות שהיו בהישג ידו, וערך מהם שני ספרים - "לשון חסידים" מתלמידי הבעש"ט, ו"דרך חסידים" מתלמידי המגיד. כשנכדו רבי אברהם שטערנהארן זצ"ל מוסר שעשה זאת לתועלתם של אנ"ש.

סִפֵּר ר' אַבְרָהָם שְׁטֶרְנְהַרְן זַ"ל שֶׁשָּׁמַע מֵהָרַב מִטְשֶׁעֶרִין לְעַנְיַן חִבּוּרוֹ סִפְרֵי הַקְּדוֹשִׁים "דֶּרֶךְ חֲסִידִים" "לְשׁוֹן חֲסִידִים", **שֶׁחִבְּרָם לְתוֹעֶלֶת אֲנַ"שׁ, וּכְדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּכַּח תּוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב.**

(שיש"ק נ, שטנ)

גם בדור שלאחריו, אנו מוצאים בכתביו של רבי אברהם ב"ר נחמן, אֶזְכּוֹר לנבי הספר "כתר שם טוב", כשהוא מפליג בשבחו ומתבטא:

רַבֵּנוּ יִשְׂרָאֵל בַּעַל שֵׁם טוֹב זְצוּק"ל - **אֶף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִמְצָא מֵאִתּוֹ רַק סֵפֶר קָטָן, "כֶּתֶר שֵׁם טוֹב", אֲבָל גַּם הוּא רַב וְגָדוֹל בְּאִיכוּתוֹ.**

(ביאור הליקוטים, תורה עא תניינא, אות לא)

* * *

לסיכום:

הייתה הערכה גדולה בברסלב לספרי חסידות, ואף היו כאלה שלמדו בהם. ובוודאי שעל כגון דא נאמרו דברי רבינו, שהמליץ לעבור על כל הספרים ולסייל בכולם:

רָאוּי לְאָדָם שֶׁיַּעֲבֹר וְיֵלֵךְ בְּזֶה הָעוֹלָם בְּכָל הַסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים וְלִלְמֹד כֻּלָּם כְּדֵי שֶׁהְיֶה בְּכָל מָקוֹם. כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא הַשָּׁדִים הַגְּדוֹלִים שֶׁהוֹלְכִים וְעוֹבְרִים בַּמְּדִינוֹת. וּמוֹצִיאִים הוֹצָאוֹת רַבּוֹת עַל זֶה, כְּדֵי שֶׁיּוּכַל אַחֵר כָּן לְהִתְפָּאֵר וְלוֹמַר שֶׁהָיָה בַּמְּדִינוֹת. כְּמוֹ שֶׁדֶּרֶךְ הַשָּׁדִים לְהִתְפָּאֵר וְלוֹמַר: הָיִיתִי בְּוָארְשָׁא וְכִיוֹצֵא בָּזֶה. כְּמוֹ כֵן רָאוּי שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּכָל מְקוֹמוֹת הַקְּדוֹשִׁים שֶׁל הַתּוֹרָה, **כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לְהִתְפָּאֵר בָּעוֹלָם הַבָּא שֶׁהָיָה בְּכָל מָקוֹם דְּהַיְנוּ בְּכָל הַסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים** כְּנַ"ל, וּלְעָתִיד בָּעוֹלָם הַבָּא מְזַכִּירִין אוֹתוֹ כָּל מָה שֶׁלָּמַד בָּעוֹלָם הַזֶּה.

(שיחות הר"ן, כח)

והעוסק בספרי הבעש"ט וההולכים אחריו, יכול להעיד על גודל התועלת שמקבלים מכך עד אין שיעור: מושגים עליונים יסודיים ונשגבים בעבודת ה' באמונה ובדעת, וחמימות והתלהבות הלב לעבודתו יתברך שמו.

"עשה לך רב"

אמנם, דעת לנבון נקל שיש לימוד ויש לימוד:

יש לימוד של חסיד הלומד את תורת רבו, מתוך התקשרות לב ונפש, בביטול נמוד, מתוך חיפוש וחתירה למצוא שם את דרכו בעבודת ה', לבין לימוד כללי של יהודי הלומד בספרי הצדיקים ומתבשם מאורם הגדול.

שכן, גם בלי קשר ודיקה לדיון המיוחד שלפנינו, הרי שבאופן כללי: על אף שכל הצדיקים אהובים וברורים, וכל תורותיהם ודרכיהם אמיתיים ונכונים, הרי שאין זה נכון ואין זה אפשרי להשתדל להיות תלמיד של כמה אדמו"רים בבת אחת, ולקבל מכולם דרכים ושיטות.

חסיד אמתי אמור להתקשר לרבו בלב ונפש, ולהתבטל בפניו ביטול נמוד, ולקבל ממנו את דרך ה'. וגם בלמדו מדי פעם ספר מספרי הצדיקים, או בשמעו דרך והנהגה מסוימת - יערוך ויכבד, אך לא יהיה כספוג ש"סופג את הכל".

וכדברי הרה"ק מקאמארנא:

אֶרְבָּע מִדּוֹת בְּיוֹשְׁבֵי לִפְנֵי חֲכָמִים, סְפוֹג שֶׁהוּא סוֹפֵג אֶת הַכֹּל (אבות ה, טו). **כָּל מָה שֶׁשּׁוֹמֵעַ אֵיזֶה דֶּרֶךְ, וְאֵיזֶה הַנְהָגָה, הַכֹּל יָשַׁר לְפָנָיו. אֵין לוֹ רַב אֶחָד שֶׁיִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדֶבֶקוּת וְהִתְקַשְּׁרוּת.** אֲשֶׁר זֶה מוֹעִיל לָאָדָם בְּכָל עִנְיָנָיו שֶׁלּוֹ, וְאֵין לָזֶה דָּבָר גָּדוֹל מִמֶּנּוּ שֶׁיִּתְקַשֵּׁר עִם רַבּוֹ דְּבֵקוּת נֶפֶשׁ בְּגַשְׁמִיּוּת, וּבְהַנְהָגוֹת שֶׁלּוֹ, וּבְלִמּוּד וְתוֹרָה שֶׁלּוֹ. **וְזֶה הַשּׁוֹטֶה סוֹפֵג אֶת הַכֹּל!**

(נוצר חסד אבות ה, טו)

הלומד את תורתו מכמה אדמו"רים יחד, וסופג את הכל - גם אם בעיני העולם נחשב אחד שכזה ל"דעון" ליברלי, שהידיעות המרובות מביאות לו תועלת - אינו אלא גורם בלבול ונזק לנפשו. וכדברי ה"מדרש שמואל" על המשנה באבות "עשה לך רב":

לְפִי שֶׁאָמַר יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר בְּעִנְיַן לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה בֵּיתוֹ 'בֵּית וַעַד לַחֲכָמִים', אָמַר עַל זֶה יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה **שֶׁאֵין טוֹב לְאָדָם שֶׁיִּלְמֹד מֵחֲכָמִים רַבִּים בְּחֲכָמָה אַחַת.** כִּי אוֹלַי תִּהְיֶינָה סְבָרוֹתֵיהֶן שׁוֹנוֹת זוֹ מִזּוֹ וְהַתַּלְמִיד יִתְבַּלְבֵּל בָּזֶה. **כִּי כְּמוֹ שֶׁהַמַּאֲכָלִים וְרִבּוּי הַיֵּינוֹת הַשּׁוֹנִים אוֹתָם בְּסִעוּדָה אַחַת מוֹרִישִׁים לָהֶם חֳלָאִים הַרְבֵּה, כֵּן בְּעִיּוּן הַדְּבָרִים הַשּׁוֹנִים.**

(מדרש שמואל על אבות א, ז)

כך גם כותב ב"דרך פיקודיך":

הֲגַם שִׁמְצְוָה לִשְׁמוֹעַ קוֹל דִּבְרֵי אֱלֹקִים מִכָּל מְלַמֵּד לְהַשְׂכִּיל לִמְעַן דַּעַת אֶת ד', עַם כָּל זֶה יֹאחֵז צַדִּיק דַּרְכּוֹ וְהֵלִיכוֹ בְּקֹדֶשׁה כְּפִי הִרְגְּלוֹ מִפִּי מוֹרֵהוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם. וְיִהְיֶה לוֹ כִּיְחִיד תְּקוּעַ בְּמָקוֹם נֶאֱמָן שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכֵי עֲבוֹדָתוֹ כְּפִי שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ.

(דרך פיקודיך, מצוה מו)

ועל מי שאינו נוהג כך, הוא כותב:

זֶה וָזֶה לֹא תַּעֲלֶה בְּיָדוֹ, כִּי נִשְׁאָר עָרוֹם מִכֹּל, וְכִשּׁוֹכֵב בְּלֵב יָם, **כְּדַמְיוֹן הַתִּינוֹק הַיּוֹנֵק הַיּוֹם מִמֵּינֶקֶת אַחַת וּלְמָחָר מֵאַחֶרֶת, אֲשֶׁר הוּא עָלוּל חַס וְשָׁלוֹם לָבֹא לִידֵי חֳלָאִים מִשְּׁנֵי הַמִּזְוָגִים.**

(שם)

גם רבינו עצמו מזכיר בספר המידות נזק שניזוק זה שלומד מהרבה:

הַלְמוּד מֻרְבֶּה מְלַשְּׁדִים, מְזִיק לָאֻמָּנוּת הַיִּחוּד.

(ספר המידות, לימוד ח"ב, ז)

ה. שנדפס לראשונה בשנת תקכ"ד, ולמשך זמן רב היה הספר היחיד שליקט את עיקרי הורות הבעש"ט.

1. ובפשטות, אין הכוונה על כל ספר שיוצא לאור ונמכר בחנויות, ואין זו התפארות בעולם העליון שהאדם טייל בכל ספרי הגיניהם של כל דרשני הזהר וכי"ב. אלא עיקר הכוונה על הספרים הקדושים שהתחברו ע"י ירא"ים ושלמים והפכו לחלק מארון הספרים היהודי.

* * *

הן אמת, שאמרו במשנה:

בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר: **אֵיזֶהוּ חָכָם, הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם**, שֶׁנֶּאֱמַר "מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי כִּי עֵדְוֹתֶיךָ לִי".

(אבות ד, א)

אלא שמאידך, מצאנו בגמרא שאין זו מעלה להיות אחד אשר "מכולי עלמא גמיר".

וּכְבָר אָמְרוּ חֲזַ"ל עַל רַב יְהוּדָה **שֶׁאֵין לְסַמֵּךְ עַל שְׁמוּעָתוֹ מִשּׁוּם דְּמִכּוּלֵּי עָלְמָא גָּמִיר**. וְלָכֵן "עֲשֵׂה לְךָ רַבִּי, רוֹצֶה לוֹמַר: **רַב אֶחָד וְחָכָם אֶחָד שֶׁתְּלַמֵּד מִפִּיו**.

(מדרש שמואל על אבות א, ו)

גם אם הדברים נראים כסתירה, הרי שלענייננו ההגדרה היא פשוטה:

לקבל חיזוק והארה, כללית ומקיפה, אפשר וצריך "ללמוד מכל אדם". אך לקבל - באופן פנימי ונשמתי עמוק עמוק בחדרי חדרי הלב לפני ולפנים - דרך ועצה, מקבלים מרבי אחד ויחיד!

וכלשונו הזהב של הרה"ק מקאמארנא:

"אֵיזֶה חָכָם" שֶׁכָּבָר הוּא חָכָם! הַסִּיקוּ שֶׁיִּלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם". אֲבָל תַּלְמוּד לֹא יִלְמֹד מִכָּל אָדָם, כְּמוֹ שֶׁנִּנּוּ חֲכָמֵי הַשַּׁ"ס "יוֹסֵף בֶּן חַיָּא מִכּוּלֵּי עָלְמָא גָּמַר" (חולין יח ע"ב). כִּי **עִקָּר לְתַלְמִיד שֶׁיִּדְבַּק עַצְמוֹ בְּאַהֲבָה עִזָּה וּבְלֵב וְנֶפֶשׁ וּמְאֹדוֹ אַצְל רַבּוֹ, וְאָז יֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ נָכוֹן וְיָשָׁר**. וְגַם "יַעֲאַצֵּל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וְיַשְׁפִּיעַ לְתַלְמִידָיו. וּכְלֵבֶד שֶׁיִּהְיֶה בְּדִבְקוּת אַהֲבָה עִזָּה, וְיַעֲמֹד בְּכָל הַנִּסְיוֹנוֹת שֶׁיַּעֲבֹר עָלָיו מִעִנְיַן דְּבֵקוּת וְאַהֲבַת רַבּוֹ, וְאָז תַּצְלִיחַ וְאָז תַּשְׂכִּיל. **וְכָל אֵלּוּ שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם רַב מְיֻחָד דָּבוּק בִּדְבֵקוּת אַהֲבָה עִזָּה בְּלֵב וְנֶפֶשׁ, לֹא הִצְלִיחוּ**.

וְזֶה שֶׁמְּרַקְדֵּק בְּקָאן: "אֵיזֶהוּ חָכָם" שֶׁאֵין צָרִיךְ כְּבָר לְרַב וְהוּא כְּבָר הַשִּׂיג לַחָכְמָה. אֲנִי "לוֹמֵד מִכָּל אָדָם" מִדּוֹת טוֹבוֹת וְעִנְיָנִים. אֲבָל **מִי שֶׁצָּרִיךְ עֲדַיִן לְרַב. עָלָיו לֹא נֶאֱמַר מִשְּׁנָה זֹאת. אַף שֶׁגַּם הוּא לוֹמֵד מִכָּל אָדָם מִדּוֹת, אֲבָל לֹא לְמוּד עִקָּרוֹ**.

וּבְאֱמֶת יָכוֹל הַכֹּל לְלַמֹּד מֵרַבּוֹ: אִם יִהְיֶה דָּבוּק אֵצֶל רַבּוֹ. יִשְׁמַע מֵרַבּוֹ כָּל הָצָרִיךְ לוֹ לְתִקּוּן מִדּוֹתָיו.

(מנור חסד, פרק ד משנה א)

אמור מעתה:

גם אם חסידי ברסלב מעשירים את ידיעתם ומלהיבים את לבם בדבריהם של כל גדולי הצדיקים, ולומדים מכל הספרים הקדושים "מידות טובות וענייניים". "אבל לא לימוד עיקרי" של דרך בעבודת ה'. שכן, את הלימוד העיקרי אנו לומדים מ"רב מיוחד" אחד ויחיד, רבינו הקדוש, אשר אליו אנו דבוקים "בדבקות אהבה עזה בלב ונפש".

ממנו, ורק ממנו, אנו יונקים את כל היחוסנו!

וְאֵין לָנוּ לִינָק, וְלִשְׁאֹב שֹׁפַע, וּלְקַבֵּל חַיּוּת, כִּי אִם עַל יְדֵי אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ. הוּא חַיֵּינוּ וְאֹרֶךְ יָמֵינוּ".

(עלים לתרופה, מכתב א)

"כרכא דכולא ביה"

ועתה, שימו לב!:

אין אנו "מוותרים" על שפע הדעת והאור שבספרי כל שאר הצדיקים, לטובת ההתבטלות המוחלטת לרבינו - אלא אנו מאמינים ויודעים שאת כל דבריהם, ואף יותר, ניתן למצוא בספרי רבינו הקדוש, ובכלל מאתיים מנה...

כשאנו נמנים על 'לקוחותיו' הקבועים של רבינו, ולא נראים כמעט בחגיגותיהם / ספריהם של צדיקים גדולים אחרים - אין בכך משום ויתור על שלל הסחורות היקרות של שאר החגיגות...

שכן, לא זו בלבד שכל הסחורות היקרות שבכל החגיגות נמצאים בחנותו של רבינו הקדוש, אלא אף גם "הסוחר שלנו נסע למדינות רחוקות" וממרחק הביא לחמו, מה שלא ניתן למצוא בשום חנות אחרת!

וכדבריו המליצים של רבי נתן ב"ר יהודה:

אֶתְמוֹל יָשַׁבְתִּי בְּלֵילָה וְחָשַׁבְתִּי בְּדַעְתִּי בְּהַסְּחוֹרָה שֶׁלָּנוּ אֲשֶׁר נִמְצָא בַּחֲנוּת שֶׁל רַבֵּנוּ זַ"ל וְתַלְמִידוֹ הַקָּדוֹשׁ, וְרָאִיתִי וְעָיַנְתִּי בְּהַסְּחוֹרוֹת, וְרָאִיתִי שֶׁאֵין שׁוּם סְחוֹרָה אֲשֶׁר הָעוֹלָם צְרִיכִין לָהֶם שֶׁלֹּא נִמְצָא בַּחֲנוּת זוּ, וּסְחוֹרוֹת מְסֻגָּרִים כָּאֵלּוּ בְּכָל מִינֵי פְּאֵר.

הַגַּם שֶׁהָיוּ סוֹחֲרִים גְּדוֹלִים מְאֹד מְאֹד, וְהָיָה לָהֶם גַּם כֵּן סְחוֹרוֹת יְפוֹת מְאֹד מְאֹד אֲשֶׁר אֵין אָנוּ מְבִינִים אוֹתָם, אֲבָל אֵינוֹ נִמְצָא כִּי אִם אֵיזֶה מִינֵי סְחוֹרוֹת יְפוֹת. אֲבָל בַּחֲנוּת זוּ נִמְצָא כָּל מִינֵי סְחוֹרוֹת יְפוֹת, וְגַם רְפוּאוֹת לְכָל מִינֵי חוֹלָאֵת שִׁבְעוֹלָם, וְכָל מִינֵי אֱמוּנוֹת, וְכָל כְּלֵי נְגִינָה, הַכְּלָלִי: **אֵין דָּבָר בְּעוֹלָם שֶׁלֹּא נִמְצָא בַּחֲנוּת!** וְאֵין אָנוּ צְרִיכִין כִּי אִם לַעֲסֹק בָּהֶם, וּמִמֵּילָא יְלַבְּשׁוּנוּ עֹז וְחָדְוָה, וְיַרְפְּאֵנוּ מִכָּל תַּחֲלוּאֵינוּ וּמִכְאוֹבֵינוּ, וְיִתֵּנוּ חַיִּים טוֹבִים וַאֲרֻכִּים. וְאָנוּ יְכוֹלִין בַּחֲנוּת זוּ אֲפִילוּ לְהַרְוִיחַ עֲשִׁירוּת גָּדוֹל, **כִּי אֵין דָּבָר נִמְנָע מֵחֲנוּת זוּ**.

וְיוֹתֵר, מַה אֲנִי יָכוֹל לְהַסְלִיא לָכֶם. בָּרוּךְ ה' מְצָאוּ אֶתְכֶם בְּעַצְמְכֶם יוֹדְעִים, וְיוֹתֵר מִזֶּה: אִם תַּבִּיטוּ בְּעֵין שָׂפָה וּבְאֱמֶת וּבְהִתְמָדָה, תִּרְאוּ בְּעַצְמְכֶם גֹּדֶל יְקָר יְפִי הַסְּחוֹרוֹת מֵהַחֲנוּת הַזּוֹ, אֲשֶׁר **לֹא נִמְצָא חֲנוּת כָּזוֹ בְּעוֹלָם. כִּי הַסּוֹחֵר שֶׁלָּנוּ נָסַע לִמְדִינוֹת רְחוֹקוֹת. מִכָּל דָּבָר יָפֶה וְטוֹב וְנִצְרָךְ לָעוֹלָם וְחִדּוּשׁ גָּדוֹל - קָנָה וְהֵבִיא לַחֲנוּת שֶׁלּוֹ, לְהַחֲיוֹת כָּל הָעוֹלָם**.

(מתיב צדיק, מכתב יב)

7. כשגם זה אינו הברת כלל, כפי שסיים וכתב: "ובאמת יכול הכל ללמוד מרבו; אם יהיה דבוק אצל רבו, ישמע מרבו כל הצריך לו לתיקון מידותיו". ועל אחת כמה וכמה, ק"ו בן בנו של ק"ו על רבינו הקדוש, אשר הכל כלול ונמצא בספריו, ובכפלים לתשרה, וכדלהלן.

8. וראה מה שכתב לבני ביתו במכתבו: "מיר האבין דיך מעהר ניט מחיה צו זיין, נאר מיט דעם וואס מיר ווייסין פון אחוי א אמתין רבין. [= אין לנו במה להחיות את עצמנו רק עם זה שאנו יודעים מרבי אמתי כזה]" (עלים לתרופה, מכתב מיום ד' בא תר"ג).

ט. הדברים דלהלן, נתבארו בארוכה במאמרים הקודמים [ממאמר י"ב עד למאמר י"ז] וחלק מהציטוטים דלהלן הובאו כבר במאמר ט"ז.

כדי להבחין בעובדה זו, אין צורך להיות 'חסיד ברסלב' בעל אמונה להוכח ברבו; גם מישהו 'מבחוץ' יכול להבחין בכך. וכפי שמספר רבי יעקב מאיר שכטער שליח"א:

הרה"צ ר' אֶלְחָנָן סְפִּיקְטָאר (שליט"א) [זְצַ"ל] אָמַר, שֶׁתָּמִיד הָיָה בָּקִי בְּכָל סִפְרֵי חֲסִידוּת, וְאָמַר **שֶׁאֵין דָּבָר מִסִּפְרֵי חֲסִידוּת שֶׁלֹּא מוּבָא בְּלִקּוּטֵי הֲלָכוֹת!**

(אוסף מכתבים ח"ג, מכתב קסט)

כך שחסידי ברסלב לא מוותרים על אף 'דבר מספרי חסידות', אלא מוצאים את הכל בספרי רבינו ומוהרנ"ת, ובכפלים לתושיה...

וכבר אמר רבינו:

שֶׁכָּל אָדָם צָרִיךְ לְהִשְׁתַּדֵּל לִקְנוֹת הַסֵּפֶר שֶׁלּוֹ. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ כַּמָּה לִקְנוֹת, **יִמְכֹּר כָּל סִפְרָיו שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְיִקְנֶה זֶה הַסֵּפֶר שֶׁלּוֹ!**

(חיי מוהר"ן, שמס)

שכן, גם אם "ימכור כל ספריו שיש לו", לא יפסיד את הכתוב בהם אלא יישאר איתם גם הלאה, שהרי "יקנה זה הספר" שהוא כרכא דכולא ביה...

ולחסיד ברסלב שאינו זוכה להרגיש זאת, ומרגיש צורך לשמוע 'דיבורים ממקום אחר' - מאחל רבי נעצ'ר:

יְחַדֵּשׁ ה' כֹּחַךְ שֶׁתִּזְכֶּה לְהַרְגִּישׁ הֵיכָן אַתָּה. כִּי הֲלֹא מֹשֶׁה סָאבְּרִיס [= תַּעֲשִׂיָּה] שֶׁל כָּל מִינֵי סְחוֹרוֹת וְאַפְּטֵייק [= בֵּית מִרְקַחַת] שֶׁל כָּל מִינֵי רְפוּאוֹת. **וְלֹא תִּצְטָרֵךְ דְּבוּרִים מִמְּקוֹם אַחֵר!**

(נחלי אמונה, מכתב יט)

אור חדש על ציון תאיר

נתקדם עוד צעד':

לא זו בלבד שכל מה שנאמר בספרים הקדושים נמצא בספרי רבינו, אלא שתורותיו והשבוחיו של רבינו הם "חדשות' לגמרי.

שכן, אף שמצד אחד, בוודאי גילויו של רבינו הוא המשך הגילוי של חמשת יחידי הדורות.

וואת לְדַעַת, שֶׁהֲגַם כִּי בְּחִינוֹת הִתְגַּלּוּתָם שֶׁל הַצַּדִּיקִים הַנַּ"ל[א] כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּשְׁעָתוֹ, נִרְאֶה בְּחִינַת הִתְחַדְּשׁוּת מַה שֶּׁלֹּא נִתְגַּלָּה מִקֹּדֶם, **אֵין זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם הוּא עִנְיָן נִבְדָּל וְנִפְרָד לְחוּד בְּפְנֵי עַצְמוֹ** שֶׁאֵינוֹ קָשׁוּר כְּלָל בְּקוֹדְמוֹ חַס וְשָׁלוֹם חַס וְשָׁלוֹם. **אֶלָּא אַדְרַבָּה, כֻּלָּם כְּאֶחָד הֵם עִנְיָן אֶחָד בְּתַכְלִית הָאַחְדוּת וְהַשְּׁלֵמוּת שֶׁאֵין שְׁלֵמוּת אַחֲרֶיהָ.**

(שערי צדיק, חלק ה, מכתב קעט)

הרי שמאידך, שפתי רבינו ברור מְלֻלוֹ, לא אחת ולא שתים, שתורתו היא השנה חדשה לגמרי, מעל גילוי תורת הבעש"ט.

וכפי שהעיד על עצמו, ואמר:

אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֵחֶלְקוּ עָלַי, מֵאַחַר **שֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ חָדָשׁ שֶׁעֲדַיִן לֹא הָלַךְ אָדָם בּוֹ מֵעוֹלָם, וְגַם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב לֹא! וְשׁוּם בְּרִיאָה לֹא.** אַף עַל פִּי שֶׁהוּא דֶּרֶךְ יָשָׁן מְאֹד, אַף עַל פִּי כֵּן הוּא חָדָשׁ לְגַמְרֵי.

(חיי מוהר"ן, שצב, בנשמט[ב])

ואף גילה להדיא מהיכן המשיכו הבעש"ט והמגיד והרה"ק רבי ברוך דיע"א את תורתם, כשהוא מסיים ואומר שהוא אינו רוצה את ההשגות המגיעות משם, אלא 'חדשות', 'ממקום שלא קיבל משם שום אדם בעולם'.

אָמַר, שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַצַּדִּיקִים שֶׁהָיוּ מִאָדָם הָרִאשׁוֹן עַד עַכְשָׁו, מֵאֵיזֶה מְקוֹם הָיוּ, וּמֵאֵיזֶה מְקוֹם הֵם אוֹמְרִים תּוֹרָה, וּבְאֵיזֶה מְקוֹם נִשְׁאֲרוּ בִּשְׁעַת הִסְתַּלְּקוּתָם. וְהַתְחִיל לְחַשֵּׁב: **הַבַּעַל שֵׁם טוֹב זַ"ל** מְבִינָה, **וְהַמַּגִּיד זַ"ל** מֵחָכְמָה, אַף עַל פִּי שֶׁבִּינָה לְמַטָּה מֵחָכְמָה, אַף עַל פִּי כֵּן הָיָה אוֹמֵר תּוֹרָה מֵאוֹתָהּ הַבִּינָה שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵחָכְמָה. **רַבִּי בְּרוּךְ זַ"ל** מְבִינָה שֶׁהִיא לְמַטָּה מֵאוֹתָהּ הַחָכְמָה.

אֲבָל אֲנִי אוֹמֵר תּוֹרָה מִמְּקוֹם שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵאֵלּוּ הַמְּקוֹמוֹת. וְאַפִילוּ אִם בָּא אֲצִילֵי תּוֹרָה מֵאֵלּוּ הַמְּקוֹמוֹת, **אֵינִי רוֹצֶה בָהֶם, כִּי אֲנִי רוֹצֶה רַק חֲדָשׁוֹת.** וְאָמַר שֶׁהוּא מְקַבֵּל תּוֹרָה **מִמְּקוֹם שֶׁלֹּא קִבֵּל מֹשֶׁה שׁוּם אָדָם בְּעוֹלָם** (נ"א: מעולם). כִּי שָׁמַעְתִּי בְּשֵׁם אֲחֵרִים בִּשְׁמוֹ.

וְגַם בְּעֶצְמִי שָׁמַעְתִּי שֶׁפַּעַם אַחַת שֶׁהִתְפָּאֵר בְּשֶׁבַח גְּדֻלַּת תּוֹרָתוֹ, וְאָמַר אֲנִי בְּתוֹךְ דִּבְרֵי הִתְפָּאֲרוּתוֹ: הֲלֹא אֲנִי יוֹדֵעַ מֵהֵיכָן אֲנִי לוֹקֵחַ אוֹתָם. וְהַמּוֹקֵן מִדְּבָרָיו וּמִתְגוּעוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים אֲנִי הָיָה. **שֶׁהוּא לוֹקֵחַ תּוֹרָתוֹ מִמְּקוֹם גָּבוֹהַּ וְעֶלְיוֹן נוֹרָא וְנִשְׂגָּב מְאֹד מְאֹד.**

(חיי מוהר"ן, שנג)

כך שתורותיו של רבינו, הם השנות חדשות לגמרי[ג], עד שגם הרשב"י והבעש"ט היו מתפלאים לְשֶׁמֶע חידושיו הנוראים. וכפי שאמר רבינו:

אם הָיָה הַבַּעַל שֵׁם טוֹב שׁוֹמֵעַ תּוֹרָתוֹ, הָיָה אֶצְלוֹ גַּם כֵּן חִדּוּשׁ! אִם הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי שׁוֹמֵעַ תּוֹרָתוֹ הָיָה גַּם כֵּן חִדּוּשׁ, גַּם אֵלּוּ.

(חיי מוהר"ן, שמא)

ומאחר שכן - אנו בדורותינו אלה, אין לנו אלא לכלות ימינו ושנותינו בהשגותיו החדשות והנוראות, שכן, על אף

שֶׁהָיוּ כָּל תַּלְמִידֵי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב וְהַמַּגִּיד וְתַלְמִידֵי וְתַלְמִידֵי תַּלְמִידֵיהֶם, כֻּלָּם צַדִּיקִים וּקְדוֹשִׁי עֶלְיוֹנִים זַ"ע - אֲבָל אַחַר כָּךְ נִתְגַּלָּה לָנוּ אוֹר הַצַּדִּיק הָאֱמֶת בְּעַצְמוֹ, הוּא רַבֵּנוּ זַ"ל. **אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לְהִתְדַּבֵּק רַק אֵלָיו, וְלֹא לְחַפֵּשׂ מְקוֹמוֹת אֲחֵרִים, כִּי הוּא דֶּרֶךְ חָדָשׁ**! כְּמוֹ רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי וְקַאר"ל וְהַבַּעַל שֵׁם טוֹב בְּעַצְמוֹ, וּמִמֶּנּוּ כָּבָר לֹא יִהְיֶה חֲדָשׁוֹת עַד מְשִׁיחַ בְּעַצְמוֹ.

(מכתבי שמואל, כב)

ז. הדברים דלהלן נתבארו לאורך ולרוחב במאמרים הקודמים [ממאמר י"ג עד מאמר ט"ו]. לך נא ראה שם. וכאן לא הובא אלא הנוגע לענייננו בקצרה, כשחלק מהציטוטים כבר הובאו במאמרים קודמים.

יא. הלא הם חמשת יחידי הדורות: משה רבינו, רשב"י, האריז"ל, הבעש"ט, ורבינו הנצח"ת.

יב. ברצוננו להבהיר שאין אנו מוסכים על 'השמטות' שאינן מוסמכות [אשר כמה מהם מזויפות או מסולפות]. וגם השמטה זו בדקנו אם אינה מוטעית, ולא העתקנה אלא אחר שראינוה בפירוש בכת"י של רבי אלטער טעפליקער הי"ד.

יג. והרי לך עוד ב' שיחות בענין היחס בינו לבין הבעש"ט: "בשנת תקס"ה, בין פסח לעצרת, נסע לשאריגראד ושהה שם שני שבועות. וגם נסיעה זו היתה פליאה גדולה מאד. ואמר לאחר שליותה אותו: העולם מתגעגעים מתי יהיה כהבעל שם טוב ז"ל, שאילו היה הבעל שם טוב ז"ל, היה גם כן מחפש יותר" (חיי מוהר"ן, קכא). עוד אותה: "ענה ואמר: אם הם ושלום לא יבוא משיח במהרה, יהיו העולם מתגעגעים אַחֲרֵי הרבה מאד, הרבה יותר ממה שמתגעגעים אחרי הבעל שם טוב ז"ל" (חיי מוהר"ן, שנד).

הֵיוֹצֵא מִדִּבְרֵינוּ. **כִּי עַתָּה בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה עַד בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, הֶחְתֵּן הָאֲמִתִּי שֶׁל כְּלַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל״, עַם קָדוֹשׁ, הוּא רַבֵּנוּ זִיע״א, עַל פִּיו יֵצְאוּ וְעַל פִּיו יִשְׂרְאוּ, עַל פִּיו יִסְעוּ וְעַל פִּיו יַחֲנוּ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל.** עַד שֶׁיְּגִיעוּ אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה לָנֶצַח.

וְהָנֵּם כִּי כְּלַל יִשְׂרָאֵל עַם קָדוֹשׁ וְטוֹבִים הֵם, וְאִיךְ וּבְאֵיזֶה דֶּרֶךְ וְאֹפֶן שֶׁמְּקַיְּמִין הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ הַקְּדוֹשִׁים יֵשׁ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נַחַת רוּחַ מֵהֶם בְּוַדַּאי, אֲבָל מִשּׁוּם **כִּי כָּל תִּקּוּנֵי הָעוֹלָמוֹת עֲתָה הוֹלְכִים וְסוֹבְבִים עַל פִּי הַתְּנוּעוֹת דַּרְכֵי תּוֹרוֹתֶיו וְהַקַּדְמוּתָיו הַקְּדוֹשִׁים.** עַל כֵּן אִם יָשׂ אֶת נַפְשֵׁנוּ בָּאֱמֶת לְהַגִּיעַ וְלָבוֹא אֶל הַתְּכְלִית הָאֲמִתִּי וּלְתִקּוּן נַפְשׁוֹתֵינוּ לְקַיֵּם בִּשְׁלֵמוּת כִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ. **הָעִקָּר הוּא שֶׁנִּשְׁתַּדֵּל עָכְשָׁו בְּלִמּוּד תּוֹרָתוֹ וַעֲצוּתָיו הַקְּדוֹשִׁים** הַמְּבִיאִין אֶת כָּל אָדָם לְחַיֵּי עוֹלָמִים לָנֶצַח נְצָחִים. **וְגַם לַעֲשׂוֹת נַפְשׁוֹת לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, שֶׁיַּעֲשׂוּ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ עַל פִּי דַּעַת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ הַנְּגֻמָּ״ח זִיע״א.**

(שערי צדיק, שם)

"גבוה מעל גבוה"

למען יובנו הדברים לאשורם, נביא כדוגמא את היחס לתורת הרמ"ק, לאחר גילוי תורת האריז"ל. ומכך נוכל ללמוד הרבה לענייננו.

וכאן חובה גמורה עלינו להקדים ולהבחיר בשפה ברורה, שחור על גבי לבן, באותיות בולטות ובוהקות, ויהיו דבריו אלה עומדים מול עיני הקורא ומלוים אותו עקב בצד אגודל לכל אורך המובאות מכאן ואילך:

אין כוונתנו להקיש ולהשוות בין ענין המשל לענין המשל - מלבד מה שאין לנו שמץ דשמץ של תפיסה והשגה בבבואה דבבואה מסוד רום מעלת האישים וההתגלויות שיזכרו בדבריו, לא כמשל ולא כנמשל - ולא הרי עניין "האר"י וחורתו ביחס לרמ"ק וחורתו" כענין "רבינו וחורתו ביחס לבעש"ט וחורתו", ובודאי ייתהבו הבדלות ושינויים בין הענינים, והרי סוף סוף נידון דנן הוא בענין שנים מחכמת 'יחידי הדורות' עצמם, שכולם כאחד הינם בסוד נשמת 'משה משיח' עצמו, ואין אתנו יודע עד מה.

תפקידה של דוגמה בחירה זו דלהלן אודות היחס בין התגלות להתגלות, וכמי שרבינו עליה רבים וכן שלמים - אינה אלא להאיר את עינינו כי אכן קיימת מציאות כזו, בה התגלות אחת, עצומה ונשגבה ככל שתהיה, תעמוד בסוג כזה של יחס לגבי התגלות הגדולה יותר שבאה אחריה.

אך כאמור, והנני כופלים ושונים זאת שוב: אין פירוש הדבר כלל כי כל הנאמר לגבי היחס שבמשל (היינו יחס האר"י לרמ"ק) מועתק כמתבו וכלשונו לגבי היחס שבנמשל (היינו יחס רבינו לבעש"ט). וברור ופשוט כי לשונות וענייניים פרטיים, כאלו ואחרים, המוזכרים להלן לגבי היחס הנידון בדבריהם אינם נכונים ומתאימים כלל לגבי היחס הנידון בדבריו, ודי בהתנצלות הברחית זו.

עוד יודגש:

כל דבריו דלהלן אודות היחס לספרי החסידות, נכונים וקיימים מצד עצמם גם ללא מֹשֶׁל תורת הרמ"ק. כך שגם אם אין הנידון דומה לראיה, בתוקפם הם עומדים, כפי אשר הוכחנו מתוך כתבי אנ"ש.

ובכן, כך מוסר לנו מוהרנ"ת:

פְּעַם אַחַת דִּבַּרְתִּי עִמּוֹ מִעִנְיַן קַבָּלַת הָאָרִי״ז זַ״ל, **וְאָמַר שֶׁקַּבָּלַת הָאָרִי״ז זַ״ל הוּא לְגַמְרֵי אַחֵר עִם קַבָּלָה שֶׁחִבֵּר מוֹרֵנוּ הָרַמְ״ק זַ״ל.** אַחַר כָּךְ אֵינָהּ שָׁנִים שׁוּב נִזְדַּמֵּן שֶׁדִּבַּרְתִּי עִמּוֹ מִעִנְיַן הַקַּבָּלָה שֶׁנֶּאֱמְרָה הָאָרִי״ז זַ״ל, **וְאָמַר שֶׁהַקַּבָּלָה שֶׁלּוֹ הִיא רָחוֹק וְנִשְׂגָּב מְאֹד מֵהַקַּבָּלָה שֶׁל בַּעַל הַפַּרְדֵּס זַ״ל.** וְעָנִיתִי קְרִיעַת וְשָׁאֲלִתִּי אוֹתוֹ בְּאֵימָה: הֲלֹא שָׁמַעְתִּי מִפִּיכֶם פַּעַם אֶחָד שֶׁבֶּאֱמֶת הַכֹּל אֶחָדוֹ הַשִּׁיב: מִסְתָּמָא אִם אָמַרְתִּי כָּךְ. יָדַעְתִּי מָה שֶׁאָמַרְתִּי.

וְהַדְּבָרִים סְתוּמִים וְחֲתוּמִים לְכָאוֹרָה. **אַךְ מִי שֵׁשׁ לוֹ לֵב לְהָבִין יָכוֹל לְהָבִין מֵרָחוֹק שֶׁהַכֹּל נָכוֹן.** וּדְבָרָיו חַיִּים וְקַיָּמִים, וְהַכֹּל אֱמֶת וְצִיב וְנָכוֹן וְקַיָּם וְיָשָׁר. כִּי בֶּאֱמֶת בְּוַדַּאי הַכֹּל אֶחָד בִּפְנִימִיּוּת הָאֲמִתִּיָּה בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ. אַךְ אַף עַל פִּי כֵן דַּרְכֵּי הַתְּגַלּוּת הַסּוֹדוֹת שֶׁל הָאָרִי״ז זַ״ל הוּא רָחוֹק וְנִשְׂגָּב מְאֹד מִדַּרְכֵי הַפַּרְדֵּס. אַף עַל פִּי שֶׁבֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ הַכֹּל אֶחָד. וְאִי אֶפְשָׁר לְהַאֲרִיךְ בְּעִנְיָן זֶה כִּי כְּבוֹד אֱלֹקֵי הַסְּתָר דָּבָר, **וְהַמַּשְׂכִּילִים יָבִינוּ.**

(חיי מוהר"ן, שסד)

ללמדך:

תיתכן מציאות שהגילוי החדש "הוא לגמרי אחר" עם הגילוי הקודם, ומאידך הוא "רחוק ונשגב מאד" מהגילוי הקודם...

עד כדי כך, שהיחס בין תורת האריז"ל לתורת הרמ"ק, דומה ליחס שבין חכמת הקבלה לנגלות התורה. וכדברי הרמ"ע מפאנו בהקדמתו לספרו "פלח הרימון"[יד]:

כִּי כַּאֲשֶׁר גָּבְהוּ דַּרְכֵי הַפַּרְדֵּס מִן הַקַּמְחִי״[טו], כֵּן גָּבְהוּ דַּרְכֵי הָאָרִי״ל מִדַּרְכֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה. וְאַל תִּתְמְהוּ כִּי גַּם בְּסֵפֶר 'אֵלִיָּהוּ לְהַקְהֵם עָלָיו הַשָּׁלוֹם' [= הרמ"ק] גַּם בְּלִמּוּדֵי הָאָרִי״ל. יֵשׁ לְכָל אֶחָד מָקוֹם שִׁיטוֹת עֲמֻקּוֹת זוֹ מִזּוֹ עַד לְהַסְפִּיא. וְכָל עֶרְכּוֹ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. מִצַּיִן הָאֲמוֹר בְּמִסֶּכֶת חֲגִיגָה בְּפִרְקֵיהֶן שֶׁל חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בְּמֶרְכָּבָה, **שֶׁכָּל הַגָּבוֹהַּ מֵחֲבֵרוֹ הוּא כְּנֶגֶד כָּל מַה שֶׁתַּחְתָּיו.**

(פלח הרימון, הקדמה)

והמתעקשים להיצמד רק לגילוי הקודם של הרמ"ק, לא יגלו לעולם את האור החדש אשר האיר על ציון.

וְאִם יֵשׁ בְּדוֹר הָעָרוֹן הַזֶּה מִי שֶׁיִּתְגַּלֶּה אֵלָיו סוֹדוֹת עַל יְדֵי שְׁלוּחוֹ יִתְבָּרַךְ, **אִם לֹא יִהְיֶה לוֹ מִקֹּדֶם הַקְּדֻמּוֹת סוֹדוֹת הָאָרִי״ז זַ״ל, לֹא יִזְכֶּה כִּי אִם לְסוֹדֵי מוֹרֵנוּ הָרַב מֹשֶׁה קוֹרְדְּוֵאבִּירוֹ.**

(עטק המלך, שער יד, פרק י)

יד. דבריו הם ע"פ המעשה מבערנער ועני (פיאורי מעשיות, מעשה י) שם מדובר על החתן האמיתי של הבת קיסר, ע"י"ש.

טו. המיוסד על ספר "פרדס רימונים" להרמ"ק.

טז. הלא הוא: רבי דוד קמחי, אשר היה מגדולי המדקדקים ומפרשי המקרא, וחיבר את פירוש הרד"ק על התנ"ך.

וכוונת הרמ"ע מפאנו לומר, שכשם שנבהו דרכי הרמ"ק בספרו "פרדס רימונים" מדרכי הרד"ק בפירושו על התנ"ך, כי הרמ"ק מבאר את תורת הנסתר והרד"ק מבאר את פשוטי המקרא. כך נבהו דרכי האריז"ל מדרכי הספר "פרדס רימונים", כי ספר הפרדס נחשב כתורת הנגלה והפשט לעומת תורת הקבלה.

יז. הוא מליצת לשון על 'עולם התוהו' אשר בו קיימת הלוקה של י' ספירות, שהוא לפני 'עולם התיקון' בו נתקנו הספירות בסוד ה' פרצופים, בסוד המתקלא.

וכאשר יתעקשו לפרש את דברי הזוהר ע"פ גילויו, לא ישיגו אלא סודות מצב העולמות כפי שהיו טרם 'עולם התיקון'.

הָנֵּם כִּי מֹשֶׁה וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ, שֶׁהוּא עוֹלָם הַבְּלִימָה, לֹא זוֹלַת, אֲבָל **מֵאֲמָרֵי הַזֹּהַר אֵינָם סוֹבְלִים פְּרוּשוֹ כְּלָל, וְלֹא יוֹעִילוּ לְהַשִּׂיגוּ 'כִּי תֹהוּ הֵמָּה'** (ראה הערה)[יז]. וְהָאָרִי״ז עָלָיו הַשָּׁלוֹם הוּא מְדַבֵּר כְּלוֹ בְּעוֹלָם הַתִּקּוּן, בְּמֶלֶךְ הַשְּׁמִינִי שֶׁהוּא יְמֻלַּךְ הָדָר', שֶׁהוּא הָעוֹלָם הַזֶּה. וְגַם סִדְרֵי עוֹלָם הַתֹּהוּ בְּסוֹד מְעֻשֶׂה בְּרֵאשִׁית, וְעִנְיָנָם שֶׁנִּסְתָּרֵשׁ אִם יִרְצֶה הַבּוֹרֵא, **לֹא יֵדְעוּ מִמֶּנּוּ הָרַב מֹשֶׁה קוֹרְדְּוֵאבִּירוֹ אֲפִילוּ אוֹת אֶחָת.**

(עטק המלך, הקדמה מהרב המחבר)

ואכן, חכמי המקובלים, בראותם את האור החדש של האריז"ל, דבקו בתורתו, עד אשר כמעט נשכחה תורת הרמ"ק מן העולם.

וכך מתאר המקובל האלקי רבי אברהם אזולאי, בעל 'החסד לאברהם', בהקדמתו לספרו 'אור החמה', את אשר אירע לחכמת הרמ"ק לאחר הגילוי החדש של חכמת האריז"ל:

בְּיָמָיו [של הרמ"ק] הִצִּיץ וּפָרַח צַדִּיק וְיָשָׁר, הָאֱלֹהִי כְּמַהֲרִי״א אֱלֹהִי״ם, אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ יִרְאוּ וְיִחֲרְדוּ הַלְּבָבוֹת ... כִּי נָפַל פַּחַד יִצְחָק עַל כָּל הָעוֹלָם, וְהָעָם לוֹ יַחֲרֹדוּ, כִּי נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים ... **וְאֵז נִבְהֲלוּ אֲלוּפֵי תּוֹרַת חָכְמַת הָאֱמֶת,** וְחֵם לְבָבָם מִיָּם עַל גַּבֵּי מִיָּם בְּתוֹכָם לְדַבְּקָה בְּדֶרֶךְ זוֹ הַיְשָׁרָה שֶׁיְּבוֹר לוֹ הָאָדָם הַגָּדוֹל הַזֶּה ... **אֵלֶּה פִּסְּלוּ אֶת הָרִאשׁוֹנִים בְּעֵינֵי כָּל אָדָם, וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ לְסִפְרֵי הָרַמְ״ק זַלְה״ה.**

(אור החמה, הקדמה)

וגם הרמ"ק עצמו - לאחר הסתלקותו מן העולם - שב לעסוק בתורת הקבלה ע"פ דרכו של האר"י[יח]. כאשר הגיד בחלום הלילה בפני רבי חיים ויטאל, כפי שמספר המהרח"ו בספר חזיונותיו:

[שָׁנָת] שליג. רֹאשׁ חֹדֶשׁ חֶשְׁוָן, אֲחַר ג' חֲדָשִׁים שֶׁנִּסְתַּר מוֹרִי זַ״ל, רָאִיתִי בַּחֲלוֹם לְהַר' מֹשֶׁה קוֹרְדְּוֵאבִּירוֹ זַ״ל בְּפֶתַח חֲבֻרַת תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבְּצְפַת וְהִשְׁבַּעְתִּיו שֶׁיָּגִיד לִי הָאֱמֶת בְּעִנְיָן אֹקֶן לְמוּד הַקַּבָּלָה בְּעוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת. אִם הוּא עַל פִּי דַּרְכּוֹ אוֹ דֶּרֶךְ מוֹרִי זַ״ל. וַיֹּאמַר לִי: **שְׁתֵּי הַדְּרָכִים אֱמֶת.** אֶמְנָם דַּרְכִּי הִיא עַל דֶּרֶךְ הַפָּשֵׁט אֶל הַמִּתְחִילִים בְּחָכְמָה זוֹ, **וְדֶרֶךְ רַבְּךָ הִיא הַפְּנִימִית וְהָעֲקֻרִית. וְגַם אֲנִי עַתָּה לְמַעְלָה, אֵינִי לוֹמֵד אֶלָּא בְּדֶרֶךְ רַבְּךָ!**

(ספר החזיונות לשהרח"ו, חלק ב, אות יז)

ומה שאירע לתורת הרמ"ק אצל חכמי המקובלים, הוא אשר ארע - במסגרת ההבדלות והשינויים המתבקשים - עם תורת החסידות אצל חסידי ברסלב...

"אסור ונמנע לצרף ולערבב"

נתקדם בצעד נוסף:

מאחר שגילוי הרמ"ק נחשב לנגלות התורה לעומת גילוי האריז"ל - אי לכך, חל איסור 'לערב' ביניהם, ולפרש את דברי האריז"ל ע"פ דרך הרמ"ק.

וכפי שמזהיר הרמ"ע מפאנו, וכותב:

וּכְשֶׁם שֶׁהוּא אָסוּר וְנִמְנָע לְצָרֵף וּלְעָרְבֵב פְּשָׁטֵי הַקְּמָחִי עִם הַפַּרְדֵּס. אֶלָּא טוֹב אֲשֶׁר נַאֲחוֹז בָּזֶה וְגַם מִזֶּה אֶל תֹּגֶן יָדֵינוּ, הָאֵי כִּי אוֹרַיְיהוּ וְהָאֵי כִּי אוֹרַיְיהוּ. **כָּךְ אָסוּר וְנִמְנָע לְצָרֵף וּלְעָרְבֵב חָכְמַת הָאָרִי״ז, לֹא מִנָּה וְלֹא מִקַּצָּתָהּ, עִם הַסֵּפֶר הַזֶּה וְכָל דִּבְּרוֹתֵיהוּ.**

(פלח הרימון, הקדמה)

גם הרוצה לאחוז בזה ובזה, ולהגות הן בתורת הרמ"ק והן בתורת האריז"ל, "האי כי אורחיה והאי כי אורחיה", עליו להיזהר ולזכור כי "אסור ונמנע לצרף ולערבב" את שניהם.

והמערבבים בין שני גילויים אלו, גדול עוונם מנשוא!

כדברי בעל 'עמק המלך':

וּמִפְּנֵי שֶׁרָאוּ מִקְצָתָם, שֶׁנֶּאֱסְפוּ נִפְטְרוּ יוֹדְעֵי סוֹדוֹת הָאָרִי״ז זַלְה״ה, מָזְרוּ מִקְצָתָם אֶל בָּעֲלֵי עוֹלָם הַתֹּהוּ, **וּמִקְצָתָם הָיוּ מְרַכְּיבִים דִּבְרֵי הָרַב מֹשֶׁה קוֹרְדְּוֵאבִּירוֹ עִם דִּבְרֵי הָאָרִי״ז, עָוֹנָם גָּדוֹל מִנְּשׂוֹא!** כִּי לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ בְּעוֹלָם הַתִּקּוּן.

(עמק המלך, הקדמה מהרב המחבר)

וְאֲנִי הַצָּעִיר, נִמְתַּלְתִּי אַשְׁכְּנָזִי, מְזַהִיר אֶת הַמְעַיֵּן שֶׁלֹּא יַעֲרֹב וְיַרְכִּיב חֵס וְשָׁלוֹם דִּבְרֵי הָאָרִי״ז עִם דִּבְרֵי הָרַב מֹשֶׁה קוֹרְדְּוֵאבִּירוֹ, וְיִהְיֶה עָוֹנוֹ גָּדוֹל מִנְּשׂוֹא. כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי סְפָרִים כָּאֵלּוּ אֲשֶׁר זָכַרְתִּי בְּהַקְדָּמָתִי, וְגַם הָרַב מוֹרֵנוּ הָרַב רַבִּי עַמְנוּאֵל זַ״ל [הָרַמְ״ע מִפָּאנוֹ] מְזַהִיר עַל זֶה בְּסֵפֶר פְּלַח הָרִמּוֹן אֲשֶׁר לוֹ.

(עמק המלך, שער ה, פרק נז)

מחד, יש לחבב ולייקר את תורת הרמ"ק ו"טוב אשר נאחז בזה וגם מזה אל תנח ידיך". אך מאידך, "אסור ונמנע לצרף ולערבב ביניהם", והמערבב ביניהם "גדול עוונו מנשוא".

* * *

על אף איסור הערבוב והצירוף ביניהם, לא נמנעו חכמי המקובלים לצטט ולהעתיק יידיעות נכבדות מתורת הרמ"ק, כשאינם סותרים את הקדמות האריז"ל. ואף האריז"ל עצמו מצטט משמו:

כְּמוֹ שֶׁכָּתַב מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ נֵרוֹ בְּשֶׁעֵר מְהוּת הַהֶבְנָעָה[יט] פֶּרֶק י"ב.

(עץ חיים, שער הכללים)

שהרי בסופו של דבר, "קבלת האר"י ז"ל הוא לגמרי אחד עם קבלה שחיבר מורנו הרמ"ק ז"ל", כלשון רבינו.

אך מאידך, "הקבלה שלו היא רחוק ונשגב מאד מהקבלה של בעל הפרדס ז"ל", ולא קרב זה אל זה, והמצרף ומערבב בין שניהם, ומפרש את דברי האריז"ל בעולם התיקון ע"פ דרך הרמ"ק המדבר בעולם התוהו, "גדול עוונו מנשוא", "כי לא תוהו בראה לשבת יצרה בעולם התיקון"...

יח. דבר שמזכיר לנו את המסופר על הבעש"ט שמסתופף ונמצא לאחר הסתלקותו אצל רבינו, וכמסופר: "סיפר הרב רבי ניסן קאוליר, אחד מגדולי המקורבים של הרב הצדיק הקדוש רבי ברוך זצ"ל, לפני המגיד מטרידאווערצע זצ"ל, אשר פעם אחת בא אל הרה"ק רבי ברוך זצ"ל וראה אותו נעצב מאד, ושאל אותו: מה זאת? והשיב לו שזה כמה זמנים שלא ראה את הבעל שם טוב זצוק"ל, וכל אימת שבא על קברו אינו מוצא אותו, ותמה ראיתי אותו ושאלתי אותו: מה זה? והשיב לי שהוא נמצא אצל רבי נחמן! ואמר בזו הלשון: עד האוט זיך מאר קליין צו ר' נחמן?" (חיי מוהר"ן, צב).

יט. שער ה' בספר פרדס רימונים.

* * *

ולענייננו:

אנשי שלומנו - על אף חביבותם לתורת החסידות, וגילוי כל שאר הצדיקים האמתיים - עמדו על המשמר, לבל יתערבבו הגילויים, וישמרו הגילוי החדש בטהרתו, מבלי להכפיפו ולהלבישו בדרכי הגילויים הקודמים.

ובעקבותם ולאורם אף אנו נאמר: כי - שוב: עם כל ההבדלות והשינויים המתבקשים - "כאשר נבהו דרכי הפרדס מן הקמחי, ודרכי האריז"ל מן הרמ"ק, כן גבהו דרכי רבינו ז"ל מדרכי כל שאר ספרי החסידות", ולכן "אסור ונמנע לצרף ולערבב חכמת החסידות, עם ספרי רבינו!".

על אף שהזכירו פה-ושם כמה ידיעות נכבדות מספרי החסידות[כא], לא צירפו וערבבו זה בזה, ביודעם שגילויו של רבינו הוא גילוי חדש לגמרי, כי הוא "הולך בדרך חדש שעדיין לא הלך אדם בו מעולם, וגם הבעל שם טוב לא, ושום בריאה לא"...

* * *

הדבר מזכיר לנו את מליצת לשונו של רבינו[כב], שהזהיר את החסיד ששלחו להדפיס את הספר ליקוטי מוהר"ן, שלא יניח לאף אחד אחד להשחיל "אפילו אות אחת משלו, שלא יתערב זר בתוך הספר"... וכלשונו:

"וְאוֹדוֹת שֶׁכָּתַב לִי מַעֲלָתוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ יְסוֹרִים מְזֻרָּב, וְגַם מַה שֶׁהוּא רוֹצֶה לְהַדְפִּיס בְּתוֹךְ הַסֵּפֶר אֵיזֶה דְּבָרִים מִשֶּׁלּוֹ. הֲלֹא הֲכֹל מָסַרְתִּי לְיָדְךָ וְהָכֹל בִּרְשׁוּתְךָ. בְּנִי, אִם אַתָּה מֵבִין מֵבִינְתְּךָ שֶׁאֵין אַתָּה צָרִיךְ לְקָרֵב, חָדֵל מִמֶּנּוּ. וְאִם אַתָּה צָרִיךְ לוֹ, **אֲנִי מַזְהִיר אוֹתְךָ שֶׁלֹּא יָנִיחַ לְדַפּוֹס אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת מִשֶּׁלּוֹ, שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב זָר בְּתוֹךְ הַסֵּפֶר.**

(עלים לתרופה, מכתב ו)

ואכן, אנ"ש שמרו תמיד על טהרת דברי רבינו, ולא ערבבו בתוך דבריו שום דיבור אחר, וכפי שכותב לדוגמא רבי אהרן לייב ציגלמאן הי"ד:

"על חדושי תורה שנתגלו על ידי הצדיק האמת, שנמשכו ממקום שנמשכו, משרש השגות העליונות וכו' - על זה נאמרו הדברים שאין לערב מוחין אחרים עם מוחו ודעתו של שרש מצח הרצון וכו'. ואתה יודע בעצמך **כמה מלחמות שנלחמתי בענין זה שלא לצרף שום ענין זולת דעת רבנו ז"ל.**

(אור צדיקים, מכתב כא)

כך גם כותב רבי שמואל הורביץ:

אני לא רציתי לערב במחי שום חסידות אחר, כי רק רבי אחד יש לי, והוא חיותי ... ואצל כבודו. בודאי לשובתו הוא שלא יערב שום חסידות עם חסידות רבנו ז"ל! ויש די בחסידות רבנו ז"ל עבור כל העולם, ולא צריך לחפש שום דבר אחר.

(מכתבי שמואל, ד)

* * *

גם כשאין מערבבים את דברי רבינו עם הגילויים הקודמים, אלא מרבים להביא סימוכין מספרי חסידות אחרים, מותר תחושה שצריכים "לאשר" את דברי רבינו ולמצוא להם מקור בקודמים לו, ובכך גם להכפיף את דבריו החדשים לפרשנות שבגילוי הישן - יש בכך משום חסרון אמונה בגילוי החדש.

וכפי שמשתקף גם מהסיפור הבא, אותו סיפר חתנו של רבי שמואל שפירא זצ"ל:

כְּאֲשֶׁר בָּנְרוּ הַבָּנִים, לָמַד עִם כָּל אֶחָד 'לִקּוּטֵי מוֹהַרַ"ן' מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף. פַּעַם אָמַר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִצְטָרֵף אֶל הַלִּמּוּד, אִם הַנֵּנִי מְפַץ בְּכָךְ. לֹא חִיֵּב וְלֹא אִלֵּץ. וְאָכֵן הִצְטָרַפְתִּי אֶל הַלִּמּוּד, לְמֹרוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא הָיִיתִי נֶחְשָׁב בְּאֹפֶן רִשְׁמִי לִבְרִסְלֶבֶר חָסִיד.

זְכוֹרֵנִי שֶׁבְּתַחִלַּת הַלִּמּוּד, **בְּהַגִּיעֵנוּ בְּסֵפֶר רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ אֶל רַעְיוֹן שֶׁהָיָה מֻכָּר לִי בְּסִפְרֵי הַ'מְאוֹר עֵינַיִם' אֵי"ע - הָיִיתִי מְצַיֵּן זֹאת וְאוֹמֵר לוֹ שֶׁגַּם בְּ'מְאוֹר עֵינַיִם' אֵיתָא כָּן,** וְהִקְשִׁיב לִי. אוּלַם לְאַחַר פְּעָמִים אֲחֻדּוֹת הִבְחַנְתִּי שֶׁאֵינוֹ שָׂבֵע רָצוֹן מִכָּךְ.

הִרְגַּשְׁתִּי בָּזֶה שֶׁמַּקְפִּיד קְמִעָא עַל הַעֲרוּתִי אֵלּוּ, וְהָיְתָה זוֹ הַפַּעַם הָאַחֲרוֹנָה שֶׁרָאִיתִּיו מִתְרַעֵם עַל אֵיזֶה דָּבָר. כְּמִדָּמֶנִי שֶׁהִטְעַם שֶׁלֹּא נָעֲשָׂה הַדָּבָר חֵן בְּעֵינָיו. **כִּי הִשְׁתַּמֵּעַ כְּאִלּוּ אֲנִי בָּא לוֹמַר שֶׁהַכְּתוּב בְּלִקּוּטֵי מוֹהַרַ"ן מוּבָא כְּבָר בְּסִפְרֵי חֲסִידוּת אֲחֵרִים - מַה שֶׁאֵינוֹ נָכוֹן כְּלָל וּכְלָל.**

(מתוך ראיון עם רבי משה לפקוביץ' שליט"א[כג])

במיוחד יש לשים לב, במקרים בהם 'מתגנבים' הדרכים והשיטות, והדברים שבספר-חסידות מסוים סותרים לדברי רבינו, בהנהגה למעשה או בהשקפה וגישה מסוימת[כד].

ואכן מפני כך, מי שאינו 'אפיר' כל צרכו בתורת רבינו, יכול בנקל לאמץ גישות והשקפות שונות, מתוך ספרי החסידות, מבלי לדעת שדרכו של רבינו שונה, במעט או בהרבה. כך שהעיסוק המוקדם מדאי בספרי החסידות יכול לגרום לו הפסד מבלי שיידע.

"המואס בו ובחכמתו ימאסהו אלקים"

אחר הדברים האלה, יבין המשכיל, עד כמה טועה ועתיד ליתן את הדין מי שמזלזל בכהוא-זה בגדולתם וקדושתם ורומעמותם של ספרי החסידות למיניהם, גם אם הם מתווירים לעומת הגילוי החדש.

וכדבריו החריפים של הרמ"ק מפאנו על המזלזלים בתורת הרמ"ק לאחר שנתגלה תורת האריז"ל:

וּמִעִּיד אֲנִי עָלַי שֶׁמִּים וָאָרֶץ כִּי גַּם אֲחֵרֵי שֶׁזָּכִיתִי לִטְעֹם מְעַט מִזְעֵיר בִּקְצָה הַמַּטָּה שֶׁרֵי שִׁירֵים מְרֻדֶּרֶת הָאֲרִי מִפִּיהֶם וּמִפִּי כְּתָבָם שֶׁל גּוּרֵי הָאֲרִי זַצַ"ל ... **לֹא גָּבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי לְהָרְהֹר עַל הַחָכָם דַּ"ל וְעַל דְּבָרָיו.** כַּאֲשֶׁר לְקַחָה אָזְנִי שֶׁמֵּעַ מֵרַבִּים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ הַמִּתְחַכְּמִים וְלֹא מְחַכְּמָה. כִּי זֶה וָזֶה לֹא נִתְּנוּ בְּיָדָם ... **וְהַמּוֹאֵס בּוֹ וּבְחָכְמָתוֹ יִמְאָסֵהוּ אֱלֹקִים! כִּי מֹשֶׁה אֱמֶת וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת** לְפִי פְּשׁוּטָן שֶׁל דִּבְרֵי הַזֹּהַר וְהַגְּאוֹנִים עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם ... וּמִי הַמּוֹאֵס בְּדִבְרֵי הַקְּמָחִי בְּפְשׁוּטָן שֶׁל מִקְרָאוֹת **עָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין** ... כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה.

(פלח הרימון, הקדמה)

בהמשך דבריו, הוא מוסיף וכותב:

קוֹרֵא אֲנִי עַל הַחָכָם הַזֶּה (הרמ"ק) **עֲלֵי הַשָּׁלוֹם, הַמִּקְרָא הַזֶּה: "תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִּשְׂפָתָיו". כִּי** הוּא דָּרַשׁ כָּל יָמָיו בְּעוֹלָם הַבְּלִימָה שֶׁשָּׁנִינוּ בְּסֵפֶר יְצִירָה ... **וְאֵין סָפֵק שֶׁגַּם זוֹ דֶּרֶךְ יְשָׁרָה תְּמִימָה וּבְרָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם וְהִיא מִכְּלַל חָכְמַת הָאֱמֶת.** דַּרְכּוֹ בָּהּ רוֹב הַמְקֻבָּלִים אֲשֶׁר הָיוּ מִלְּפָנֵינוּ שֶׁהִגִּישׁוּ דִּבְרֵיהֶם אֲלֵיהֶם. אֲמָנָם הָאֲרִיז"ל הָיָה הוֹרֵשׁ בְּיִסּוֹדֵי הָאִדְּרָא וְסִפְרָא דִּצְנִיעוּתָא שֶׁהֵן עוֹסְקִין בְּמִתְּקָלָא מִמֶּשׁ, וּבְדִבְרוֹתָו שֶׁל מִעְלָה, וְדֵי בָּזֶה.

(שם)

גם בעל ה"עמק המלך" מזהיר על כך וכותב:

וְאֵל יַעֲלֶה עַל לִבָּךְ לְהַקְשׁוֹת אוֹתִי, מֵאַחַר שֶׁנַּעֲלָה הָאֲרִי"י זַלְה"ה, דֶּרֶךְ אַחֶרֶת יוֹתֵר עֲמֻקָּה מֵאֹת. שֶׁיְּהִיוּ סִבְרוֹתָיו נִדְחִיּוֹת לְגַמְרֵי, אוֹ סָגֵם בָּזֶה. **חַס וְחָלִילָה וְחָלִילָה מִלְּהַאֲמִין זֶה, אֶלָּא מֹשֶׁה אֱמֶת וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת, אַךְ שֶׁלֹּא יָדַע מִסּוֹדוֹת הָאֲרִי"י זַלְה"ה.**

(עמק המלך, הקדמה שנית, פרק ב[כד])

דוגמא נפלאה לכך, מביא בעל ה"עמק המלך", ממרן הבית יוסף זי"ע אשר זכה ל"מגיד מישרים" מן השמים:

וְכֵן מוֹרֵנוּ הָרַב רַבִּי יוֹסֵף קָארוֹ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁבְּכָל פַּעַם וּפַעַם שֶׁהָיָה חוֹזֵר עַל הַמִּשְׁנָיוֹת בְּעַל פֶּה, **נִתְגַּלָּה עָלָיו הַמַּגִּיד.** וְהָיוּ כַּמָּה בְּנֵי אָדָם שׁוֹמְעִים אֶת קוֹלוֹ דֶּרֶךְ הַדֶּלֶת וְדֶרֶךְ הַחוֹרִים, שֶׁהָיָה אוֹמֵר: "שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי יוֹסֵף קָארוֹ, אֲנִי הוּא הַמִּשְׁנָה שֶׁלְּמַדְתָּנִי. יָצָאתִי לְאַלְפְּךָ בִּינָה, כַּמָּה מִתְפָּאֵר בְּךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּישִׁיבָה של מַעְלָה, וְאוֹמֵר: בְּנִי יוֹסֵף כָּךְ וְכָךְ הֵם מַעֲשֶׂיו. כָּךְ וְכָךְ הֵם דְּרָכָיו. כָּךְ הוּא שִׁקְדָתוֹ בְּלִמּוּדוֹ. אַשְׁרֵי לוֹ וְאַשְׁרֵי יוֹלַדְתּוֹ, וְאַשְׁרֵי הַיּוֹשְׁבִים בַּחֲבֻרָתוֹ. וְאֲנִי הַמִּשְׁנָה רָאִיתִי אֶת מְקוֹמְךָ שֶׁהַכִּינוּ לְךָ בְּגַן עֵדֶן. כַּמָּה טוֹבָה גְּנוּזָה לְךָ בְּגַן עֵדֶן. כַּמָּה תִּסְגּוּקִין וְעִדּוּנִין הֵם מְשֻׁתָּדִין לְךָ. חֲזַק וֶאֱמַץ בְּיִרְאַת ה', וְעַתָּה בְּאֹתִי לְגַלּוֹת לְךָ סוֹד פְּלוּגֵי בְּסִתְרֵי תּוֹרָה".

וְכָל הַדְּבָרִים שֶׁגִّלָה לוֹ הַמַּגִּיד הָעֲלָה אוֹתָם עַל הַסֵּפֶר, וְקָרָא אוֹתוֹ סֵפֶר "הַמַּגִּיד, **וְאַף עַל פִּי כֵן 'כְּלֹא חִשִּׁיבָא' דָּמֵי לְפָנֵי חָכְמָתוֹ שֶׁל הָאָרִי"י זַלְה"ה, וְהוּא בְּעַצְמוֹ יָשַׁב לְפָנֵי הָאָרִי"י דַּ"ל לִלְמֹד מִמֶּנּוּ סִתְרֵי תּוֹרָה, וְהָאָרִי"י דַּ"ל לֹא רָצָה לְלַמְּדוֹ.**

(עמק המלך, הקדמה השלישית, פרק ו)

וכי יעלה על דעת אחד המקובלים לזלזל ח"ו באחד מהסודות שבספר "מגיד מישרים"? הלא זהב רוחת יוצק לתוך פיו של המזלזל באמיתת הסודות אשר נתגלו לו מן השמים.

אך מאידך, גם לא יעלה על דעת אחד המקובלים, לייחס לסודותיו משקל שווה לסודות האריז"ל, ובודאי שלא יכפיף את דברי האריז"ל לבארם ע"פ דרכו של המגיד מישרים.

שכן, גם מי שזוכה לגילויים מן השמים, והקב"ה מתפאר בו בישיבה של מעלה - יתכן שהגילויים והסודות המתגלים לו, הם "כלא חשיבא דמי" כנגד הגילוי החדש של הצדיק הגדול.

ושוב: גם כאן אין הדברים אמורים להיעתק כמתבם וכלשונם לנידון דנן, ודוגמה בלבד שנינו.

* * *

ולענייננו:

הידיעה בגדולות תורתו של רבינו, לא גרמה מעולם לאנ"ש זלזול כהוא-זה ח"ו בספרי גדולי החסידות, הבעש"ט והמגיד ותלמידי ותלמידי תלמידיו.

אֲשֶׁר אִפְסוּ הַדִּבּוּרִים וְהִצְרִיפוּ אוֹתִיּוֹת לְסַפֵּר בִּשְׂבָחָם וּגְדֻלָּתָם וְתִקְּפָם וְגֹבְהָם וּמַעֲלָתָם וְתִפְאַרְתָּם ... הַצַּדִּיקִים שֶׁהָיוּ בְּדוֹרוֹת הָאֵלֶּה, מִיּוֹם שֶׁנִּתְגַּלָּה אוֹר הַגְּנוּז, אוֹר יִשְׂרָאֵל וּקְדוֹשׁוֹ, רַב רַבָּנָן, אִישׁ אֱלֹהִים נוֹרָא מְאֹד, מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב רַבִּי יִשְׂרָאֵל בַּעַל שֵׁם טוֹב זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה, אֲשֶׁר הָאִיר פְּנֵי הַבֵּל, וְהֶעֱמִיד תַּלְמִידִים הֲרֵבָה, צַדִּיקִים וַחֲסִידִים קְדוֹשִׁים וְנוֹרָאִים ... **הֵמָּה הֵאִירוּ עֵינֵינוּ וְסִתְּמוּ לְבָבֵנוּ, לְמָדוּ וְלִמְּדוּ דְּרָכִים יְשָׁרִים וְעֲצוֹת נִפְלְאוֹת לְהִתְקָרֵב אֵלֶיךָ בֶּאֱמֶת.** אַשְׁרֵי עַיִן רָאֲתָה כָּל אֵלֶּה.

(ליקוטי תפילות ה"ב, לז)

וכפי אשר הזכרנו: אף עסקו בספריהם והתחממו לאורם, ולעתים אף עסקו ללקט מדבריהם דברי-חפץ וחיזוק בעבודת ה', לעורר ולחזק את הלבבות[כה]. וכאשר באו התלמידים לשתות מים הרעים ולטעות מדבריהם לחשוב כאילו אין להסתבל בספרי חסידות, נזעקו:

אין זה חס ושלום כמו שכבודו חושב שאסור להסתכל בשאר ספרים חס ושלום, הס מלהזכיר כזאת! וְאִדְרַבָּה, אם יָצוֹר לִי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ בְּיָדִי לְהַדְפִּיס, יִהְיֶה מִכָּל הַסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים כָּל הַמִּדּוֹת טוֹבוֹת וְכוּ' כְּנַ"ל.

אֲבָל הָעִנְיָן הוּא כָּךְ: שֵׁשׁ חִלּוּק אִם כְּבוֹדוֹ מְבִיט בְּעַצְמוֹ

כא. כאשר הנתקנו לעיל. ואכן, חוזנו שלא הביאו אלא ידיעות פרטיות מספרי החסידות, ולא פירשו דברי רבינו ע"מ מהלך ספר החסידות. [וגם הפל"ח בהביאו את דברי התניא, לא בא לבאר את תורת רבינו ע"מ מהלך הב"ד, אלא הזכיר ידיעה פרטית שלגבי אור המילוי והסיבוב אין שייך מקום, וציין לדברי התניא שכתב: "ואין הפי' סובב ומקיף מלמעלה בבחי' מקום ח"ו, כי לא שייך כלל בחי' מקום ברוחניות" (תניא, פרק מח). וזו לא מידי]. וכאשר נרנו המקובלים עם תורת הרמ"ק כנ"ל.

כב. רק בתור 'מליצה', ולא בתור מקור לדברים.

כג. 'אבקשה', גליון 27, עמוד 33.

כד. אשר בטקרה כזה, גם אם הדברים שבאותו ספר נאמרים בשמו של הבעש"ט וכיו"ב, נקטינן הלכה למעשה כדברי רבינו, וכמובא לדוגמא בשיחות הר"ן: "שמעתי מר"א מטעפליק שאמר לו לענין מה שרצון רבי"ל לא היה שיהיה מלמד כנ"ל, והוא הוכיח לו שטוב יותר להיות מלמד, וסיפר לו בשם הבעש"ט ז"ל, שמספרים בשמו שטוב להיות מלמד. ענה ואמר רבי"ל: **איני יודע אם הבעל שם טוב ז"ל אמר כך. ואפילו אם אמר כך, כל צדיק הדור יש לו כח לעשות גדרים ולהגדיר את השולם כפי אותן הדורות. ואני איטר עינה שטוב לעבודת הבורא יתברך שלא להיות מלמד"** (שיחות הר"ן, רס).

כה. ע"י"ם המשך דבריו, והאריך בזה עוד בשער ה' פרק ג'ד, ע"י"ש.

כו. כפי אשר תראה לדוגמא בקונטרסים שליקט וכתב רבי שמואל צ'צ'יק [צ'ל] [כדוגמת 'תורה אור' ועוד] שמרבה להעתיק מספרי חסידות, לצד דבריו של רבינו. ואף רבי שמואל הורביץ הבנו לעריך ליקוט נפלא על כל המידות והמצוות, וכלשונו: "נדפיס דוגמא ראשונה, 'צדיק', מכל הספרים הקדושים מהב"ן והשבע"פ ומדרשים ומוהר וכתבי האריז"ל **הספרי בעש"ט** ותלמידיו וספרי רבינו ז"ל ותלמידיו וכו', כל הענינים המדברים מצדיק אמיתי וגדולתו, ואיך להתקרב אליו, הכל כאשר לכל. נעשה מזה ספר לדוגמא, ואולי יעזור השי"ת שנוכל לעשות ספרים כאלו מאו' ועד ת' מכל המידות והמצוות" (מכתבי שמואל, ה).

בְּסִפְרֵי קְדוֹשִׁים שֶׁל הַצַּדִּיקִים, אֲז אֵין חֶשֶׁשׁ חַס וְשָׁלוֹם שֶׁהַבְּעַל דָּבָר יִסִּיתוּ וְיַדִּיחוּ לְהַפְרִידוּ מֵהַצַּדִּיק הָאֱמֶת. אֲשֶׁר זֶה אֵין נִמְצָא רַק יָחִיד בְּכָמָה דּוֹרוֹת כְּמוֹ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי זִיעֲ"א וְהָאֲרִי"ז"ל וּבְעַל שֵׁם טוֹב זַי"ל בְּעִצְמוֹ וְדַבְּנוּ זַי"ל וּמֹשִׁיחַ צִדְקֵנוּ שֶׁיָּבֹא בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן. **אֲבָל אִם יִלְמֹד מֵחַסִּידִים אֲחֵרִים.** וּבִסְפָרָם מֵחַסִּידֵי ... אֲשֶׁר יָדוּעַ וּמְחֻזָּק אֵיךְ הֵם מְצַפִּים לַעֲשׂוֹת חַסִּידִים. עַל כֵּן **אִישְׁעֶבֶּ שֶׁיְּכוֹל לִהְיוֹת מִזֶּה אֲלָפִים פְּעָמִים יוֹתֵר הָזֵק. מֵהָרוּחַ שֶׁיְּרִידוּחַ בְּעֲבוֹדַת ה'.** וּמְדוּעַ הֵם לֹא רוֹצִים לִלְמֹד לִקּוּטֵי מוֹהַרַ"ן וּשְׁאָר סִפְרֵי רַבֵּנוּ זַי"ל וְהַבַּעַל דָּבָר לֹא מַכְנִיס בְּלִבָּם חֶשֶׁק לְזֶה כְּלָל.

(מכתבי שמואל, מכתב ה)

שכן, כשחסיד ברסלב "מביט בספרים הקדושים של הצדיקים", הרי הוא צריך לדאוג שיהא באופן כזה ש"אין חשש ח"ו שהבעל דבר יסיתו וידיחו להפרידו מהצדיק האמת", אלא באופן של **"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות"**[כו]: לימוד ספרי הצדיקים יהיהבו את לבו להבין יותר ויותר את גדולת רבינו הקדוש.

וכך אכן היה אצל אנשי שלומנו: הלימוד בכל שאר ספרי הצדיקים, היה באופן של "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", והגדיל בלבם את ההשגה בגדולת רבינו הקדוש.

כִּי מִי שֶׁבְּקִי בְּסִפְרֵי רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וּבְסִפְרֵי תַּלְמִידָיו הַקְּדוֹשִׁים. וּמִי שֶׁזּוֹכֶה לוֹמַר בְּקִבִּיעוּת הַתְּפִלּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁנִּתְיַסְּדוּ עַל הַקְּדֻמּוֹת הַסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים הֵנָּ"ל. וּמִי שֶׁרָגִיל לִקְבֹּעַ אֶת עַצְמוֹ תָּמִיד לְשִׂיחָה בֵּינוֹ לְבֵין קוֹנוֹ לִשְׁפּוֹךְ שִׂיחוֹ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ וּלְיַשֵּׁב אֶת עַצְמוֹ הֵיטֵב הֵיכָן הוּא בָּעוֹלָם וְעַל מָה אַתֵּינוּ לְהֵאי עָלְמָא שֶׁפְּלָה - **הוּא יִתְחַזֵּק בְּיוֹתֵר בְּרִאוֹתוֹ אֶת הַצַּדִּיקִים וְהַנְהָגוֹתֵיהֶם, וּבִלְמוֹדוֹ בְּכָל הַסְּפָרִים. וְעַל יְדֵי זֶה יָבִין בְּכָל פַּעַם בְּיוֹתֵר מַעֲלַת וּגְדֻלַּת קְדֻשַּׁת רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ הַנִּנְמַ"ח זִיעֲ"א.** וּגְדֻלַּת קְדֻשַּׁת תַּלְמִידָיו הַקְּדוֹשִׁים, וּגְדֻלַּת קְדֻשַּׁת כָּל סִפְרֵיהֶם הַקְּדוֹשִׁים הַכְּלוּלִים מִכָּל טוּב שֶׁבָּעוֹלָם. **וְאָז יִשְׂכִּיל לְהָבִיא וּלְהַכְנִיס כָּל הַטּוּב הַנִּמְצָא בְּיִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם, אֶל הָאוֹצָר שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם, שֶׁהוּא רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ.** שֶׁעַל יְדֵי זֶה עִקַּר קִיּוּם תּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, וְכֹמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל עַל הַפָּסוּק "וְהָיָה אֲמוּנַת עִתֶּךָ וְגוֹ' יִרְאַת ה' הִיא אוֹצָרוֹ".

(שערי צדק, חלק ו, מכתב רסט)

לא רק שהלימוד בשאר הספרים נודם להסיד ברסלב "להבין בכל פעם ביותר מעלת וגדולת קדושת רבינו הקדוש הננמ"ח דזע"א", אלא הוא אף משכיל "להביא ולהכנים כל הטוב הנמצא בישראל בכל מקום שהם, אל האוצר של יראת שמים, שהוא רבינו הקדוש"...

כמי שעשה לדוגמא רבי אברהם שטערנבארץ, אשר:

בְּהִיוֹתוֹ נָר בְּקְרִימֶנְטְשׁוּק הָיְתָה תְּקוּפָה שֶׁכִּבְּדוּ אוֹתוֹ אֲנָשִׁי חֲבִ"ד לִלְמֹד לְפָנֵיהֶם בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא, וְהוּא **בְּרֹב בְּקִיאוּתוֹ בְּסִפְרֵי רַבֵּנוּ זַי"ל בִּלְקוּטֵי מוֹהַרַ"ן וְלִקּוּטֵי הֲלָכוֹת הִסְבִּיר לָהֶם פִּרְקֵי הַתַּנְיָא עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם הַיְקָרִים וְהַנִּפְלָאִים הַמְסֻלָּאִים בְּפִּוּ. וְנִדְהֲמוּ מְאֹד לִשְׁמוֹעַ דֶּרֶךְ סְלוּלָה חֲדָשָׁה בַּחֲסִידוּת הַתַּנְיָא לִשְׁבְּרָא וּלְמַעֲשֶׂה**

... קְהַל הַשּׁוֹמְעִים נִהֲנוּ מְאֹד וְהִתְמוֹגְגוּ מִנַּחַת רוּחַ לִשְׁמוֹעַ **דְּבָרִים חֲדָשִׁים וְנִפְלָאִים אֵלּוּ, שֶׁלֹּא הָיוּ רְגִילִים לִשְׁמוֹעַ כְּזֹאת מֵהַמַּשְׁפִּיעִים שֶׁלָּהֶם.** וְאֶחָד מֵהַחֲשׁוּבִים שָׁם אָמַר לוֹ, שֶׁהוּא בְּטוּחַ **שֶׁבְּאִם הָיָה נוֹסֵעַ לְכָל קְהִלּוֹת חֲבִ"ד בִּפְוּרִיהֶם וְהָיוּ שׁוֹמְעִים לִקְחוּ וּלְמוֹדוּ הַטּוּב בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא, הָיוּ מִתְעַנְּגִים מְאֹד בְּדַא"ח אֵלֶּה וְהָיָה נוֹסֵךְ בָּהֶם חִיּוּת חָדָשׁ** וְשֶׁכֶל טוֹב וּנְשָׁמָה חֲדָשָׁה. לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל אִמְרֵי בִינָה שֶׁבְּסֵפֶר זֶה לַעֲבוֹדָה תַּקָּה בְּדַרְכֵי ה'.

(אוצר נחמני, ק)

הוא לא לימד לחסידי ברסלב את הליקוטי מוהר"ן ע"פ התניא, אלא לימד לחסידי חב"ד את התניא ע"פ ליקוטי מוהר"ן...[כז]

כִּי מִי שֶׁמְּדַבֵּק עַצְמוֹ לְסִפְרֵי רַבֵּנוּ זַי"ל בְּהִתְקָדֵּה וּבְאֱמוּנָה גְּדוֹלָה, יָכוֹל לְזַכּוֹת מֹחוֹ וְלְרָאוֹת נִפְלָאוֹת בְּכָל הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה עַל יְדֵי אוֹר הַמְּאִיר שֶׁל רַבֵּנוּ זַי"ל וְתַלְמִידוֹ הַקָּדוֹשׁ.

(נתיב צדיק, מכתב עג)

"היכא דעייל ירקא ליעול בשרא וכוודי"

סוף דבר הכל נשמע:

"כל הספרים שחיברו הצדיקים הטמוכים לדורותינו, שהם בנויים על יסודות הרורי קודש על פי דברי הבעל שם טוב וצוק"ל - אשר ממקום קדוש יהלכון, ממעיינות הישועה של משיחי ה', 'יחידי הדורות', והעולה על כולם: כתר השם הטוב, ותלמידיו ותלמידי תלמידיו - "טוב ללמדם", ו"אשרי שיאחז בהם" ויקבע בהם את לימודו לפי עניינו ומדרגתו[כח], וישאב מהם מלוא חופניים קדושה ודעת.

ומאידך, נצא נא בעקבי הצאן, הלא הם אנשי שלומנו בכל הדורות, אשר נתנו את כל מוחם ולבם ונפשם בספריו של רבינו הקדוש. ולא אישתמיטתיה בשום דוכתא לטוהרנ"ת ותלמידיו ותלמידי תלמידיו, לעורר באחד ממכתביהם וספריהם, על אודות העסק בספרי החסידות. אלא כל דבריהם היה לעורר ולחזק את שומעיהם שיעסקו כל ימיהם בספרי רבינו הקדוש.

כִּי עַתָּה בְּדוֹרוֹתֵינוּ, הַמְּאִיר וְהַמְּסוֹרָר בְּדֶרֶךְ הַשֵּׁם הוּא רַבֵּנוּ זַי"ל וְתַלְמִידוֹ הַקָּדוֹשׁ. עַל כֵּן **אֲנוּ צְרִיכִין לְכָלוֹת רוֹב יָמֵינוּ וּשְׁנוֹתֵינוּ רַק בְּלִמּוּד הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה;** הוּא יַרְוִיחַ לָנוּ דֶּרֶךְ הַיָּשָׁר לֵילֵךְ בְּדֶרֶךְ מְלוֹכוֹ שֶׁל עוֹלָם לָעַד וּלְנֶצַח נְצָחִים, וְיוֹצִיא אוֹתָנוּ מִשְּׁנֵי הַס"מ וְיַכִּיאֵנוּ לְחַיֵּי עַד.

(נתיב צדיק, מכתב י)

וכבר ידוע

דִּבְּרוּ וְאָמְרוּ הַקָּדוֹשׁ [של רבינו] בְּעִנְיַן לִמּוּדֵי סִפְרָיו הַקְּדוֹשִׁים: "הַיְינְט, אַז מֵיין סֵפֶר אִיז שׁוֹין פַאראַנְדֶרֶן אוֹיף דֶּעֶר וֶועלט, מוז מֵען נָאר לֶערְנֶען מֵיין סֵפֶר. [= כֵּיוָן, שֶׁהַסֵּפֶר שֶׁלִּי נִמְצָא כְּבָר בָּעוֹלָם, מַכְרְחִים רַק לִלְמֹד אֶת הַסֵּפֶר שֶׁלִּי![כט]].

(ביאור הליקוטים, סוף הספר, השמטות מכת"י)

כו. כפי שהתבאר בארוכה במאמר ט"ו. וכמה מרגיטומים דלהלן, הובאו כבר שם.

כז. או אז מתקיים מה שנאמר ביוסף "והנה השמש והירח והכוכבים משתחוים לי", כאשר נתבאר בארוכה במאמר י"ד. משא"כ כשמכפיף ומשעבד דברי רבינו לדברי אחרי הצדיקים, אשר אז משתחווה יוסף אל השמש והירח והכוכבים... ודוק.

כח. בקביעות יומיומית, או שבועית [בליל שישי או ליל שבת וכיו"ב] - בספרי חסידות על הסדר זה אחר זה, או בספרי "לשון חסידים" "דרך חסידים", וכיו"ב.

כט. ה"רק" קאי על ההבדה, ולכן תרגמנו כך ולא "מוכרחים ללמוד רק את הספר שלי", וכמי שמדויק מהלשון באידיש, דוק.

ואף שכעולם עדיין נעלם האור החדש הזה.

אֲבָל אֲנוּ שָׂמְחָה הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ אוֹתָנוּ בְּאוֹר טוֹב זֶה, וְאֲנוּ מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים. עַל כֵּן **אֲנוּ צְרִיכִין לְהַטּוֹת שִׁכְמֵנוּ לְסֹבֶל עוֹבֵד לְהַגּוֹת בָּהֶם כְּמַעֵט יוֹמָם וָלַיְלָה!** וּלְקַיֵּם בָּזֶה "מִיַּין אַף מוֹצִיא חֶלֶב וּמִיַּין אַפַּיִם יוֹצִיא חֲמָאָה", כִּי הֵם חֲמָאָה שֶׁל תּוֹרָה.

(נתיב צדיק, מכתב טו)

מִיר זָאלֶן טוּאקֶע זַיִין בְּרֶסְלֶבֶער חֲסִידִים מִיר זָאלֶן אַסָאך לֶערְנֶען [= שאכן נהיה "חסידי ברסלב", שנלמד הרבה] סִפְרֵי רַבֵּנוּ זַצַ"ל וְתַלְמִידוֹ הַקָּדוֹשׁ. וְסִיב וּבְלֶה בָּהֶם וּמֵהֶם לֹא תָּזוּעַ. **וְאֲצַלְנוּ צְרִיכִין שֶׁיִּהְיֶה עִקַּר הַלִּמּוּד בְּהַסְּפָרִים הֵלָּלוּ, וְאִם יִשְׁאַר פְּנֵאי יִלְמְדוּ עוֹד שִׁעוּרִים". כִּי כָּךְ אָמַר רַבֵּנוּ זַי"ל!**

(שם, מכתב קמו)

שכן, כשמדובר בשאר ספרי השקפה ומוסר[לא] - אף שבוודאי "כולם יקרים מאד מאד וכולם צריכים להעולם"[לב] - אם "ישאר פנאי" נלמד בהם. אך כל זמן שעלינו לקנות שלימות בספרי רבינו, "באתר דעייל ירקא ליעול בשרא וכוודי"...[לג]

וכדבריו של רבי שמואל הורביץ:

וּבְעִנְיַן הַסְּתָכְּלוּת בְּסִפְרִים: הָאֱמֶת **לְפִי דַּעְתִּי מֻתָּר לְהִסְתַּכֵּל בְּסִפְרִים הַמְדַבְּרִים מְיַחֲדוּת** (מִלְּבַד אוֹתָם רַחֲמָנָא לִצְלָן שֶׁמְּדַבְּרִים כְּנֶגֶד הַתּוֹרָה, אוֹ לְהַסָּף מִשֶּׁלְּהֶן עָרוּךְ אוֹ הַתְנַגְּדוּת עַל הַצַּדִּיקִים, שֶׁבָּהֶם אָסוּר לְהִסְתַּכֵּל, וְכֵן אוֹתָם הַמְדַבְּרִים מִפִּילוֹסוֹפְיָא). **אֲבָל כְּנֶגֶד זֶה; כְּשֵׁשׁ בָּשָׂר וְדָגִים, לְמָה צָרִיךְ לֶאֱכוֹל יַרְקוֹת?!** חֵכֶל עַל הַזְּמַן שֶׁיְּכוֹלִים אָז לִלְמֹד וּלְהִסְתַּכֵּל בְּסִפְרֵי צַדִּיקִים אֲמִתִּיִּים וְכוּ' וְדַי"ל (ראה הערה[לד]).

(מכתבי שמואל, מז)

וכשאחד עדיין אינו בקי ומונח כל כולו בתורתו של רבינו, ועדיין אין תלמודו בידו, כיצד מוצא הוא פנאי?! והלא כבר הזיד רבי נתן ב"ר יהודה מטבריה, את אשר שמע מפה-קדשו של מוהרנ"ת:

אֲשֶׁר **מָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי חֲכָמִינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה "אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ" נֶאֱמַר עַתָּה עַל סִפְרֵי רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ וְצוּק"ל!** כִּי רַבֵּנוּ זַי"ל אָמַר שֶׁבְּכָל תּוֹרָה וְתוֹרָה כָּלוּל כָּל דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁבְּכְתָב וְשֶׁבְּעַל פֶּה, וְהֵם שְׁרָשֵׁי הַתּוֹרָה.

(קונטרס הצדיקים, הקדמה)

כִּי עִקַּר חִיּוּתֵנוּ הַנִּצְחִי וּקְדֻשַּׁת יַהֲדוּתֵנוּ תְּלוּי בָּזֶה - לְהַחֲיוֹת עַצְמֵנוּ בְּכָל עֵת בִּקְדֻשַּׁת תּוֹרָתוֹ שֶׁזִּכִּינוּ עַל יְדֵי אֲדוֹנֵנוּ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ זַי"ל. אוֹר הָאוֹרוֹת, אֲשֶׁר שֶׁרְבָנוּ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ כָּל אֶחָד מִמְּקוֹם שֶׁהוּא. **הוּא רַבֵּנוּ, הוּא מוֹרֵנוּ, בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא לָנֶצַח. אַשְׁרֵינוּ מָה טּוֹב חֶלְקֵנוּ!**

(עלים לתרופה, מכתב מיום ב' וארא תר"ב)

ל. אין הכוונה על השיעורים הקבועים בש"ס ופוסקים, עליהם ציוונו רבינו בכמה מקומות.

לא. שאינם ספרי הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו, אלא ספרים וליקוטים מקֻשָּׁרי וראי מחברי זמננו, שאינם בגדר "צדיקי אמת".

לב. כלשון רבינו אשר הבאנו בתחילת המאמר.

לג. מלשון הגמרא: "ואמר רב חסדא, אנא לא בעניתי אכלי ירקא, ולא בעתידותי אכלי ירקא, בעניותי - משום דעייר, בעתידותי - דאמינא, היכא דעייל ירקא ליעול בשרא וכווד" (שבת קמ ע"ב).

ושמעתי בדרך צחות מאחד מאנ"ש: בעניותי, כשעדיין אני יודע מרבינו ותורתו, לא יכולתי לעסוק כדבעי בספרי חסידות, משום דעייר וגורם לרעבון (כדפירש רש"י שם) כי הם מעוררים את לבי לצמוא ולרעוב לעבודת ה' אך אין בידי את העצות וההתחזקות להוציא מכח אל הפועל. ובעשירותי, כאשר גיליתי כבר את רבינו, באתר דעייל ירקא ליעול בשרא וכווד...

לד. נראה מדבריו שאינו מתון על ספרי הבעש"ט ותלמידיו ותלמידי תלמידיו, אלא על ספרים וליקוטים ממחברי זמננו שאינם בגדר "צדיקי אמת".

קול הנער

ליבי ער

שיחות מלב אל לב
בדרכי ההתבודדות

| מ. אומינר |

פרק ג'

הסוסים שהכזיבו

האומנם חשוב להשקיע כאלו כוחות בשעה התבודדות? האם עבודה זו אכן קודמת לכל המעלות והמדריגות? האם אי אפשר לדחות ענין זה עד שנרכוש די קניינים בתורה? אלו הם חלק מהשאלות המזדחלות ללבותיהם הטהורים של נערים צעירים בתחילת דרכם בתורה ועבודת ה', כשהלב כוסף לסיים את הש"ס בהקדם האפשרי, לקנות שלימות בעיון התורה ובבקיאותה, בשלימות התפלה ובעבודת המדות, כל אלו דברי חפץ שכל ספרי המוסר מלאים מהם. מה יקרה אם נניח לעבודה זו שהתבודדות שמה לשנים מאוחרות יותר, ובינתיים נסתפק בנסיעה לשדה אחת לשבוע עם בני החבורה, כשבשעה יקרה זו נבקש על כל ימי השבוע הבעל"ט, ונעשה חשבונו של השבוע החולף.

התשובה היא ברורה וחדה ונאמר אותה בלשונו הטהור של רביה"ק בעצמו: "ההתבודדות היא מעלה עליונה וגדולה מן הכל". שבע מילים שמכריעים וקובעים עבורינו את סולם העדיפות בעבודת ה', כשאין לך מספיק זמן לכל סדרי הלימוד, כשהיום עומד לחלוף ועתה מנסה להציל משהו ממנו לטובת נשמתך, בימים של אי סדר, נסיעה, חתונה, ערבי שבתות וכדו', מהו החשוב מהכל עליו נשמור מכל משמר.

שעת ההתבודדות היא היא הגדולה מן הכל, ובמפורש אף יותר מלימוד התורה (עיין בליקוטי הלכות הל' ר"ח ה"ה שמוהרנ"ת קובע כי רק ההתבודדות שהיא לצורכי הנפש והרוחניות היא זו שעולה על לימוד התורה).

ניתן להאריך בהסברים מדוע ההתבודדות גדולה מן הכל, נקל להוכיח כיצד הכל תלוי בהתבודדות וכיצד באים על ידה לבסוף לכל הטוב שבעולם ברוחניות ובגשמיות, כמו שאמור התם שבסיפורי מעשיות לחבירו החכם, אני - היינו התם ההולך בדרכו של רבינו הק' בתמימות ומתבודד ומפרש שיחו לפני השי"ת שעה בכל יום כפי שהרבה להזהיר רבינו הק' - יכול לבוא על שלך, זאת אומרת, על ידי תמימותי ועבודתי אני אזכה גם לחכמה ולכל המעלות, אבל אתה שאתה בז לתמימותי הלזאי שתזכה להגיע למדריגה שלי.

אך מכיון שמאמר זה מיועד לאנשי התם ההולכים לרגלי הצדיק ומשליכים שכלם ומתבטלים אליו, מה לנו להכביר בהוכחות וראיות, הבה נקשיב לדבריו של רבינו הק' ונעשה ככל אשר יצווה אותנו, לבל נהיה מאלו שרבינו הק' אמר עליהם "יש לי רחמנות גדול על אלו המקורבים אלי ואינם מקיימים את דברי, כי אני יודע שיהיה עת בעת שיהיה האדם מונח על הארץ עם רגליו אל הדלת אז יסתכל על עצמו היטב ויתחרט מאוד מאוד על שלא זכה להתקרב אלי או שלא קיים את דברי, כי אז יידעו שאם היו מקורבים אלי ומקיימים את דברי, לא היה שום דרגא בעולם שלא הייתי מביאם לאותה המדריגה, אבל לא יועיל אז" (חיי מוהר"ן שנד).

וכך מספר לנו מוהרנ"ת "פעם אחת היה מדבר עמנו והיה מרבה לדבר מענין מעלת ההתבודדות והיה מפליג מאוד בשבח מעלת גדולת הנהגה זו ואמר שאי אפשר לצוות לאנשים שינהגו הנהגה זו כי אם שעה אחת ביום כי אי אפשר להכביד עליהם יותר, אבל באמת היו צריכים שיהיה להם כל היום התבודדות, ודיבר אז מאוד מאוד בענין זה, וכמה שיחות נאות ויפות נשמע אז מפיו הקדוש מענין מעלת ההתבודדות העולה על הכל ... והיה מאריך בשיחה זו כל היום אשרי שיאחז בזה (חיי מוהר"ן תלח).

הלא ראיתם קוראים חביבים מהי דעתו של רבינו הק' לגבי התבודדות, וכיון שעמד וקבעה בראש כל העבודות שוב אי אפשר להיות איש כשר כי אם על ידי קיום עצה זו, וכפי שאמר רבינו הק' (והובא בליקוטי הלכות הפקר ונכסי הגר ג ב) "אחר שכבר נמצא צדיק אמיתי מנהיג ישראל אמיתי אזי אי אפשר לשום אדם להתקרב לה' יתברך כי אם על ידו דיקא". בענין זה מן הראוי להביא את דבריו המבהילים של ר' אברהם בר' נחמן בספרו כוכבי אור, מדוע אכן כך הוא שאחר שבא הצדיק לעולם שוב אי אפשר להיות איש כשר כי אם על ידו, וכי ח"ו בא הצדיק להחליש כח הבריות מלעבוד את ה' ולדבקה בו בלעדיו, אלא סוד יש בדבר, שכידוע הקדושה והטומאה הם זה כנגד זה, וכיון שירדה נשמת הצדיק לעולם וניתן לה כח עצום לקרב את לבבם של ישראל לאביהם שבשמים בעצות ודרכים הנובעים ממקור החכמה, כנגד זה העיקו אף לסטרא אחרא דרכים וכלים חדשים ומחודשים לצוד נשמות טהורות ולהורידם לשאול, וממילא אם לא יתקרב לצדיק ויקיים את עצותיו, אין לו תקנה לעמוד מול כוחות הרע המחודשים (וכן להיפך: כשהגיעה העת להתגברות הכי עצומה של הסטרא אחרא, זה לעומת זה נשלחה לעולם נשמת הצדיק שרק בכוחו ועצותיו ניתן לעמוד נגד התגברות חדשה זו), וכפי שאנו רואים בחוש, שכנגד הנהירה העצומה של רבבות מישראל לציון רבינו הק', והתעוררות התשובה העצומה הנובעת משם, כנגד זה חידשה הסטרא אחרא כלים מכלים שונים שעל ידם ניתן להגיע לשאול תחתית במהירות של טיל.

כשאני נזכר באותם בחורים צעירים אשר הבעל דבר מתחכם עליהם בתחבולותיו לנסות את דרכם בתורה ותפילה וצמיחה בישיבה, ללא שעת ההתבודדות שנתן לנו רבינו הק' במתנה להתקרב על ידה אל השי"ת ולדבקה בו, עולה לנגד עיני סופו הטראגי של צבא פולין המהולל לפני שמונים שנה בדיוק.

ארץ גדולה היא פולין, אזרחיה מונים עשרות מליוני בני אדם, מלכותה נמשכה קרוב לאלף שנה, צבא לוחמים ענק היה לה למלכות זו, על רבבות חייליה נמנו לא מעט מנערי ישראל שגויסו בכפיה לעבודת הצבא. גולת הכותרת וראש החץ הצבאי היו אלפי הסוסים ורוכביהם המאומנים, מדובר בסוסים אבירים גבוהים וקלי רגלים אותם היו מדהירים פרשים מיומנים היישר לתוך סערת המלחמה כשחרביהם השלופים משספים כל הנקרה בדרכם.

מאות אוררות ענק הכילו אלפי אלפים סוסים אותם הזינו במיטב התזונה הסוסית, ועשרות ומאות וטרינרים היו אחראים לשלומם ולהתפתחותם, שלושים שנה חלפו מאז מלחמת העולם הראשונה בהם פעלו פלוגות הפרשים רוכבי הסוסים גדולות ונצורות, דרסו ורמסו כל אויב והפילו מורך בלבבות. מכיוון שכך, נרכשו עוד ועוד סוסים לעבודת הצבא והוקמו עוד הרבה אוררות צבאיות בהם אומנו הסוסים ורוכביהם לקראת המלחמה הבאה.

חודש אלול התרצ"ט מצא את פולין בבהלת מלחמה, קול צחצוח חרבות נשמע מדרום, גרמניה הארורה ומנהיגה המטורף מתכוננים לתקוף את פולין, הדבר ברור מעל לכל ספק.

צווי גיוס נשלחו בבהלה לכל אוחז חרב ואיש צבא, אלפי הסוסים הוכנסו לכוננות קרב, כשהם מצוידים ומאוכזרים באוכפים המיוחדים וצוהלים עלי קרב, היו שם סוסים לבנים וסוסים שחורים, סוסים חומים ואדומים, אלו ואלו מוכנים להגן על פולין ומליוני אזרחיה.

בעיצומו של חודש אלול פרצה המלחמה בכל תוקפה, פולין הותקפה על ידי גרמניה מדרום ורוסיא מצפון, שתי מעצמות שסיכמו ביניהם בשקט לחלק את אדמת פולין בין שתיהן.

תקוות רבות תלו אזרחי פולין בצבא המהולל ובסוסיו האבירים, אך אבוי! שוד ושבר! לא חלפו אלא ימים מספר מתחילת המלחמה, וחיילי פולין המהוללים נצפו כשהם נמלטים על נפשם לכל עבר ומשליכים מעליהם את מדי הצבא לבל יבולע להם.

הצבא המהולל התגלה כנמר מנייר, כשבו בשעה שועטים הגרמנים והרוסים לתוך פולין החצויה וכובשים עיר אחר עיר כמעט ללא הפרעה.

מה קרה לו לצבא המהולל, מדוע אבדה גבורת גיבוריו, ומה נעשה בשפעת סוסיו. האם היו אלו עיזים בדמות סוסים, או קבצנים שהתחפשו לפרשים שולפי חרב?

לא זה ולא זה. הסוסים היו אכן סוסים אבירים והרוכבים היו מאומנים דיים ללחום פנים בפנים מול האויב המתקרב, אך מה שקרה הוא שבעשרות השנים שחלפו מהמלחמה הקודמת, הצטיידה גרמניה הארורה באלפי טנקים חדישים ומטוסים מתקדמים, די בטנק אחד על שריונו כדי לחסל גדוד שלם של פרשים על סוסיהם, ואילו ציפורי הפלדה שחגו בשמיה של פולין וריססו את מחנות הצבא בכדורי מוות לא הותירו שום סיכוי במשוואת הכוחות החדשה.

> תקוות רבות תלו אזרחי פולין בצבא המהולל ובסוסיו האבירים, אך אבוי! שוד ושבר! לא חלפו אלא ימים מספר מתחילת המלחמה, וחיילי פולין המהוללים נצפו כשהם נמלטים על נפשם לכל עבר ומשליכים מעליהם את מדי הצבא לבל יבולע להם

המלחמה הוכרעה מהרגע הראשון וטוב עשו החיילים שנמלטו על נפשם והחליפו את זהותם טרם יפלו לשבי האויב.

ממלחמה זו נלמד מוסר השכל למלחמה הגדולה הנצבת בפתחינו כפי שמכונה מלחמת היצר בספרי המוסר:

אין ערוך למעלתם של פרקי תהלים, ודף ליקוטי תפילות לא יסולה בפז. לימוד מוסר אף הוא כוחו יפה להטות ליבנו לדרך טובה, אך כל אלו כוחם יפה בימים כתיקונם כשעדיין לא ניתן רשות למשחית שכמוהו לא היה מעולם.

אולם מאז שהתגלה הצדיק בעולם והחל להכין את העם לגאולה כשהוא מכניס באנשיו את הדרך והעבודה של לעתיד לבא עליה נאמר "בבכי יבואו ובתחנונים אובילם", מאז החליפה המלחמה הילוך. כוחות הרע משתוללים ורוחות סער וזעף מבקשים להעביר כל נשמה מישראל למחוזות הרע, מעשה שטן הצליח ובעקבות המחלוקת על רבינו הק' לא אחזו העם כולו בדרכו ובעצותיו, ורובו של עמינו נפל שדוד במשך מאתיים השנים שחלפו מאז הסתלקות הצדיק, מעטים וחלשים אנו היום מול הסערה המתחוללת, ואם לא נקח את שעת ההתבודדות ונאמצה לסדר יומינו, בלי פשרות ובלי התחכמויות, כי אז אין סיכוי שנזכה כל אחד להגיע למה שהוא צריך להגיע, והרינו כאותם פרשים הדוהרים על סוסיהם אל מול הטנקים המפלצתיים.

מכיוון שהזכרנו למעלה את דברי רבינו הק' שהיה ראוי להתבודד כל היום, מן הענין להביא כאן כיצד רבינו הק' בעצמו הרבה להתבודד שעות רבות, וכמסופר בשיחות הר"ן (קסג) מה שסיפר איש אחד מזלאטיפאלי למוהר"ת כיצד התלווה אל רבינו הק' לתוך מערה חצובה בהר וישב שם רבינו הק' במשך כל היום הקייצי הארוך והתפלל ובכה מאוד מאוד בלי הפסק, עד שפנה היום והשמש עמדה לשקוע.

וכפי שתיאר רבינו הק' בעצמו את הבעל תפלה (שזהו רבינו הק' בעצמו כפי שביאר מוהרנ"ת): "שהיה עוסק תמיד בתפילות ושירות ותשבחות להשם יתברך".

והיה מדבר על לב אנשים "היות שבאמת אין שום תכלית כי אם לעסוק בעבודת ה' כל ימי חייו ולבלות ימיו בתפלה להש"ת ושירות ותשבחות".

"והיה הבעל תפלה הנ"ל עם אנשיו יושבים חוץ לישוב כנ"ל ועוסקים רק בעניינים הנ"ל, בתפלה ושירות ותשבחות להש"ת ווידוים וכו'".

ואכן היו גם היו בין אנשי שלומינו במהלך השנים, קדושי עליון ועובדי ה' מופלגים שהיו מבלים שעות ארוכות בהתבודדות ותפילות, עד שיש מהם שהיה היער והשדה מקומם הקבוע והבית שבישוב שימש להם כדירת ארעי וכנקודת מוצא לשדה.

הידועים שבהם הם הנה"ק ר' אברהם בר' נחמן ובן דורו ר' ישראל קארדונער.

אף על ר' יצחק ברייטער מגדולי אנ"ש שבפולין מסופר כיצד שהה שעות ארוכות בחדר ההתבודדות שבבית המדרש הוורשאי ולכשיצא משם עם עיניים אדומות התבטא כי עדיין לא התחיל לפתוח פיו בהתבודדות.

על ר' אהרן מקיבליטש חותנו של ר' לוי יצחק בנדר ז"ל מסופר כי היה יוצא בבוקר ליער ושב לפנות ערב, כך היה מנהגו דבר יום ביומו.

אף בדורינו אנו הכרנו את הרה"ח ר' לייב שפירא ז"ל אחיו של ר' שמואל שפירא שהיה מבלה ימים שלמים בין עצי היער, ובמשך תקופה ארוכה היה ר' יעקב ירוסלבסקי ז"ל מסיעו ברכבו מיד לאחר תפילת ותיקין ליערות העוטרים את ירושלם, ורק לקראת תפלת מנחה היה שב להחזירו העירה.

אלו היו גנרלים גדולים בצבאו של רבינו הק' שחרבם על ירכם, אבל כל אחד ואחד ששם רבינו הק' נקרא עליו ומשתוקק לילך בדרכיו ולהיות נמנה על אנשיו, חובה עליו לקבל על עצמו עבודה קדושה ומתוקה זו של התבודדות דבר יום ביומו ולהקדימה, קדימת המעלה ויחוס הערך והחשיבות, לפני כל מצווה ועבודה אחרת, כי היא היא המעלה העליונה והגדולה מן הכל, והיא עיקר הכלי זיין של איש הישראלי במלחמתו עם היצר ותחיותיו המבקשים את נפשו.

וכמה מותאמים לבני הנעורים שעדיין לא התרגלו בעבודה זו והיא כבידה עליהם, דבריו המתוקים של מוהרנ"ת שכתב לבנו (עלים לתרופה מכתב שנג): "ומי שמשים אל ליבו שכל כלי זיין שלו הוא התפילה, מתעורר מחדש לעסוק בזה, ואם כי אין לי כח ללחום כל כך, אבל הלא אני כמו האיש חיל הפשוט שגם הוא לוקח כלי זיין מבית המלך ומוכרח ללמוד תכסיסי מלחמה בכל יום והכל בכח המלך והשרים המלמדים אותו, ואיך שהוא אני יודע שהמלחמה ארוכה וחזקה מאוד ואין לי שום כלי זיין כי אם מעט דיבור פי".

יתר פרטים על המלחמה הגדולה ועל הסיכויים לשרוד אותה בעז"ה בפרק הבא.

"ההתבודדות היא מעלה עליונה וגדולה מן הכל". שבע מילים שמכריעים וקובעים עבורינו את סולם העדיפות בעבודת ה', כשאין לך מספיק זמן לכל סדרי הלימוד, כשהיום עומד לחלוף ועתה מנסה להציל משהו ממנו לטובת נשמתך, בימים של אי סדר, נסיעה, חתונה, ערבי שבתות וכדו', מהו החשוב מהכל עליו נשמור מכל משמר

נפשי בשאלתי

מתלווים לבני הנעורים בשבילי הכיסופים והחיפושים

תתחדש כנשר נעורייכי

בחורי הישיבות עומדים לקראת התחלת 'זמן' חדש, חלקם אף עולים מחיידר לישיבה קטנה, או מישיבה קטנה לישיבה גדולה " דבר המביא לידי התחדשות מופלאה, והזדמנות פז להתחדשות כללית בתורה ותפילה ועבודת ה'. אך מתברר, שלעיתים עומדים בפניהם קשיים, המקשים עליהם להתחדש כראוי. ועל כך יצאנו לשאול ולברר: כיצד אכן מתגברים על הקשיים ומתחדשים באמת?

בשיחתנו נגענו בקושי העיקרי והנפוץ ביותר והוא: הידיעה שההתחדשות לא תחזיק מעמד זמן רב, וכך שאלנו:

בחור, בפרט בחור מבוגר יותר שעולה עתה משיעור לשיעור, מכיר את עצמו מהעבר, ויודע שגם כשהוא מתחדש, זה לא מחזיק זמן רב - יום או יומיים, שבוע שבועיים, או אפילו חודש חודשיים - והשגרה חוזרת על עצמה. דבר זה גורם לו לאבד את החשק ואת הכח להתחדש. מה עושים? איך באמת גורמים שההתחדשות תימשך ולא תיפסק?

רבינו אכן מדבר על כך, ש"**טוב מאד להשתדל ולהתאמץ שיאריך זמן הרבה בהתלהבות והשתוקקות להשם יתברך של ההתחלה.** ואמר שהצדיק הקדוש רבי זוסיא ז"ל [הרה"ק רבי זושא אחיו של הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זיע"א] היה בענין זה חידוש גדול מאד נגד כמה צדיקים גדולים, כי הלך עם הלב של ההתחלה זמן רב" (חיי מוהר"ן, תקיח).

אך עצם השאלה באה מתוך הנחה מוטעית שההתחדשות אינה שווה אלא כשהיא נמשכת זמן רב, בו בזמן שעצם ההתחדשות היא חובה קדושה ויש בה תועלת רב, לשעה ולאחר זמן.

כשבחור 'התחדש' מחדש, והתחיל להתמיד בתורה הקדושה ולכוון בתפילה וכו' - גם אם ההתחדשות דעכה לאחר שבועיים (וגם לאחר דקותיים...)!, הרי שמלבד עיקר העיקרים שהוא גרימת נחת רוח לקב"ה הוא הרוויח כאן שני רווחים עצומים: הן את התורה והתפילה בהתלהבות של אותם שבועיים, והן את ההשפעה על נשמתו, אשר קדושים ההתחדשות שהתחדש נקבעה בה, וברבות הימים מתקבצים כח קדושת כל ההתחלות, ומביאים אותו אל התכלית הנרצה בשלימות.

"**כי על ידי כל אלו ההתחלות, על ידי זה זוכין אחר כך להתחיל ולגמור בשלימות. כי 'לית רעותא טבא דאיתאביד'** [= אין רצון טוב שנאבד], מכל שכן עובדא ועשיה טובה שעושין בכל פעם שמתחילין בעבודת ה', **וכולם מתקרבין ומתקבצין לעזרתו** עד שזוכה להתחיל ולגמור עבודתו כראוי". (ליקוטי הלכות, קריאת התורה ו, כא).

ולאחר שבועיים שכאלה, כאשר ההתחדשות דעכה, והשגרה חוזרה, או אפילו הייתה נפילה - אין כאן תקלה או הפסד, אלא - רצון השם יתברך ממנו הוא שיחזור ויתחדש. כי "כשנופל אדם ממדרגתו ידע **שמן השמים הוא**, כי התרחקות תחילת התקרבות, על כן נפל **שיתעורר יותר להתקרב להשם יתברך**. ועצתו שיתחיל מחדש לינכם בעבודת ה', כאילו לא התחיל עדיין כלל מעולם" (ליקוטי מוהר"ן, רסא).

השם יתברך בעצמו מחזיר לאותו בחור את השגרה, ולוקח ממנו את ההתלהבות שהייתה לו לפני שבועיים, כשכוונת הש"י בזה הוא: לא להפיל אותו לתרדמה, אלא אדרבה, לגרום לו להתעורר יותר להתקרב להשם יתברך, ולהתחיל שוב מחדש.

זו טעות להסתכל על 'התחדשות' כדבר חד-פעמי שעושים פה פעם בחיים, פעם בשנה, או אפילו פעם בחודש. אצל רבינו ההתחדשות היא עבודה תמידית ויומיומית. "וזה כלל גדול בעבודת ה' שצריכין ממש בכל יום להתחיל מחדש" (שם). ויותר מכך: "עיקר התשובה להתחיל בכל עת מחדש, בכל יום ובכל שעה **ואפילו בכל רגע**" (ליקוטי הלכות, מנחה ז צו). וכפי שהדריכנו רבינו בפירוש: "שטוב שיאמר האדם בשעת ההתבודדות **כשמתבודד בינו לבין קונו, יאמר: "היום אני מתחיל להידבק בך"**, ויעשה בכל פעם התחלה, כי כל ההמשכות הולכין אחר ההתחלות ... **כי ממה נפשך; אם היה מקודם טוב, עכשיו יהיה טוב יותר, ואם חס ושלום מקודם לא היה טוב, בוודאי צריך ומוכרח לעשות התחלה חדשה"** (חיי מוהר"ן, תלז).

ועל עצמו סיפר רבינו, ש"היה רגיל להתחיל בכל פעם מחדש ... **והיה לו כמה התחלות ביום אחד**, שגם ביום אחד לפעמים נפל מעבודתו והיה מתחיל מחדש, וכן כמה פעמים ביום אחד" (שבחי הר"ן, ז), ובכח ההתחלות הרבות שהתחיל והתחדש בכל פעם להתמיד בתורה, ולהתפלל בכוונה, ולשבר התאוות, זכה להגיע למה שזכה.

מאחר שמן השמיים סיבבו שעיקר ההתחדשות בישיבות היא בתחילת חודש אלול, נזכיר משהו נפלא:

בתורה של אלול, תורה ה', מדבר רבינו על כך שהתשובה נקראת בשם "אהי-ה" מלשון "אנא זמין למיהוי", שהאדם מזמין את עצמו להיטהר ולשוב אל ה', ובא מוהרנ"ת בליקוטי הלכות (הלכות קריאת התורה הלכה ו) ומראה לנו בפסוקי התורה, שכאשר שלח הקב"ה את משה לגאול את ישראל אמר לו שָׁם זה ג' פעמים בפסוק אחד! "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה **אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה**, וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל **אֶהְיֶה** שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם" (שמות ג, יד).

מוהרנ"ת מסביר שם ע"פ דברי רבינו בתורה ו' מה הם שלשת הפעמים של שם אהי"ה (עיין שם) כשהנקודה העיקרית העולה מדבריו היא, שעבודת התשובה היא התחדשות תמידית, להתחיל בכל פעם להזמין את עצמו מחדש. "וזהו בחינת שלש פעמים אהי"ה **שגילה השם יתברך למשה אז, שגילה לו שיוליך את ישראל בדרך זה שיתחילו בכל פעם מחדש"** (ליקוטי הלכות, קריאת התורה ו, כ).

וכשהאדם אכן מתאמץ להתחדש תמיד, ובכל פעם שההתחדשות וההתלהבות דועכת, הוא חוזר להתחדש ולהתחיל מחדש - הרי הוא זוכה להתקרבות נפלאה להשם יתברך, שזהו סוד מה שאחר שלשת הפעמים שהזכיר הקב"ה את השם אהי"ה, גילה לו את שם ההוי"ה, "וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל **הוי"ה** אֱלֹקֵי אֲבֹתֵיכֶם ... שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם, זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר" (שמות ג, טו), כי "על ידי שיקבלו על עצמן להתחיל להזמין ולהכין עצמן בכל פעם מחדש", יוכלו לזכות לגילוי שם הוי"ה, ולהחזיק בהשם יתברך לעולם, לדור דור.

חזק חזק ונתחדש!

מסמך מטלטל

ויגידו באיים צדקך

מיום שמצא בספריית הישיבה בסערדאהעלי שבהונגריה את הספר הקדוש 'ליקוטי מוהר"ן', בו ראה כתוב כי ללא ארץ ישראל אי אפשר לזכות להיות יהודי באמת, השתוקק הנער מנדל בכל מאודו להשתקע בה. אך הוא לא שיער שבדרכו מצ'כוסלובקיה מולדתו לארץ האמונה, בעוד מלחמת העולם השניה מתנהלת בעוז, ימצא את עצמו על אדמת אי נידח שרגל אדם לא דרכה בו, לאחר שכמעט טבע במצולות עם האוניה בה הפליג, שם יעשה את יום הכיפורים ואת חג הסוכות, עד להצלתו שהתרחשה באורח פלא ביום ח"י בתשרי ■ שנים רבות מאז היה החסיד **ר' מנחם הכהן גולדברגר** ז"ל מציין מדי שנה יום זה בהודיה כפולה לה' יתברך

חיים צ'צ'יק, דוד דגן, משפחת גולדברגר

טעה קלה לפני עלות השחר

הודיע רב החובל באוזני הנוסעים המפוחדים כי האנייה מתקרבת לאי קטן, "עליכם להיות מוכנים לקפוץ ממנה עוד לפני שתגיע אל האי, כי היא עלולה להיתקל בסלעים ולהתנפץ ולשקוע במקום!"

הנוסעים היגעים החלו יוצאים ממנה בזה אחר זה, וכעבור דקות ספורות נתאמתו דברי הקברניט: האנייה התנפצה בקול רעש גדול אל הסלעים ושקעה במצולות יחד עם דבר המזון ומי השתיה אשר בה.

יום הכיפורים הגיע, את תפילות יום הקדוש התפללו על האי בלב נשבר בבחינת "ממעמקים קראתיך ה'", קרבו ובאו ימי חג הסוכות ועיני כולם צופות אל הים הגדול, אולי קרבה ובאה איזו אנייה. למרות המצב הקשה אזרו עוז לקיים מצוות סוכה, מרחו ואספו קרשים משיירי האנייה שטבעה, והקנים שצמחו בשפע על אדמת האי שימשו להם לסכך וכך הקימו סוכה לתפארת.

הם פרסו סדינים על אדמת האי כדי למשוך את תשומת לב הספינות והאווירונים המחולפים באזור, ובלילה הציתו אש בערימת קוצים, שנראתה עד למרחוק, מתוך תקווה שבעת מלחמה זו מישהו יבחין בכך.

באחד מימי חול המועד, הבחינו פתאום במטוס מתקרב אל האי, הוא חג מעליהם מספר פעמים וסב על עקבותיו. הם שיערו שבתוך זמן קצר יגיע כלי שיט כלשהו אליהם, ואכן למחרת ראו במרחק נקודה קטנה על פני הים הגדלה והולכת, כעבור שעתים הבחינו כי מדובר בספינת מלחמה אישלקית.

לימים, בגוללו את תיאור מסעו לארץ הקודש רצוף הנסים והנפלאות, יציין ר' מנדל את העובדה המופלאה כי אותו יום בו ארעה הצלתו מהאי הנידח, היה ח"י בתשרי, יום הילולת רבינו הקדוש, ובזה ראה רמז שהצלתו היתה בזכותו של הרבי, אשר לאורו הלך ונסע לארץ הקדושה.

ספר קדוש בספריית סערדאהעלי

מה רבים הם השבילים המובילים אל היכלו של צדיק האמת. סיפורי ההתקרבות המופלאים של אנשיו אליו, אשר רבו מספור, יעידון יותר ממאה עדים על נצחיות כוחו וקדושתו, מעל המקום ומעל הזמן.

ר' מנדל כהן, כפי שנקרא בפי כל החסיד ר' מנחם גולדברגר, נולד בחורף תרע"ו לאביו ר' מרדכי הכהן, בכפר שיטניצה הסמוך לעיר סטרוזסקוב שבצ'כוסלובקיה. כאשר התבגר, נשלח ללמוד בקאשוי, בישיבתו הנודעת של הגאון רבי שאול בראך. רבי שאול העריכו מאוד, וכשהגיע הבחור מנחם לגיל שמונה עשרה, הענ"ק לו תעודת-המלצה באור ליום ב' לסדר נח תרצ"ד, בה כתב: "הנבון ה"ה מנחם גאלדבערגער למד פה בקיץ העבר והתנהג ביראת ה' ובהתמדה נפלאה וראה פרי טוב בעמלו וכל תופס ישיבה יתענג ממנו..."

בהמשך נסע ללמוד בישיבת סערדאהעלי שבהונגריה, שם עשה חיל בלימודו ובשקידה על שערי העבודה התמה, באחד הימים, מוצא הוא בישיבה ספר בלתי נודע ושמו 'ליקוטי מוהר"ן', שנדפס בפולין והגיע להונגריה בדרכי ההשגחה, טעם הנער מן הדבש ואורו עיניו, דברי רבינו הקדוש האירו באור יקרות את חדרי לבבו, ומאז לא מש הספר מתחת ידו.

הספר הקדוש יהיה גם השלית הנאמן להצלתו מגיא ההריגה, שכן בראותו במאמרים הקדושים שבו את נודל מעלת ארץ ישראל, שבלעדיה אי אפשר לזכות למה שצריך לזכות, נמר אומר לעלות ארצה וברגע האחרון ממש לפני התורבן עלה לאנייה שהפליגה לארץ הקדוש.

בתקופה שקדמה לעלייתו ארצה, היה הנער מנדל מקורב להרה"ק רבי אהרן ראטה בעל ה'שומרי אמונים', שהיה מקרב אנשים פשוטים ומעוררם לעבודת ה'. מנדל, שכבר היה מקושר לרבינו ולתורתו מצא אצל רבי אהרן כמה דברים דומים. הוא למד בישיבתו בבערגסאו, שם מסר רבי אהרן שיעורים בגמרא, במסכתות קלות כמו ברכות, ביצה, והוא התחמם לאורו.

רחוב בפרשבורג

באחד הימים, מוצא הוא בישיבה ספר בלתי נודע ושמו 'ליקוטי מוהר"ן', שנדפס בפולין והגיע להונגריה בדרכי ההשגחה, טעם הנער מן הדבש ואורו עיניו, דברי רבינו הקדוש האירו באור יקרות את חדרי לבבו, ומאז לא מש הספר מתחת ידו

גירוש מהונגריה

באותם ימים קשים לישראל נטרפו סדרי עולם, השואה האיומה פרצה בכל מוראותיה, מנדל הנער שהה באותה עת בבערגסאו שבהונגריה, ואז כבר החלו הרדיפות, ההונגרים הרשעים, בני בריתם של הנאצים, בדקו כל יהודי אם יש לו אזרחות הונגרית, ומי שלא היו בידו המסמכים המתאימים, שילחו מארצם. מעל

תלמידי הישיבה בסערדאהעלי שהגיעו לארץ התורבן

הנער מנדל ריחפה סכנת גירוש, שכן היה אזרח צ'כוסלובקיה. בשכנות לישיבתו של רבי אהרן ראטה, התגורר גוי הונגרי אנטישמי שהיה מקורב לשלטונות ולא ראה בעין יפה את העובדה שלידו מתגוררים בחורים שאין להם אזרחות הונגרית והוא הלשין עליהם בפני השלטונות. עד מהרה הגיעו שוטרים למקום, חיפשו אחר השוהים הבלתי חוקיים ומצאו את מנדל ובחור נוסף. מנדל הושם במעצר, בטענה שלא התייצב בעצמו להצהיר שאיננו חושב הונגריה. לאחר שהייה במעצר, שילחו אותו ברכבת בלווי שוטרים עד גבול צ'כוסלובקיה, ליד העיר קאשוי, ומשם הוא חזר לבית הוריו.

אולם גם בצ'כוסלובקיה הורגשו הרדיפות מצד הנאצים, וגנזרו על היהודים גזירות מגזירות שונות, כמו עוד יהודים, חיפש מנדל דרך להיטלט למקום מבטחים. הדרך היחידה באותה עת לברות, היתה באמצעות אניות שארגנו הציונים. בתחילה לא רצה בשום אופן להיעזר בהם, אבל כשראה שהאנטישמיות והרדיפות גוברים וכבר מגיע הדבר לפיקוח נפש, לא היה לו ברירה והחליט לברוח ולעלות לארץ הקודש דרכם.

לימים סיפר, שכשנודע הדבר שמהבוגן הוא לנסוע לארץ ישראל, היה רב אחד שהקפיד עליו ולא הסכים לנסיעתו, וכשהיה מספר זאת, היה אומר: "ברוך ה' שהתחזקתי והתגברתי על כל המניעות" (מפי רבי אברהם שמעון פורשטין)

הוא נסע לעיר פרשבורג, שם נרשם לקבוצה שארגנו הציונים, ולאחר פסח ת"ש הפליגה האנייה, באנייה זו נסעו עוד יהודים חרדים תלמידי רבי אהרן ראטה, הלא הם ר' מנדל לפקוביץ לימים מחותנו של רבי שמואל שפירא, ר' יעקב פנחס פלדמן, ר' שלמה קרויס ועוד. עיקר נסיעתם היה לבוא להסתופף בצל רבם רבי אהרן שעלה לארץ הקודש, מה גם שהיה מורגש אצל תלמידי רבי אהרן שמי שיסע לארץ ישראל ינצל מהמלחמה, לדידו של ר' מנדל הנסיעה לארץ ישראל, היתה כדי לקיים דברי רבינו הקדוש כאשר ראה והבין מספרו הקדוש.

אנייה רעועה

כשעלה על האנייה, חשכו עיניו בראותו יהודים רבים שאמנם בחיצוניותם נדמו לחרדים, אבל היו טלאים דעות כחובות בהשפעת התנועות הציוניות שפעלו אז. והוא וחברו ר' מנדל לפקוביץ היו מארגנים את המניינים לתפילות. גם מצבה הנשמי ש ל האנייה לא היה מרגין, היא נבנתה מאה שנים קודם לכן ויועדה במקורה כספינת-חוף להובלת משאות בקרבת החופים ולא היתה כלל ראויה להפלגה ארוכה עם נוסעים כה רבים בלב ימים, כה נושנת היתה, שנלגלי-עץ הגיעו אותה באמצעות דוד-קיטור. בשנים כתיקונן לא עלה על דעת איש להפליג באנייה כזו, אך ראשי התנועות הציוניות עשו מסחר בתרומות שקיבלו וחיפשו את האנייה הזולה ביותר, כדי שישאר להם עודף בכיסיהם.

צוות האנייה היו רומנים ורב החובל היה על פי רוב שתוי, על אנייה קטנה זו הצטופפו חמש מאות אנשים נשים וטף, והדוחק אין לשער, הם בנו בתחתית האנייה מדפים מקרשים לאורך הקירות והם שמשו לישיבה ולשינה, משום שהאנייה היתה נמוכה מאוד כי מעולם לא השתמשו בה להובלת אנשים. אך התקווה שהמסע לא יארך הרבה זמן, חיזקה אותו.

האנייה החלה מסעה בשייט בנהר הדנובה המתחבר לים השחור, ושמוחתו של ר' מנדל הריקיעה שחקים, "נוסעים לארץ הקדושה... אה! איזו זכות!", הוא נזכר בדיבורו של רבינו הקדוש כי עיקר ניצחון איש הישראלי הוא כשזוכין לבוא לארץ ישראל, ולבו נתמלא בהתרגשות עצומה על שזוכה הוא להוציא מכוח אל הפועל את רצונותיו לעלות ארצה ולהתבסם מקדושתה.

לאחר שני ימי הפלגה, הגיעה האנייה לנבול יוגוסלביה ושוטרי הגבול עצרו האנייה כדי לבדוק האם מסוגלת היא לעבור במקום שנקרא 'נשר הברזל' שם קיימים זרמים אדירים. בתום בדיקתם הם החליטו שהאנייה לא תחזיק מעמד והפיתרון היחיד הוא לחבר אותה לאנייה אחרת חזקה יותר.

השהייה בנבול יוגוסלביה נתמשכה זמן רב, האוכל שהביא אתו ר' מנדל הלך ואזל, הם ביקשו מהקהילה היהודית המקומית

זכל תשפ ישיבה יתענג ממנו. תעודת ההמלצה שכתב רבי שאול בראך מקאשוי להבחור מנחם גולדברגר

רבי שאול בראך בחברת תלמידים

לפני בישיבתו. רבי אהרן ראקה, בעל שמרי אמונים

לאחר שהייה של כמה שבועות, הגיעה ספינה שהביאה עמה ניצולים שנמלטו מגרמניה, ביניהם היו גם כמה יהודים חרדים, הם צורפו לאנייה וכמובן שמעתה המצב נהיה עוד יותר דחוק.

עד שסוף כל סוף הפליגה האנייה והגיעה לנמל סולינה, שממנו מפליגים דרך הים השחור עד מורקיה.

חור בתחתית האנייה

הים השחור כידוע סוער מאוד, כעבור הפלגה של כמה ימים הבחינו הנוסעים כי צוות המלחים רצים בבהלה לחלק התחתון של האנייה, בתוך רגעים נודע כי הם בסכנה גדולה, היות ונוצר חור בתחתית האנייה ומים חודרים אליה. היהודים היראים תפסו אומנות אבותיהם בידם ופתחו באמירת תהילים בלב נשבר, בעת צרה זו התעוררה הנקודה היהודית גם בלב אחיהם הרחוקים מתורה ומצוות, והם קראו להם "בקשו רחמים! כי רק בזכותכם ועל ידכם ישלח ה' ישועה!", ואכן ההצלה לא אחרה לבוא: צוות האנייה הצליח לסתום את החור, ולנוסעים היתה הרווחה.

האנייה הפליגה הלאה עד שהגיעה לנמל אתונה בירת יוון. באתונה התנודדו יהודים רבים והם הושיטו להם עזרה בהביאם להם מזון וחומרי הסקה. היה זה בערב ראש השנה והקהילה היהודית שלחה להם בשר לכבוד יום הדין.

אחרי ראש השנה הפליגה האנייה דרומה לכיוון ארץ ישראל, כשבדרכה היא חולפת על פני האיים הקטנים השייכים ליוון. באותה עת כבר השתוללה המלחמה הנוראה במלוא עוזה, גרמניה ובעלי בריתה מול אנגליה ובנות הברית. בעלת הברית הגדולה של גרמניה, היתה איטליה, וחלק גדול מאותם איים שעל פניהם חלפו עתה שימשו כבסיסים צבאיים של האיטלקים והגרמנים. האיטלקים ידעו שהאנגלים מנסים בכל דרך להחדיר צוללות למימי האזור, לכן כאשר אניית הנוסעים חדרה למרחב זה, התעורר מיד חשדם של האיטלקים, הם הבחינו במהרה שמדובר בכלי-שיט זר ובפרט שבצורתה החיצונית נדמתה האנייה מרחוק לצוללת ונראתה כאילו רובה מותחת לפני המים.

כפסע היה בינם לבין התקפה שאת תוצאותיה הקשות לא קשה לשער. למרבה הנס הבחינו האיטלקים שיש על האנייה נשים והם לא פתחו בירי, ספינת קרב גדולה קרבה אליהם והודיעה להם כי אנייתם נמצאת בשבי איטליה וציוו על האנייה להפליג בעקבותיהם לנמל צבאי. לאחר בדיקה מדוקדקת נוכחו שאין מדובר בספינת אויב, הם נתנו להם מים לשתות ושיחררו את האנייה.

היה זה נס אחר, מתוך רצף הניסים הגלויים שליוו את האנייה על כל צד ושעל למעלה מדרך הטבע...

לאחר מספר שעות, נשמעה לפתע התפוצצות אדירה בתחתית האנייה, מיד התברר כי מנוע הקיטור היחיד התמוטט, ועכשיו הם נותרו דומם ובדד בלב ים!

משהבין הקברניט את המצב, מחוסר ברירה הורה ליטול את סדיני המיטות ולקשור אותם זה לזה מעל התורן, והרוח תוביל האנייה לאן שתוביל. בשונה מספינות אחרות, לא היה ברשותם מכשיר המאותת לספינות הקרובות על מצוקה.

הרשיו יחד את חליקות חלבות. ר' משה רוזנטל

היהודים היראים תפסו אומנות אבותיהם בידם ופתחו באמירת תהילים בלב נשבר, בעת צרה זו התעוררה הנקודה היהודית גם בלב אחיהם הרחוקים מתורה ומצוות, והם קראו להם "בקשו רחמים! כי רק בזכותכם ועל ידכם ישלח ה' ישועה!"

כעבור כמה ימים, תצתה האנייה את נבול יוגוסלביה והגיעה לגבול רומניה-בולגריה. שם התעכבה כמה שבועות נוספים, מבלי לדעת על מה ולמה. בינתיים שוב אזל מלאי המזון, ולא עוד אלא שגם חומר ההסקה נגמר, ובלעדיו לא היו יכולים להפעיל את מנוע האנייה.

המצב על האנייה היה ללא נשוא בכל המובנים, עמדו שם מספר שבועות מבלי לדעת מה יהיה הלאה, עד כדי כך שכמה אנשים, בפרט צעירים, העזו לשוט בלילה לגבול הבולגרי, למרות שהיתה בכך סכנת נפשות גדולה, אך למחרת עצרו אותם והחזירו אותם לאנייה.

שיבואו לעזרתם, ואכן ישראל רחמנים הם ושלחו להם מזון להשיב את נפשם.

בטעלות קרשים ושחרים. הרובע היהודי בעיר רודוס

סוכה מאולתרת על אדמת האי

יום הכיפורים הגיע, את תפילות יום הקדוש התפללו על האי בלב נשבר בבחינת "ממעמקים קראתיך ה'", בינתיים התקרבו ימי חג הסוכות ועיני כולם צופות אל הים הגדול, אולי קרבה ובאה איזו אנייה. למרות המצב הקשה אזרו עוז לקיים מצוות סוכה, טרחו ואספו קרשים משיירי האנייה שטבעה, והקוצים שצמחו בשפע על אדמת האי, שימשו לסכך, וכך הקימו סוכה לתפארת. הם חיזקו איש את רעהו שבזכות מצוות סוכה תבוא הישועה, כך חגגו את הימים הראשונים של סוכות, בלי ארבעת המינים.

הדאגה גדלה והלכה מיום ליום, כאשר הם יושבים וממתינים באי הנידח והישועה אינה נראית באופק. בצר להם, פרסו סדינים על אדמת האי כדי למשוך את תשומת לב הספינות והאווירונים החולפים באזור, ובלילה הציתו אש בערימות קוצים, שנראתה עד למרחוק, מתוך תקווה שבעת מלחמה זו מישהו יבחין בכך ויבדוק פשרו של דבר.

באחד מימי חול המועד, הבחינו פתאום במטוס מתקרב אל האי, הוא חג מעליהם מספר פעמים וסב על עקבותיו. הם שיערו שבהתו זמן קצר יגיע כלי שיט כלשהו אליהם, ואכן למחרת ראו במרחק נקודה קטנה על פני הים הגדלה והולכת, כעבור שעתיים הבחינו כי מדובר בספינת מלחמה איטלקית. על סיפונה עמדו אנשי צבא איטלקים שהכריזו שהם באים להציל אותם. ר' מנדל ציין עובדה מופלאה, שיום זה - יום הצלתו - היה ח"י בתשרי יום הילולת רבינו הקדוש! ובזה ראה רמז שהצלתו היתה בזכותו של הרבי, אשר לאורו הלך ונסע לארץ הקדושה.

כל הנוסעים שרויים היו בפחד גדול וחרדו לנדולם. בינתיים ירד הלילה ומרוב חרדה איש לא עצם עין כל הלילה. לפני עלות השחר הודיע הקברניט לפתע שהאנייה מתקרבת לאי קטן, אך הזהיר כי עליהם להיות מוכנים לקפוץ מיד מהאנייה עוד לפני שתגיע לאי, כי יתכן והיא תתקל בסלעי האי ותתנפץ במקום ותשקע תוך דקות ספורות.

מעיין מששת ימי בראשית

"נס כאן התרחש לנו נס גדול", יספר ר' מנדל לימים, "האנייה קרבה אל האי באופן שהתאפשר לקשרה בחבלים בין הסלעים, הנוסעים הגיעים החלו יוצאים ממנה כמו מתיבת נח... קודם הנשים והילדים, אחריהם המבוגרים ולאחר מכן הצעירים, כעבור דקות ספורות אכן התנפצה האנייה אל הסלעים ושקעה במצולות עם כל האוכל ומי השתיה שהיו בתוכה, לא נשאר לנו פירור אחד!

"האי שאליו נקלענו היה קטן מאוד, הדרך היחידה להיות בקשר עם העולם היתה באמצעות סירת הצלה בודדת שנותרה לפליטה. כמה מתנדבים התנדבו לשוט עמה לאי גדול שנראה מרחוק, וקיוו שהוא מיושב מבני אדם כדי להועיל עזרה.

"בינתיים צצה שאלה קשה, מים מנין? שהלא מי הים לא ניתנים לשתייה כי מלוחים המה. בעודנו תוהים מה יעשו והנה מצאו כמה מהנוסעים בור עמוק, מתוך יאוש נמוך הורידו לשם אדם בחבל, ומקץ רגעים אחדים נשמעה קריאתו הנרגשת ממעמקי הבור: 'אכן מצאנו מים!' שמחתנו הריקיעה שחקים, שכחנו לגמרי את כל הצרות והמצב בו אנו מצויים והרגשנו שהמים הללו מזומנים עבורנו מששת ימי בראשית, כי ככל הנראה לא דרכה רגל אדם מעולם באי קטנטן ונידח זה.

"הכל נעמדו בשורה ובאמצעות דלי וחבל שאבו מים מהבור וחילקו לכולם, שתינו לרוויה, אך אז נשאלה השאלה מאליה 'מה נאכל מעתה?' מאז יצאו הנוסעים בסירה הקטנה, חלפו כבר מספר ימים, ועדיין שום ספינת הצלה אינה נראית באופק. ואכן מאוחר יותר יתברר שהסירה ונוסעיה טבעו, ובדרך נס אנייה מצרית חלפה במקום וצוותה משה אותם מהמים והצילם"

בקהילה היהודית ברודוס

הם העלו אותם אל האנייה והובילו אותם לעיר האי רודוס, בעיר זו התגוררו לפנים יהודים רבים, ואף רבינו הקדוש התעכב בה שבועות אחדים בחזרתו מארץ ישראל כידוע, עתה התקיימה כאן קהילה קטנה של יהודים ספרדים. השלטונות סיפקו להם מזון בחסדי ה', ושיכנו אותם במחנה אוהלים זמני, החכם דשם ביקר אצלם והם ביקשו ממנו שיביא להם ארבעת המינים, אולם הוא נאלץ להשיב להם כי השנה, עקב המלחמה, לא הצליחו להשיג ארבעת המינים.

הם היו בעצם שבויי מלחמה על ידי בני בריתו של צורר היהודים ימ"ש, נתונים תחת שמירה צבאית קפדנית, מבלי יכולת לעזוב את המחנה. במשך הזמן התרגלו למצב וניסו בכל דרך ליצור קשר עם העולם החופשי, שוויץ וארה"ב שבאותו זמן עדיין לא הצטרפה למלחמה, בחסדי ה' עלה בידם להתקשר עם הג'וינט, שהחל לשלוח להם עזרה כספית וכך הוטב מצבם קצת, באותם ימים, בנו ר' מנדל וחברו ר' מנדל לפקוביץ במו ידיהם מקווה טהרה.

קיים בו מצוות הכנסת אורחים בהידור. ר' יחיאל גרינוואלד באירוח ר' אשקי (חפלה)

מפלתה

של אומה טמאה זו, הצורר הנאצי נחל מספר תבוסות גדולות בזמן קצר והממשל האיטלקי כבר החל לחשוב כיצד להיפטר מברית לא רצויה זו. ואכן כעבור חודשים אחדים הורד הרודן מוסוליני מכסאו והממשל החדש חתם על הסכם כניעה לבעלות הברית. הגרמנים ימ"ש לא ויתרו וכבשו את צפון ומרכז איטליה ושלחו היהודים שבה לאושוויץ, הי"ד, אולם היהודים שרוכזו בדרום איטליה ניצלו ממוות לחיים, וביניהם גם ר' מנדל דנן.

"אך עדיין ריחפה מעלינו סכנה גדולה" סיפר ר' מנדל, "משום שכעת ניצחו האנגלים את הנאצים בחזיתות רבות והדפו אותם לאחור, ואחד מנתיבי הנסיגה שלהם עבר בסביבים הראשי באיטליה, שהוביל מצפון לדרום, המזחנה בו היינו מצויים היה במרחק קטן מאותו הכביש שבו נסוגו בחיפזון הגרמנים ימ"ש עם טנקים וכלי משחית שונים, אך בדרך נס לא הרגישו בנו כי נסו מנוסת חרב מפחד הנפילה בידי האנגלים, ומיד כאשר אלו נסונו הגיעו האנגלים, וששון ושמחה ליהודים"

היה מספר קידושין בחוסנו. ר' אברהם שטרנברג (מקבוץ באירוח נגו)

ברודוס

ישבו יותר משנה, ולבסוף הועברו לאיטליה למחוז דז'נוא, ומאת ה' היתה זאת לטובה, כי לולא זאת היה גורלם כגורל יהודי רודוס, שרובם נשלחו לאושוויץ, ה' יקום דמם!

גם כאן לא ליקקו דבש. הם היו כל העת תחת שמירה קשה וקפדנית, והאוכל ניתן להם במשורה ובצמצום, אבל התנאים כאן היו רחוקים ללא שום השוואה מאלו ששררו במחנות ההשמדה של צורר היהודים. בשלב כלשהו חייהם היו בסכנה ממשית, משום שהגרמנים ביקשו מבעלי בריתם שימסרו לידיהם את כל יהודי ארצם, אך בחסדי ה' ניצלו משום שבתקופה זו כבר החלה

התופשי ולחשוב מחדש איך להגיע לארץ הקודש.

נפלאות ההשגחה

מספר אחד היהודים שהיה אז במחנה האיטלקי יחד עם ר' מנדל:

"כעבור כמה חדשים לשחרור, התבשרנו שבקרוב יעלו אותנו לארץ הקודש, שמחתנו הרקיעה שחקים, אך דווקא כעת כאשר הישועה הזו היתה קרובה לבוא, פעל הבעל-דבר בכל כוחו לנתקנו ממקור חיותנו והחדיר בנו את המחשבות שבמצב הירוד שבו אנו נמצאים לא שייך כלל לחזור ולהתרגל לחיים הרוחניים הדרושים במידה ונגיע לארץ ישראל. הדרך הכמעט יחידה עבורנו לעלות ארצה, היתה רק על ידי הצטרפות לאחת הקבוצות, ורבו עלינו המשכנעים לעזוב הכל ולהיכנס לקיבוץ דתי של המזרחי בהגיענו ארצה, וכבר באו שליחים שדאגו לנו במתק שפתיים לכל הסידורים הדרושים אחרי שנגיע לארץ ישראל.

"אבל ה' יתברך החושב מחשבות לא נתן לנו זמן רב לחשוב, כי כעבור זמן לא רב התבשרנו שמגיעה אנייה המובילה חיילים לכיוון ארץ ישראל ואנחנו נצורף אליה! ההשגחה העליונה עשתה את שלה והגיע הזמן שנצא מגלותנו, מה שארע עמנו אז היה ממש בבחינה כמו ביציאת מצרים שהקב"ה לא היה יכול להתמהמה עוד. מסבב כל הסיבות סיבב שהעניקו תופשה לחיילים יהודים שלחמו בשירות אנגליה ששלטה אז גם בהודו, בחוזרה למדינתם הם עברו דרך מצרים, ואנייתם עברה קרוב למקום שבו שהינו! ובכלל עצם הדבר שהאנגלים יתנו לנו סרטיפיקטים ועוד יסכימו להביאנו באנייה שלהם, היה גם כן דבר פלא.

"לאחר חג השבועות תש"ג, הגיעו רכבים גדולים של הצבא שציוו עלינו לאסוף את חפצינו, והסיעו אותנו למל ברינדיזי שעל חוף הים האדריאטי, שם היכתה לנו אנייה אדירת ממדים שהכילה מקומות לאלפי איש. על סיפונה פגשנו הרבה חיילים הודיים לבושי תרבושים. האנייה עשתה את דרכה בסמוך לחופי אפריקה - הונים ולוב, כי היתה עדיין סכנה לנסוע בלב ים מאימת הצוללות הגרמניות שעדיין שרצו בסביבה זו"

וממשיך הלה לספר:

"לאחר מספר ימי הפלגה הגענו למל אלכסנדריה במצרים, שם העלו אותנו לרכבת הנוסעת לארץ ישראל, מה מאוד הופתענו כאשר פגשנו ברכבת קבוצה של יהודים תימנים שהגיעו זה עתה מתימן בדרכם לארץ ישראל, השמחה היתה גדולה להיפגש עם אחינו מתימן אשר נדף מהם ריח של קדושה, זקנים בעלי הדרת פנים עם פיאות מסולסלות, וחן יהודי נסוך על כל הליכותיהם.

"ההתרגשות הלכה וגברה משעה לשעה, יציאת מצרים מתרחשת בפועל למול עינינו, תרתי משמע, עוד מעט נהיה בארץ ישראל, החיזיון שעליו חלמנו ולו קיווינו במשך שנים עומד להתגשם, לא אומן כי יסופר, כי עוד מעט אנו בארץ אבותינו!

הרכבת עצרה בעיר קַנטרה שעל הגבול בין מצרים ומה שנקרא אז פלשתינה, התחנה שבקנטרה המערבית הייתה שייכת למצרים וקנטרה המזרחית כבר היתה שייכת לפלשתינה. ומשם יצאה הרכבת לדרכה דרך אל-עריש ועוד מקומות, עד שהגיעה ללוד, שם קיבלו אותנו ראשי הציונים במחיאות כפיים ו'צרמוניע' שלימה".

יציאת מצרים כפולה

בני הקבוצה הועברו לקיבוץ של 'מזרחי' ביבנה, באותה עת התפרסמה בעיתון של המזרחי 'הצופה' ידיעה מרכזית ובולטת על בואה של קבוצה ראשונה מיהודי הגולה לארץ וביניהם קבוצה של נוער המזרחי עם שמותיהם, ביניהם היה גם שמו של ר' מנדל מיודענו.

היות ובתוך הקבוצה היו כמה מתלמידיו של רבי אהרן ראטה, שלח תיכף ומיד אחד מתלמידיו כדי לחלץ אותם משבי ה'מזרחי'. ואכן הוא הצליח לשחררם משם והביאם ירושלימה עיר הקודש.

סובב ה' יתברך והוא נפגש עם ספרו הקדוש של התלמיד הנאמן, 'ליקוטי הלכות', אותו לא הכיר מימיו שכן בחוץ לארץ הכיר רק את ה'ליקוטי מוהר"ן', הוא החל ללמוד בו ומיד כאשר הגה בו מעט, עזבוהו כל הבלבולים והוא החליט: יהי מה, אני אהיה קשור בכל לבי ונפשי אל ה'נחל נובע'!

הנער מנדל הסתופף בחבורתו של רבי אהרן בירושלים, כשבד בבד הוא עוסק בספרו של רבינו הקדוש, והנה שמועה הגיעה לאוזניו כי כאן בירושלים ישנם חסידי ברסלב! הוא היה נבוך מאוד ולא ידע מה לעשות, מצד אחד רצה להישאר במחיצת רבי אהרן שאליו היה מקורב עוד בימי שבתו בבערנסאו, אולם מאחר וכבר טעם מהיין ה'הונגרי', לבו נמשך לאנשי הצדיק. ברם, מכיון שהגיע מחו"ל בודד, שבור ורצוץ, בהותירו אחריו את הוריו היקרים שנעקדו על קידוש ה' הי"ד, וכאן בארץ שררו עוני ומחסור, כאשר יהיה תחת חסותו של רבי אהרן, יהיה לו מקום לאכול ולישון.

אבל חמצה ההשגחה שר' מנדל יהיה מקורב אל הנחל נובע, עד שיהיה מאנשיו האפיים בלבו, העוסקים להפיץ את דעתו הקדושה בעולם. סובב ה' יתברך והוא נפגש עם ספרו הקדוש של התלמיד הנאמן, 'ליקוטי הלכות', אותו לא הכיר מימיו שכן בחוץ לארץ הכיר רק את ה'ליקוטי מוהר"ן', הוא החל ללמוד בו ומיד כאשר הגה בו מעט, עזבוהו כל הבלבולים והוא החליט: יהי מה, אני אהיה קשור בכל לבי ונפשי אל ה'נחל נובע'! מאז נקשרה נפשו בספרי 'ליקוטי הלכות' הקדושים בקשר בל ינתק ובאופן בל יתואר ולא משו מידיו כל ימי חייו ולמוד בהם תמיד בשקיקה עצומה עד שהיו שנורים בפיו וחקוקים על לוח לבו, כאשר יעידון כל אלו שהכירוהו.

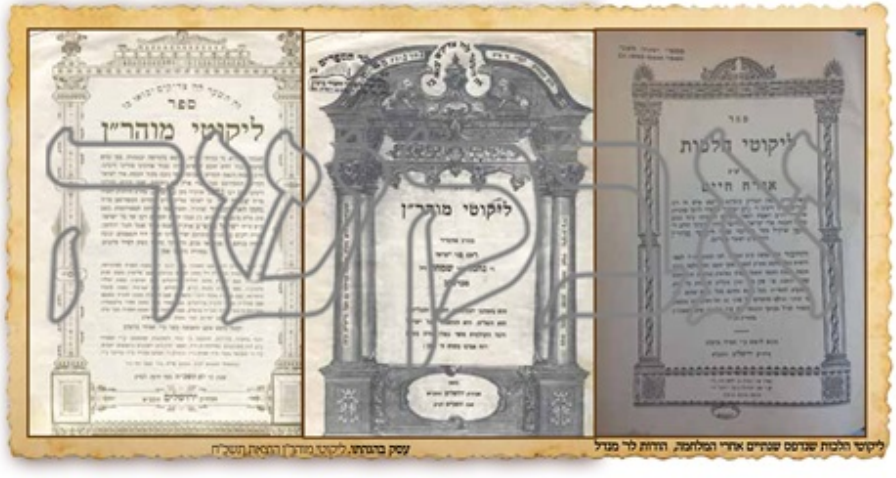

ליקוטי הלכות שנדפס שנתים אחרי המלחמה, הדחות לר' מנדל

עטף בהנחה. לקוטי מוהר"ן (הוצאת ומשל"ה)

כיסופים לאומן. ר' משה רוזסלבסקי

יושב ר' מנדל ומחיה את נפשו ב'גן עדן של ה' יתברך', אולם בכל עת מהרהר הוא כי היקרים שספרי ליקוטי הלכות הקדושים הם נחלתם של יחידי סגולה וכל מי שלא שפר עליו חלקו להחזיק את האוצר בביתו וחפץ הוא לטעום מן העדן הזה, עליו לשאול את הספר מחברו לזמן קצוב תמורת משכון?

בין אנשי הנחל נובע

באחד הימים פגש אותו החסיד ר' יחיאל גרינוולד, וקיבל פניו בשמחה, "בחור'ל יקר! בוא איתי לעיר העתיקה אסדר לך מקום ללון ואתן לך מעות כל שבוע להחיות את נפשך", וכך היה. ר' יחיאל היה נותן לו מדי שבוע 'פונט' ומטנו התבלבל, ושם בעיר העתיקה הסתובב בין אנ"ש ונעשה לברסלב'ר נלהב. כדרכם של החפצים באמת להתקרב אל האמת, עברו עליו מניעות גדולות, והגיעו הדברים לידי כך שפעם היכוהו נמרצות על שמתחבר הוא אל חסידי ברסלב. קיבל מנדל הנער את המכות באהבה והמשיך לעשות את שלו ולעסוק בעבודתו, וכך נעשה לחסיד ברסלב נלהב.

בלילות היה הולך עם חבורת אנשי שלומינו, ר' הירש לייב ליפל, ר' שמואל שפירא, ר' יונה לבל, ר' אברהם יעקב גולדריך ועוד, לקיים את עבודת 'הגיעור בלילה', כשהם עושים ברגל את הדרך הארוכה, שארכה כשעה וחצי, מהעיר העתיקה ועד ליער סנהדריה, שם בקעו ועקותיהם את דממת הלילה בכללות נפשם להיכלל לנצח בו יתברך.

לא ארכו הימים והוא מצא את זיווגו, עם בת הרה"ח ר' ברוך קלמן הכהן קמיל. חתונתו התקיימה בחודש מנחם אב תש"ו, כשרבי אברהם שטרנהארץ הוא המסדר הקידושין, ור' יחיאל גרינוולד, שעזר לו רבות בדירתו ובפרנסתו, משמש כשושבינו היות ולא היו לו שארי בשר בארץ, ור' נחמן פנחס יארבלום עוד זוכר כיצד אביו ר' מאיר לקחו להשתתף בשמחת החתונה שהתקיימה בבנין תלמוד תורה שומרי החומות שבבתי הונגרן, שם רקדו ושמחו מאוד בהשתתפות אנ"ש בירושלים.

על ר' מנדל אפשר לומר כי נתנסה ב'עשרה ניסיונות' ונצטרף בכור הצירוף, לאחר נישואיו עברו לגור בשכונת בית ישראל, לא ארכו השנים וזוגתו נפטרה עליו בצעירותה, בהותירה שני יתומים קטנים.

אחד מבניו של החסיד ר' יעקב זעליג אורלנצ'יק מספר, כי לאחר פטירת אשתו של ר' מנדל הלך לביתו לבקרו ולסייע לו, ומה השתומם כאשר בהיכנסו אל הבית, הבחין בר' מנדל המחזיק בידי שני ילדיו ורוקד עמם... המראה הזה היה ביאור חי לשיחת קדשו של הרבי: "מי שיש לו אמונה - חיין חיים".

לימים נישא בשנית ועבר להתגורר בשכונת קטמון, שם עבד בוראו כעשר שנים עד לפטירתו.

בעסק ההדפסה

יושב ר' מנדל ומחיה את נפשו ב'גן עדן של ה' יתברך', הידושי תורתו של התלמיד הגדול המשיבים נפש כל חי, אולם בכל עת מהרהר הוא כי היתכן שספרי ליקוטי הלכות הקדושים הם נחלתם של יחידי סגולה וכל מי שלא שפר עליו חלקו להחזיק את האוצר בביתו וחפץ הוא לטעום מן העדן הזה, עליו לשאול את הספר מחברו לזמן קצוב תמורת משכון?

היו אלו ימי מלחמת תש"ח. פגזים מתעופפים ברחובות ירושלים, הרעב והמחסור אורחים של קבע. הבריות תרים אחר פרוסת לחם וחתיכת תפוח-אדמה, ואילו דאגותיו של ר' מנדל - למזון הנשמה, נחלץ הוא לסייע להחסיד ר' משה רוזנטל להביא את הספר לדפוס במהדורה חדשה. מעט מעות היו לו מירושה כלשהי, שהיוו כל רכושו, רכש בהן אותיות ובין כותלי ביתו הדל עמל שבועות וחודשים בסידור האותיות יחד עם חברו הבחור ישראל נחמן ב"ר צבי אריה ליפל, וההחסיד ר' משה רוזנטל שהיה מכתת רגליו ובא מביתו שבבתי ברודיא עד לביתו של ר' מנדל שליד ישיבת מיר, היה זה

הגיע לשמחתו מנוחה. ר' לוי יצחק בנדר (אחרונות, אביב תשס"ט)

כאמור בזמן מלחמה וביתו היה קרוב לנבול וצלפים ערבים ירו על כל מי שנראה ברחוב, ור' משה מסר את נפשו לבוא לבית ר' מנדל לעמול יחדיו על הדפסת הליקוטי הלכות, עד שזכה להביא לדפוס את כרך א' בשנת תש"ט.

פעם אמר ר' משה רוזנטל לבנו של ר' מנדל, על משקל שיחתו של רבינו על מוהרנ"ת: "לולא אביך, לא היה נדפס אפילו דף אחד..." משום שהיה הראשון שנחלץ לעסוק בהדפסת הליקוטי הלכות אחרי המלחמה.

על השער הליקוטי הלכות חלק א', נכתב: "נסדר ע"י מנחם בן יוטא נ"ב (פולחרטי) וע"י הב' ישראל נחמן ליפעל נ"י ונדפס בדפוס ברסלב"

גם בשנים הבאות כשהדפיס ר' אריה וינשטוק לראשונה את כל סדרת הליקוטי הלכות בהוצאה אחת - במהדורת צילום מההדפסה הקודמת שהודפסה בירושלים, שבה כל החלקים הודפסו באותיות מרובעות חוץ מחלק ב' ולכן הדפיס מחדש את חלק ב' - עסק ר' מנדל בהגהתו שכן היה מוטחה להגהה. גם כשהדפיס ר' אריה בשנת תשכ"ט את הספר ליקוטי מוהר"ן באותיות מרובעות, עסק ר' מנדל בהגהתו יחד עם שיבלח"ט הרה"ח ר' משה קרמר.

כל כך זכה לדבוק בליקוטי הלכות באהבה עצומה, שבניו שיחיו מספרים, שבשמחת-תורה מרוב שמחתו בספר ליקוטי הלכות היה רוקד עמו כמו שרוקדים עם ספר התורה, ולגודל הרגשתו בספר ליקוטי הלכות אמר פעם לבנו, שלדעתו צריך להתחיל את היום בלימוד שלוש שעות ליקוטי הלכות, ורק אחר כך ללמוד את שאר הסדרים, וכאשר קיים הוא בעצמו.

מי יתן לי אבר כיונה

מאז עמדו על דעתו נכסף ר' מנדל כל השנים להשתטח על ציון רבינו הקדוש, למרות שבדרך הטבע לא נראה היה סיכוי לכך. בשנת תשכ"ז היתה התעוררות בין אנ"ש לנסוע לאומן, באמצעות קשר בין המדינות, שכן אז החלה לפעול קונסליה רוסית בארץ ברמת-גן, שפעלה בעיקר ביצוא ויבוא סחורה. החסיד ר' משה ירוסלבסקי היה זה שאירגן את הקבוצה, ר' מנדל נמנה גם הוא עליה כשלשם כך הנפיק דרכון, הכל שתו בשמחה על האישורים שניתנו וכבר ארגנו מזוודות, כל בני הקבוצה הגיעו לחצרו של ר' מנדל כדי לצאת בצוותא לנסיעה לאומן, אולם אז פרצה מלחמה שערמה לנתק בין המדינות, והנסיעה התבטלה.

כשהתגורר ר' מנדל בשכונת בית-ישראל, היה מתפלל בביהכנ"ס ברסלב במאה-שערים, ומאז בואו של רבי לוי יצחק בנדר ירושלימה, היה מאזין בקביעות לשיחותיו בשבת בבוקר בספר סיפורי מעשיות, עד שעבר לגור בקטמון, ששם היה מדבר ר' נחמן בורשטין בסיפורי מעשיות, וכשהיה מסיים לדבר, היה שואלו מה ר' לוי יצחק היה אומר על אותו ענין.

כשהגג ר' מנדל את שמחת הבר-מצוה לבנו הגדול בשכונה רחוקה, עודד רבי לוי יצחק את אנ"ש ואף את רבי אלחנן ספקטור לבוא עד לשם להשתתף בשמחתו, אחר כך שלח ר' מנדל את בניו ללמוד בישיבת ברסלב בני ברק, כשהצעיר שבהם נכנס עוד בהיותו ילד, ובהגיעו לגיל מצוות חגג את שמחת הבר מצוה שם, כשאביו מגיע מירושלים להיות עמו בשמחתו, בשנים שלאחר מכן היה שולח לו מכתבי חיזוק, שאבדו במשך הזמן.

כתב לנו הרה"ח ר' אברהם שמעון בורשטין, שהביר את ר' מנדל מקרוב בימי בחרותו, בשבת תחכמוני בשכונת קטמון בבית מדרשנו 'אור אברהם':

"על משקל דברי בעל ה'פתחי תשובה' בהקדמת ספרו על אבן העזר, ניתן לדשום עליו דברים זהים, שמיום עמדו על דעת רבינו ומוהרנ"ת, הבלי הזמן השליך אחר גוו, ומאס בחמודי תבל, הסתעף בצל חכמת הצדיק, חמד וישב בשקידה עצומה שעות על נבי שעות, בד' אמות של הלכות מוהרנ"ת הלך, ובתורתו יהגה יומם ולילה, באהבתו זאת שנה תמיד, וגם הדביק אחרים בלימודים הללו.

"בהציבי את דמותו של ר' מנדל לנגד עיני, זכור אזכור את הפנים המאירות שהיה לו, עם עדיות מיוחדת, שמחה ושלוה קרנו מבין עיניו הבהירות, ממעט בדיבור ככל האפשר, ומעיין בספר בכל עת. עוד זכור אזכור כי בכל עת לימודו בספר ליקוטי הלכות, היה נעצר מידי פעם, מוריד את משקפיו ומניחם על השולחן, כאילו נח קצת מהתאמצותו, אך באותו רגע כמו מפנה פניו לטעלה בדבקות כבתפילה חרישית, יושב ומתבונן בכל מה ששינן בעת לימודו בשעה הזאת, וכעבור כמה דקות ממשיך לערום

ר' מנדל עם בנו בשכונת בית ישראל

עוד דפים, עוד הלכות ארוכות, ומתענג על הגיניהם כדבש ונופת צופים.

"סדר יומו הוהל כבר בתחילת הלילה, הלך לישון מוקדם כמנהגם של אנ"ש חסידי ברסלב, בחצות הלילה כשקם ממשכבו ערך 'תיקון חצות' בביתו עם יתר סדריו, בשעה 2 כבר הלך למקוה, ירד וטבל עלה ונסתפג, ומשם נכנס לבית המדרש, ובכך פתח בשיעורי לימודיו, כשבעיקרן הוא הספר ליקוטי הלכות, אשר באהבתה ישנה תמיד, והגה בהם כמה שעות עד אשמורת הבוקר, אז נראתה בפתח דמותו של החברותא הרה"ח ר' רפאל לורבר שהתיישב לצידו עם הספר, וההלו ללמוד בשקיקה כשעה שלמה ליקוטי הלכות ממקום שפסקו אתמול, וכך זכו ברבות ימים ושנים, לסיים כמה פעמים את כל ספרי ליקוטי הלכות, וכמו חלב ודשן תשבע נפשם, ושפתי ר'נ'נ'ות' [ר' נתן] יהלל פיהם, אשרי חלקם!

בכל עת לימודו בספר ליקוטי הלכות, היה נעצר מידי פעם, מוריד את משקפיו ומניחם על השולחן, כאילו נח קצת מהתאמצותו, אך באותו רגע כמו מפנה פניו למעלה בדבקות כתפילה חרישית, יושב ומתבונן בכל מה שטיינן בעת לימודו בשעה הזאת

החברותא ר' רפאל לורבר

"בהזדמנות זו מן הראוי לציין קוים קצרים לדמותו של אותו חברותא החסיד ר' רפאל לורבר זצ"ל, שהיה מהגיר קלויזנבורג שבהונגריה, והיה כנראה בגילו של הרב מקלויזנבורג, שכשנכנסה רוח החסידות להונגריה הרב היה כמו אדמו"ר, וכמו שהוא נעשה לכך אחרי המלחמה, ור' רפאל היה מאד מידיד עמו, והוא גם עבר את כל מאורעות השואה ואיבד שם אשה וילדים, ואחרי השואה נשא אשה שניה ונר בקטמון. ואז אבי מורי ר' נתמן בורשטיין שהיה שכנו, הציע לו שבהיותו חסידי יבא להתפלל בבית כנסת ברסלב שהוא בית כנסת חסידי, הוא אכן בא וקבע את מקומו שם, והיה מביא כל שבוע לבית כנסת לקידוש ולהבדלה, בקבוק גדול של יין שייצר בעצמו, כפי שלמד לייצר יין בהונגריה.

"וכמו שידע לעשות את 'היין ההונגרי', כך זכה לטעום אצל רבינו את 'היין ההונגרי', כי זכה ללמוד הרבה ליקוטי הלכות עם ר' מנדל, הוא נדבק בליקוטי הלכות והיה נוטע דפים על גבי דפים, היה לו השגה גדולה בליקוטי הלכות, והיה אומר על משקל דרושו של מוהרנ"ת בתחילת ליקוטי הלכות על הפסוק שחורה אני ונאוה, כך היה אומר 'שחורה אני במעשי ונאוה אני בליקוטי הלכות'. היה לומד ליקוטי הלכות הרבה בחברותא עם ר' מנדל, בזמנים שונים כגון בחורף היו באים לבית כנסת ולומדים כשעה לפני תפילת שחרית כותיקין, ובימות הקיץ לאחר התפילה ובשבת אחרי הצהריים, ובעוד זמנים. הוא כל כך התחבר וחי וחיבב את לימוד ליקוטי הלכות, עד שהיה מקליט את לימודם בליקוטי הלכות לתוך קלטת, ואחר כך כשהיה הולך לישון היה שומע את ההקלטה, וכך היה נרדם.

"אחר כך באו קבלנים וקנו מר' רפאל את דירתו בקטמון, והוא עבר לגור בגתניה, כנראה היו לו קרובי משפחה שם, וברצונו להמשיך את השיעור שהיה לו עם ר' מנדל, היה מצלם מספר הליקוטי הלכות שלו, ומזה יסד שיעור של כמה אנשים בליקוטי הלכות, השיעור התקיים תקופה ארוכה, וכמדומה שאף קנה לשם כך במיוחד מכונת צילום, שאז היה זה חידוש שיהיה כזה דבר לאדם פרטי, וכך הוא זכה ודיכה את הרבים. גם כשהיה נפגש עם הרב מקלויזנבורג, היה אומר לו מדיבורי מוהרנ"ת מליקוטי הלכות.

"מכיון שהוא נפטר מבלי להשאיר ילדים, כדאי בהזדמנות זו להצניחו: ר' רפאל בן ר' משה, נפטר בל' חשון תשל"ו ונטמן בהר המנוחות, היה לו בן בשם יוסף, שלמד בישיבת חברון ונפטר בחייו בעשרת ימי תשובה בסביבות שנת תש"ל.

בכולל של ר' משה בורשטיין

"אחר הצהריים היה בא ר' מנדל ללמוד בכולל 'אור אברהם' של א"ז ר' משה בורשטיין, שהיה בבית הכנסת ברסלב בקטמון, שאז למדו שם כן השאר ר' יעקב מלמד קלמנוביץ, ר' יעקב מאיר שכטר, ר' משה קרמר, ר' יעקב גדליה תפילינסקי, אבי מורי ר' נחמן בורשטיין, ר' יצחק מנדל כהן, ר' חיים בורשטיין ועוד. וגם בכולל למדו בין מנחה למעריב איזה שעה 'ליקוטי הלכות', כי ר' משה בורשטיין גם היה חסיד נלהב של הליקוטי הלכות, ולמד בעצמו את אלו הספרים הרבה פעמים עד שחדל לספור, ואמר שכל מה שהקים את הכולל הוא בשביל לימוד ליקוטי הלכות, ובפרט שהקימו וקראו על שם ר' אברהם שמרנהארץ שידע את הספר ליקוטי הלכות בעל פה.

"ואכן סיימו שם כמה פעמים את הליקוטי הלכות, אחד היה לומד וכולם שומעים, כשכל פעם מישהו אחר לומד, כולם אמרו אז שמהשיעור הזה ייצאו משפיעים לאנ"ש, וזה חוץ ממה שלמדו כנראה לפני זה גם את הספר ליקוטי מוהר"ן. למדו שם את השולחן ערוך כסדר בצורה יסודית, כגון שכשלמדו הלכות סופרות, למדו ממש את הכתיבה. וכן הלכות שבת למדו הזק מאד, הם גמרו את כל אורח חיים, יורה דעה, אבן העזר שבשולחן ערוך הגדולים, ור' מנדל היה תורם רבות מידיעותיו ליישר הדורות ולהבין דברים לאשורם.

"ובאותו ענין, יש גם סיפור אדיר 'מעשה פלא' מכח הליימוד ליקוטי הלכות בכולל הזה, כי בשיעור שבליקוטי הלכות היה יושב שם גם יהודי חשוב שהיה נר בקטמון, ששמו היה הרב ר' טוביה נוטמן, שהיה בדיווג שני נשוי לאחותו של ר' אברהם יעקב גולדייך, ובליל הסדר היה אוכל אצלו. הוא היה 'יעקע, א דיישישער', שמוצאו היה מגרמניה, ובכמה תפילות היה מתפלל 'יעקע' עד שבקטמון היו רגילים לדקלם את נוסחאותיו ותנועותיו. היה אדם מכובד מאד, ונקרא 'דער ראבינער' כנראה שהיה רב, היו זהירים בכבודו מאד, וכשהיו קוראים לו לעלות לתורה קראו לו לעליית 'שלישי' כפי הנהוג שנוהגים לרב.

"ועיקר הנקודה היא שהוא היה מגולה, ופתאום החל לגדל זקן, וכשפגשו ר' יחיאל יהודה שלזינגר, נכדו של ר' עקיבא יוסף שלזינגר וחתנו של הגאון ר' וועלול מינצברג הרב בקטמון, שהיה יהודי חשוב ומרומם בירושלים, והיה מנהל רוחני של תלמוד תורה 'שומרי החומות', שאלו: ר' טוביה, מה קרה פתאום שהתחלת לגדל זקן? ענה לו, שלמד ליקוטי הלכות, וראה איך שמוהרנ"ת מאריך בגודל המעלה של גידול הזקן, והוא הושפע מזה מאד עד שהחליט לגדל זקן. אמר ר' יחיאל יהודה: אם אדם כזה 'יעקע' היה יכול לשנות את עצמו והחל לגדל את הדיקנא קדישא, בגלל שהושפע מהספר 'ליקוטי הלכות', סימן שהספר ליקוטי הלכות הוא ספר גדול מאד, ועדות נאמנה לקדושת המחבר הוא מוהרנ"ת זיע"א.

"לפני שהגיע ר' מנדל לקטמון, היה חסר כהן בבית הכנסת ברסלב, והיה ר' משה בורשטיין משלם ליהודי ספרדי בשם ר' משה כהן כל חודש, שיבא להתפלל עמם בתפילת שחרית כוותיקין ולעלות לדוכן ולברך את העם, וכשהגיע ר' מנדל כבר היו שני כהנים לברך את העם, ומאז היה סביבו תמיד את עבודת 'וקדשתו' (ויקרא כא, ח) הנאמר לגבי בני הכהונה לכבדם לפתוח ראשון ולברך ראשון, בכל דבר כיבוד היו מכבדים אותו, והוא מצידו היה מוותר.

"היה בא ממרחוק להתפלל בבית כנסת ברסלב, אחר כך עבר לגור קרוב יותר, בשבת ויום טוב היה פושט צורה ולובש צורה עם קפטנו הזהוב שנתן לו טוון של חן, ותמיד צהלתו בפניו, ומאור פניו לכל אדם. היה מחשיב מאד את שיעוריו של אבי מורי ר' נחמן בורשטיין הן בסיפורי מעשיות בשבת בבוקר הן בליקוטי מוהר"ן ב'שלוש סעודות', והאזין להם בנועם ורצון, פעמים שחדשים מקרוב באו והטרידו בשאלות למיניהם, היה ר' מנדל אומר להם: האזינו עוד להלן, והכל יתבהר ויובן לכם... אחר פטירתו של ר' מנדל, היה אבי לפעמים מתאונן עליו, כשהיה מחפש מראה מקום לאיזה הלכה מליקוטי הלכות, שאז חסרונו של ר' מנדל הורגש, וחבל על דאבדין".

עד כאן מרשימותיו של רבי אברהם שמעון בורשטיין.

אוצרות נצחיים

ריבוי לימודו בליקוטי הלכות, הכניס בקרבו אהבה ותשוקה וחמודה לכל חלקי התורה הקדושה, הוא הרבה ללמוד גמרא בפשיטות כהוראת רבינו, עד ששלט בים התלמוד באופן בהיר ונפלא, וכדאי להעתיק מה שכותב עליו מחותנו הרה"ח ר' יעקב מאיר שכטר באחד ממכתביו:

"יש לי מחותן, יהודי ירא ושלם, שמו רבי מנחם מנדל הכהן גאלדבערגער. הוא ברסלב'ער חסיד והוא יושב בשיעוריי בקטמון בכולל 'אור אברהם', ודרכו שהוא לומד תמיד הרבה גמרא ומדרש וזהר וספרי רבינו ו ל ק ו ט י הלכות, ואני רואה שהוא בקי מאד בהרבה ענינים, ובכל ענין מגושאי השיעור הוא מבין היטב. וכמה פעמים כשאני מגמגם בדבר בפירוש הפשט, הוא מראה שזה חלק ופשוט לאמיתה של תורה, והכל בגלל שהרווה את עצמו בהרבה תורה, ומפני זה הוא שולט כמעט בכל ענין שמדברים בשיעור..." (אוסף מכתבים, כרך ב מכתב פ"ז)

שיחות בעמוד, ר' נחמן בורשטיין

עקב התלאות שעבר בשנות מלחמת העולם השניה, היה ר' מנדל חלש ועדין בגופו. אם אט נתרופפה בריאותו והוא הלך ונחלש, בתחילה קשתה עליו הכתיבה ושאר פעולות, עד שכבר לא היה מסוגל ללכת וגופו השתתק. בתחילה כשקשתה עליו ההליכה אך עוד יכל ללכת, היה צריך ממש לאחוז בספסלים ובשולחנות ולהתקדם לעבר מקומו, ועל אף זאת לא עצר עצמו מללכת לבית המדרש במסירות נפש ממש, כשכל פסיעה באה לו בקושי גדול, מספר ר' אברהם שמעון בורשטיין שפעם כשיצר לו בלבטו, בתמכו בו בידו וגם בגופו, הודה לו מאוד ואיחל לו ברכות לבריאות גופא ונהורא מעליא, וכך היה מברך את כל אלו שהשתדלו להקל ולסייע לו, וגם לדרוש לו מזור ורפואה, אם כי ללא הועיל, מ ש ו ם שלא רצה ללכת לרופאים, וכששאלוהו למצבו, היה עונה: "ברוך ה' סי גייט צו בעסערס", "הולך ומשתפר..." פעם כששוחחו על רופאים ורפואות, אמר להרה"ח ר' שמעון אלעזר בורשטיין: "אני מחחד מהמזוות, ברוך ה' לא ציערתי ולא ביזיתי שום יהודי"

ר' מנדל עלה למרומים בכ' תשרי תשל"ה, ערב הושענא רבה, הלוייתו עברה דרך בית מדרשינו במאה-שערים, ואחר טיהרוהו במעיין 'ליפתא' ונטמן בהר המנוחות.

צנוע היה מאוד ונפתר, יושב ולומד בפינתו, מהלך בצדי דרכים. ר' לוי יצחק, שמאד העריכו, דיבר פעם ביום הארצייט שלו על צנועותו הגדולה, וסיפר על צדיק אחד שעשה איזו מצוה בהעלם גדול, ששום אדם לא ידע מכך והדבר עשה רעש גדול בעולמות העליונים, עד שבא אליהו הנביא לאותו צדיק ואמר לו שהמצווה שעשה הרעישה את העולמות העליונים וביקש ממנו שיגלה לו איזו מצוה הוא עשה, אך הוא לא רצה לגלות לו... "וכזה" סיים ר' לוי יצחק, "היה ר' מנדל". ■

כאשר היה ר' עמרם בפעולה, כשהיה מתדבק ביוצרו, או כשהיה צורך להזיז קירות בטון לכבודו יתברך, היה שואג כלביא וככפיר וכולם נכנעים תחתיו

אור שבחבורה

ערב שבועות ה'תשס"ט בציון רבינו הק', **רבי עמרם** לומד ליקוטי מוהר"ן עם אברך צעיר, הוא פותח בתורה נ"ו "וביום הביכורים", **פניו מאירים באור יקרות, נפשו מתלהטת באור הצדיק,** מפרש הוא כל תיבה ונותן לה משמעות, מאריך הוא בהקדמות הנדרשות להבנת התורה, האברך יושב ומאזין והלימוד מתארך לכדי שמונה שעות תמימות (!) לא, הוא לא הבריא ממחלתו הקשה, כליותיו לא שבו לתפקד, **הוא פשוט שכח מהם כי להבות אש של ליקוטי מוהר"ן מלהטים את נשמתו** ■ **מ. אומינר** מעניק בלשונו הציורית שופעת רגש הצצה נדירה לדמותו המאירה של הרה"ח **ר' עמרם יוסף הלוי הורביץ זצ"ל** וללהבה היוקדת שהותיר אחריו הממשיכה להאיר במלוא עוזה תבל ומלואה במהפכת הפצה עולמית אותה הקים בדם ליבו ■ **מוגש לרגל מלאות עשר שנים להסתלקותו**

מ. אומינר

תמונות באדיבות: ר' נחמן הורביץ, ר' אברהם אהרן ריס

הרה"ח ר' עמרם הורביץ ז"ל על רקע שכונת מאה שערים (צילום: MARK NEYMAN)

ליל שבת קודש

בשכונת מאה שערים. שכונה סכולה שבת, לפני כשעה הסתיימה תפילת ערבית בבתי הכנסיות השונים, מאות תושבי השכונה שנדשו את הסמטאות הצפופות בברכת נוט שבת לבבית, נבלעו זה מכבר בפתחי החצרות העתיקות, מכל חלון נשמעים נעימות ענוגות של זמירות השבת, מפעם לפעם חולף אברך צעיר הממהר לבית חותנו, רחוב חברת ש"ס העוטר את השכונה מדדומה החל מסמטת חוני המעגל בואכה רחוב עונג שבת על אבני בתיו העתיקים וחלונותיו המקומרים בוהק כולו מזיו השבת החופף על השכונה בת מאה השנים.

לפתע נקרעת הדממה השבתית. שאגות של ממש מסעירות את הסמטא הישנונית, השאגות מתגלגלות ביונות לבתים המחוברים זה לזה ומשם אל הסמטאות המוליכות לשטיבלאך העתיקים ובמופו של דבר עולים ומטפסים אל המרפסות העתיקות דרך המרזבים הדולפים. השאגות מרעידות את מיתרי הלב החש באירוע יוצא דופן המתרחש ברגעים אלו אי שם במרכז הרחוב, השאגות בוקעות מהמעבר המקומר לרחוב סלנט ממזל בנין התלמוד תורה. למעבר זה פונים חלונות ביתו של ר' עמרם, שזה עתה פגה באמירת קידוש היום, כשקולו מרעיד את אמות הסיפים, עומד הוא וכוס הקידוש בידו וכולו שרעפים, "כי בנו בחרת ואותנו קידשת מכל העמים"!!!

דומה כי מכוון הוא להוציא ידי חובת קידוש את כל היקום כולו.

עם סיום הקידוש שבה הדממה לכבוש את הסמטא לדקות ספורות, ומהרה לפנות את מקומה מיד לאחר ברכת המוציא כשר' עמרם שואג בקולו האדיר את הזמר של האר"י הקדוש "אזמר בשבחין" אותו הוא משורר מיד עם פתיחת הסעודה טרם יושיט ידו למאכלי השבת הנודשים את השולחן בשפע.

כשאני מנסה לתאר את הקידוש נורא ההוד, צפה לנגד עיני תמונה ישנה ההולכת ומתבהרת:

> רבי עמרם נתון בסערת נפש כשברכת 'להדליק נר חנוכה' ו'שעשה ניסים' הבוקעים מפיו מאיימים למוטט את מבנה הציון הישן. הושטנו לו את ידינו לשלום עליכם, אך מהר מאוד קלטנו כי בשעה ששלהבת נרות החנוכה עולים, עולה אף נשמתו של ר' עמרם בלהבות, ועד שלא יסיים את כל האמירות שאחר ההדלקה הוא שוהה בעולם אחר לגמרי

עשרים ושבע שנים עברו מאז, השנה תשנ"ב, התאריך ערב ר"ח טבת בעיצומם של ימי החנוכה, תאריך זה נחקק בהיסטוריה של ברסלב ככזה שבו חזרה עטרה לישנה ונתחדש הקיבוץ של שבת חנוכה באומן כשמספר המשתתפים אינו עולה על שלושים נפש.

אומן של אז היתה עדיין תחת המעטה האפור של הקומוניזם, לא מקוויה ולא בית כנסת, לא אוכל כשר ולא ארון ספרים אחד לרפואה. המתקבצים המעטים השתכנו בשתי הדירות שבחצר הציון הק' ובווילה שמטול ("הוילה של פאשה") נמצאים כאן ר' יצחק פרידמאן מוויליאמסבורג עם שני שותפיו למסע ר' לייבל ברנר ז"ל ולהבדלח"ט ר' לייבל פיש. נמצא כאן הזקן שבחבורה ר' שבתי הורביץ ז"ל ועוד לקט של עשרות נפשות שנענועיהם לציון הביאו אותם לכאן באמצע החורף ובתוכם אף אני הקטן.

הציבור מסתופף בחדר הסלון אשר מתחת לחלונו נגנז האוצר של יראת שמים, ומכאן מפכה הנחל הנובע ומשקה את העולם כולו, בחוץ שורר קור אימים של עשרים מעלות מינוס, ובפנים החדר לאורם של נרות החנוכה מתחזקים אנ"ש בנינוני התעוררות ודביקות ובשיחת חברים.

עוד אנו מתעניגים על זיו הנרות ומסתופפים בצילא דמהימנותא קדישא, לפתע פתאום ורגעו אמות הסיפים משאגות אדירות הנשמעות מבחוץ.

מקרא מלא דיבר הכתוב: "אריה שאג מי לא ייראר", בספונטניות פרצנו החוצה לראות מהו מקור השאגות ומה נגלה לעיינינו, על הספסל שאצל הציון הק' יושב לו ר' עמרם, על אדן החלון שמעבר לציון הק' העמיד את נרותיו, והוא נתון בסערת נפש כשברכת 'להדליק נר חנוכה' ו'שעשה ניסים' הבוקעים מפיו, מאיימים למוטט את המבנה הישן. הושטנו לו את ידינו לשלום עליכם, אך מהר מאוד קלטנו כי בשעה ששלהבת נרות החנוכה עולים, עולה אף נשמתו של ר' עמרם למקום שעולה, ועד שלא יסיים את כל האמירות שאחר ההדלקה הוא לא שוהה עמנו באותו עולם.

כי כאשר היה ר' עמרם בפעולה, כשהיה מתדבק ביוצרו, או כשהיה צורך להזיז קירות בטון לכבודו יתברך, היה שואג כלביא וככפיר וכולם נכנעים תחתיו, הן קטנים ממנו והן גדולים ממנו.

ובכל זאת לא זאת היא הדמות שנחרטה בלב מעריציו הרבים שנפשם היתה קשורה בנפשו, לא זהו ר' עמרם הזכור לעשרות ילדי התשב"ר בבית שמש ובצפת אותם בחן מידי שבוע בשבוע על משנתם, עודדם וקידמם, ואף העניק להם מלוא החופן מיני מתיקה, אלו זוכרים אותו כאריה רגוע בעל נפש שלווה ומחייכת, הידוע להעניק לכל ילד חיוך ענק של אהבה וחום, ולנטוע בליבו בטחון עצמי בטוב שבו ובהצלחה הממתינה לו, לא כדמותו ההירואית של האריה מלך החיות המפיל אימתו על יושבי היער, אלא ארי שבחבורה היה ר' עמרם, לא היו לו כלל תלמידים ובוודאי שלא חסידים, מוקף היה בחברים, מהם מבוגרים ממנו שזקנם הלבין, ומהם צעירים מאוד אנשי חיל הרצים לכל שליחות שהוא מטיל עליהם ולכששבים אל הבסיס הם ישובים עמו כחברים לסכם את העניינים.

מצביא במלחמה

כשנסתלק ר' עמרם לבית עולמו התבטאו זקני אנ"ש, "אזיל גברא דמסתפינא מיניה" (הלך האיש שפחדנו מפניו) כי היה ר' עמרם להבה יוקדת של חסיד ברסלב שכל רמ"ח ושס"ה שלו עומדים הכן לשרת את רבינו הק' ואת כל ענייניו, מוהו וליבו היו מוארים בתורות הקדושות של הליקוטי מוהר"ן שלא זז מתחת ידו ולא ירד מעל שולחנו, לא היה שום מאמץ גופני נפשי וכספי שהוא לא היה מוכן ומזומן אליו בכל עת ורגע בשביל עניני הצדיק, רק טבעי היה שיחלה את חליו האחרון אי שם בחדרו שבמלון "פארק" בבורו פארק בעיצומו של מסע גיוס כספים למוסדות שתחת ניהולו.

היה זה בחורף תשס"ח, שנה וחצי לפני הסתלקותו, כותב הטורים שהה באותו בית מלון שם פגשתי את בני לווייתו מודאגים ממצבו הרפואי, אותם חיילים מסורים שביצעו כל שליחות עבורו, היו נראים כאנשי מלחמה שמצביאם נפל מהסוס ונחבל.

דיברו על שושנה שהתפשטה ברגלו, על זיהומים, על כליות שאינן מתפקדות.

חלחלה אחזתני, ידעתי את האיש ואת סדר יומו, היו לי הזדמנויות להכירו מקרוב ולחזות בעבודתו עד כלות הנפש, ידוע הולי הוא, ומי יודע איך הסתיים הפרשה.

לאחר אשפוז בחר"ל החזירוהו ארצה, מנייני תפלה נערכו בשבתות בביתו, חלפו מספר חודשים, התאריך ה' אב יומא דהילולא של הארי הקדוש, שעת חצות ואני יורד במורד בית החיים החשוך אל עבר קברו של התנא ר' פנחס בן יאיר, טנדר גדול מימדים נכנס למתחם, הדלת שליד הנהג נפתחת ור' עמרם מופיע בפתחו, חייו ניתנו לו במתנה לא כדי לנוח על זרי דפנה, המלחמה בעיצומה ור' עמרם ממשיך להחזיק בהגה.

וכי יעלה על דעתי שהיום בעוד שנה אחת יהיה יום פטירתו לחיי נצח...

מלחמה לה' בעמלק מדור דור, בחזית המלחמה עומדים התלמידים בחי' יהושע בן נון ומציפים את העולם באורו של רעיא מהימנא, באור של התחזקות אור של געגועים טמירים, אור של אמונה עזה, אורו של משיח, ברגעים הקשים נושאים את עיניהם אל ראש ההר אל ציונו הקדוש של הצדיק העומד בין שמד לרצון, ר' עמרם היה מצביא במלחמה זו כשהוא יונק את כוחו מאותם ד' אמות שבאומן אותם הגדיר סבו ר' שמואל הורביץ זצ"ל שעל ברכיו נתגדל: "קודש הקדשים בין הבדים", ר' עמרם מרבה להתרפק על אותם ארבע אמות, כמעט מידי חודש בחודשו מתראה הוא עם רבו, מלבד עשרות ניחות קצרות לשאלות בעניינים נורלים שעמדו על הפרק.

כשהזמינו נבאי הציון הק' את הספסלים והשולחנות להיכל הציון, הזמינו ספסל מיוחד עבורו. ספסל זה מחולק לשלשה מושבים במקום ארבעה, ועד היום נהנים ממנו אנ"ש הבריאים אנשי מזרח, בפינת הציון ליד הדלת האחורית שם איוזה לשכון כשם שמקומו בשול שבמאה שערים היה בקיר המערב על יד היציאה למרפסת, שכן לצד גדולתו העצומה בתורת הקבלה, ועשר הידות שהיו לו בליקוטי מוהר"ן הק', היה ר' עמרם בעיניו כפחות שבאנשי הצדיק, הוא לא ברח מפרסום - הוא פשוט לא נתקל בו מעולם...

בסוד קדושים

מאז שנות ילדותו המוקדמות היתה כסתו מונחת בבית זקניו החסידים, מחד ר' שמואל הורביץ זצ"ל אבי אביו, שהמחיש את הדביקות בצדיק ובציונו הק' "בכל נפשך" כשהוא מפקיר את עצמו ועושה "מעשה מבוהל" ומרוב השתוקקות להגיע לאומן, חצה את גבול פולין-רוסיה ללא ידיעת השפה, במלבושיו הירושלמים, משל הולך הוא לחטוף מנין מנחה בכותל המערבי ורק בניסי נסים הצליחו לחלצו מבין צ'פורצי הרוסים.

מצד אמו נתגדל על ברכי הסבא הנודע הלא הוא ר' ישראל בער אודסר זצ"ל עליו קראו אנ"ש את הפסוק "אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו" שחסך פרוטה לפרוטה במשך שנים רבות כשהוא חי חיי עוני וצער כדי להורישם לנכדו החביב והיקר לליבו, שכל כך זקוק לכל שקל כדי להשיא את בנותיו ואף קורת גג משלו אין לו, הלא הוא ר' עמרם מיודענו, רכוש של ממש אותו הוא מוציא אך ורק להדפסת והפצת ספרי רבינו הק', דבר שנצטער עליו וחלם עליו כל ימי חייו. והוא מקיים בפועל מצוות ואהבת את ה' אלוקיך בכל מאודך". ירושה הגונה - יש, נכד עני הגון - יש, אבל הן הסב והן הנכד מחזיקים בסכום העתק - במושגים שלהם - ומכוונים את ליבם לאביהם שבשמים לקרב אליו את לבות בניי התועים, לכשר את בשורת ברסלב לדרי המחילות שבשאול תחתיות ולקרוא באזנם בקול את קריאתו של הצדיק הרחמן: "הקיצו ורננו שוכני עפר".

לא פלא שמשני צדיקים וחסידים אלו בני היכלא דמלכא צמחה דמותו של ר' עמרם שהראה דוגמא חיה של "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך".

אמרו עליו על ר' עמרם שהאש העצורה בליבו של ר' שמואל הורביץ שכידוע היו פניו בוערים ולוהטים בדביקות עצומה בפרט בעתות רצון ובמקומות הקדושים, והלהבה שהסעירה את נפשו של ר' ישראל בער שלא מצאה מרגוע עד שהיה מסוגל לדקוד בליל שבת סביב השולחן עד עלות השחר מרוב בערה וגעגועים עזים להשי"ת כשהוא חוזר, למשל, שוב ושוב בנעימה מתוקה על התיבות "אנת הוא מלכא מלך מלכיא...", אותה האש ואותה הלהבה הם אלו שיצרו את דמותו של ר' עמרם שליהט כולו בדביקות עצומה בצדיק ובתורותיו, כשמידי פעם פרצו הלהבות ושילחו לשונותיהם לכל עבר כשהוא מצליח להקים את מפעל ההפצה חסר התקדים ולהאיר את כל העולם בעשרות מליונים(!) עותקים של ספרי רבינו הקדוש שהוציא מתחת ידו.

בשנות בחרותו

האברך שעתיד להאיר את העולם. בצעירותו

דרוך לפעולה. בשנות העמידה

נפשי חולת אהבתך

איזו מידה של אהבה והתקשרות לרבינו הקדוש היה זקוק ר' עמרם כדי להיטלטל שוב ושוב הלוך ושוב בדרכי אומן! פגשתיו לא פעם כשהוא משרך את רגליו בכבדות בין מבוכי ה'דיוטי-פרי' בדרכו לשער העליה למטוס, כבר נוף היה, מחלות שונות הגבילו את תנועותיו, בעוד שאר הנוסעים מזדלגים בקלילות על אותה כברת דרך, מסע אותה ר' עמרם פסיעה אחר פסיעה מתוך מאמץ רב. גבאים? מאן דכר שמיה. מיטלטל הוא בטלטולי הדרך הקשים, וכאשר גילה באחת מנסיעותיו כי הדרכון נותר בבית והכניסה לקייב חסומה בפניו, ראה בכך התנכלות מכוונת מעשה שטן. סב על עקבותיו במיסה הראשונה וניסה לשוב מיידית לקייב בלי מנוחת ביניים כדי להוציא לפועל את כימופיו לצדיק ולא להיכנע לתהמותיו של הייצר וכת דילילה. רק כשהתברר שאין עוד טיסה לקייב באותו יום, הסכים לשוב לביתו כשלמחרת הוא שב ונוסע בדרך המוליכה לחוזו חפצו תקוות חייו.

חודש אלול התשס"ח פגש בר' עמרם במצב גופני ירוד מאוד, רגליו בקושי נשמעות לו, הכליות אינן מתפקדות, מידי שלשה ארבעה ימים הוא זקוק לטיפול דיאליזה קשה.

מתקרב ובא שבת סליחות אותו נוהג ר' עמרם לשבות בצל הקודש, מה יהיה השנה? מה השאלה בכלל, הלוואי שיצליח להיות בקיבוץ ראש השנה (שהפעם גם יהיה האחרון לחייו - אבל את זה אף אחד לא משער)... אף ר' עמרם לא ראה מקום לשאלה, הוא קם בגבורה כאריה מסובכו, עשה את הדרך הקשה וזכה לשבות בשב"ק באומן, שב ארצה לטיפול התורן וכמובן הספיק לחזור לראש השנה לקיבוץ הקודש.

מי שראה כיצד רבינו הקדוש חי וקיים בעיניו של ר' עמרם, כיצד טס הוא עד אומן רק כדי להתייעץ בנוגע לשידוך שהוצע לו או בענייני

בשמחת האירוסין של ר' עמרם (משמאל לימין - זקנו הרה"ח ר' ישראל דוב אודסר, הרה"ח ר' שמואל הורביץ, החתן, אביו הרב ר' משה נחום זצ"ל)

ההדפסה, שח את ליבו לפני הצדיק, וכשהתשובה מתקבלת והספיקות מתברורות נפרד הוא בנשיקה לוהטת מוכן ומזומן לסוב על עקבותיו לעבודה הרבה המצפה לו - לא התפלא על המסירות נפש להיות בשבת סליחות אצל הצדיק.

ילדות שאינה מביישת את הזקנה

ימי חייו של ר' עמרם נפרשים על פני שלוש תקופות שונות שהחוט המקשר ביניהם הוא מאמרו של מוהרנ"ת כי צריך כל אחד להשתדל להיות מרכבה לצדיק שהוא מרכבה לשכינה. כדי להתחקות אחר שלוש תקופות אלו פנינו לשלשה מקורות שונים ללמוד על האיש ועל סיפור חייו.

כצעד ראשון פנינו לבני משפחתו, לשמוע על שנות ילדותו.

מפעים לשמוע כיצד פילס את דרכו אל האמונה בהשי"ת ובצדיקיו מאז ילדותו המוקדמת, מסיבות משפחתיות נאלץ להתמודד בגפו מול נסיונות הזמן הקשים שהיו באותם שנים, כשבבתים הטובים ביותר נפלו חללים ונעקרו מיהדותם ע"י הרוחות הרעות של מרשיעי ברית שפעו על ארץ ישראל וביקשו לערטלה מקדושתה, בעיצומה של אותה סערה עמד עמרם הקטן זקוף קומה בהחלטה נחושה ששיקפה את נשמתו הקדושה ונפשו הטהורה, כשהוא מכריז ברמה "אנא עבדא דקודשא בריך הוא...".

מרבה היה לבלות בבית סבו ר' שמואל הורביץ זצ"ל ובחברת דודיו, מהם קנה את היסודות של האמונה בצדיק, ואת הידיעות המקיפות בקבלה ובחסידות.

בתקופת בחרותו ייסד הרה"ח ר' ישראל נחמן אנשין זצ"ל בית מדרש לאנ"ש בקרבת רחוב חיי אדם שהיה מכונה בפי אנ"ש 'די חורבה שוהל'. כמה מגדולי אנ"ש קבעו את תפלתם בבית מדרש זה שהצטיין באוויר הנח והוך שבו, ביניהם בלטה דמותו של הרה"ח ר' גדליהו אהרן קניג זצ"ל, שהיה מרבה לכבד את הבחור עמרם הורביץ ללמוד תורה מליקוטי מוהר"ן במגי הקהל בסעודה שלישית מחיבתו את הסברותו הנפלאה והבנתו הבהירה, באותם שנים שקד על התורה בהתמדה נפלאה בישיבת אמשינוב, כשהוא נשאר חקוק בלב חבריו ורבותיו כבעל מח נדיר שקלט את הסוגיות הקשות ביותר במהירות ובבהירות.

היה זה בסוף ימיו כשהוא נצרך למכתב המלצה עבור מוסדותיו שנאבקו על קיומם. פנה בנו ר' נחמן אל הגאון ר' שמואל אויערבאך זצ"ל לבקש המלצה מידו, כיון ששמע את שמו של ר' עמרם אורו עיניו והתבטא בשבחו ובהבנתו הישרה בתורה כשהוא מציין שאינו יכול לשכוח אותו למרות עשרות השנים שחלפו מאז למד תורה מפיו.

בשמחת נישואיו עם שני זקניו שעיצבו עת דמותו

תינוקות בהיכל

לאחר נישואיו התגורר פרק זמן בקרית ישמוח משה הסמוכה לבני ברק מקום מגורי חמיו, ותיקי המקום עדיין זוכרים את האברך הנמרץ שתיכף לאחר נישואיו התחיל לפעול ולהפעיל להקמת תלמוד תורה בשכונה. לאחר תקופה עבר להתגורר בירושלים, כשאין לו בעולמו אלא תורה ותפלה ועבודת ה', חצר אחת יש במאה שערים בה שוכן בית הכנסת הצנוע "יגדיל תורה" באותה חצר היה חדר או דירה קטנה שהיתה מוחזקת בחזקתו של ר' שמואל הורביץ, לאחר הסתלקותו בשנת תשל"ב שימש החדר את בניו לעסק התורה ועבודת ה', חברותא קבועה היתה להם לאחים ר' משה נחום (אביו של ר' עמרם) ור' שבתי הורביץ מידי יום ביומו לאחר תפילת ותיקין, צוללים היו לעמקי ספריו של הרמח"ל כשר' משה נחום חוזר ומבקש כל יום מחדש רשות מהרמח"ל להכנס להיכלו טרם יפתח את שער הסטר.

אף ר' עמרם הצעיר היה אורח קבע בחדר זה ולא פעם מצטרף לחברותא הנ"ל, בעלי החניוות שבשוק מאה שערים התרגלו לשמוע את הקולות והברקים שבקעו מחלונות אותו החדר כשר' עמרם התווכח עם דודו בהבנת הדברים, בבחינת שור וארי מתנגחים זה עם זה... בחדר זה אף התקיים לימוד מיוחד בכל בוקר לאחר תפלת ותיקין כשבשעה זו היה ר' עמרם מוסר שיעור בליקוטי מוהר"ן לילדים שלא מלאו להם עשר שנים.

מי הם ילדים אלו שזכו לשיעור המיוחד? היו אלו הם בני דודו הצדיק ר' אלעזר מרדכי רוזנפלד זצ"ל, חתנו וחביבו של ר' שמואל הורביץ ואחד משרפי קודש שידעה חסידות ברסלב, בן 43 היה הדוד כשנסתלק לבית עולמו לאחר מחלה ממושכת והותיר אחריו את אלמנתו הצדקנית ועשרת ילדיה, אלמנה זו בתו של ר' שמואל הורביץ היא, ובבית אביה למדה פרק ושניים על ההבדל התהומי בין מי שטקורב לרבינו הקדוש למי שאינו, הבדל שרישומו ניכר לנגח נצחים. וכך היה אותו צדיק משנן לבני ביתו ולשומעי לקחו: כשם שצריך האדם למסור נפש על שם ישראל, כך ראוי למסור את הנפש על השם ברסלבר חסיד שיהיה שם הצדיק נקרא עליו. שומעי לקחו ידעו כי הדברים יוצאים מפי מי שקיימם הלכה למעשה בבחינת נאה דורש ונאה מקיים, ומי שאינו יודע על מה נסובים דברינו, יואיל נא לקרוא כמה פרקים בספר "ימי שמואל" בו מתאר ר' שמואל הורביץ את מלחמת העולם שהתחוללה סביב התקרבותו לרבינו הקדוש כשכל ירושלם העתיקה והחדשה על רבניה ודייניה היתה למרקחה: כיון שנסתלק האב ולא הספיק לנדל את בניו ולהאיר בהם את אור הצדיק, אמרה האם לנפשה: אמנם חומש משנה וגמרא ילמדו הילדים בחיידר,

בשמחה משפחתית

> למרות ששימש למקורביו כרועה נאמן ומנהיג רוחני לא נגרר לתאוות הפרסום של שקר והשררה, כל שיחו ושיגו עמם היה כחבר וכידיד אהוב ונאמן עד שנדמה בעיניהם כאח גדול הלוקח אחריות על אחיו הצעירים, הם היו מכנים אותו "עמרם" בשמו כפי שאדם מכנה את אחיו הגדול

אבל הרי לא זה מה שיבטיח את עתידם הרוחני ותיקונם הנצחי, ההתקרבות לצדיק מה תהא עליה... ביקשה מר' עמרם שימלא את מקום האב ויקרב את הבנים הרכים לרבינו הק'. ר' עמרם סבר וקיבל וקבע עמם חברותא בכל בוקר שעה לפני תחילת הלימודים בחיידר וכך סח לנו ר' נחמן רוזנפלד: ילד קטן הייתי, והיה מן הראוי ללמוד אתי ועם אחי ספרים קלים כמו שבחי הר"ן סיפורי מעשיות וכדו', אלא שר' עמרם שהיה דבוק בליקוטי מוהר"ן בכל להט נשמתו, החליט ללמוד את הילדים הרכים את התורות הקשות ולבאר להם את הכתוב בהם עד שיהיו חקוקים בליבם לנצח, כי כך טרם ר' עמרם: התקרבות לצדיק היא התדבקות בתורותיו הקדושים.

ישבנו בפה פעור מידי יום ביומו והקשבנו בדריכות לסיפורי רבה בר בר חנה הנזכרים בתחילת הליקוטי מוהר"ן, לנמשל העמוק הטמון בהם, ולעובדא למעשה היוצא מהם, כשר' עמרם מסכם לנו כל קטע לחוד ופורט לנו את התורה כפורט מעות, עד שהכל היה בהיר ומחוור, שכן בעל הסברה נפלא היה, ויש המפליגים וטוענים כי היה חד בדרא בענין זה. לפעמים כשהיה ר' עמרם מלמדם את תורותיו של רבינו הק' היה מזמין עוד ילדים מהמשפחה כמו בניו של ר' שבתי להצטרף לליומד, אחד מאותם ילדים מתודה בפנינו כי רק עם ר' עמרם הסכים ללמוד ליקוטי מוהר"ן מרוב המתיקות שהיה נוסך בלימוד, אין צורך לומר שאותם ילדים שהיום כבר זקו לנכדים, נשארו דבוקים ואחוזים בעץ החיים של ברסלב.

הם נזכרים היום בדביקותו של ר' עמרם בכל תיבה ותיבה שבליקוטי מוהר"ן כשכל מילה מאירה וזורחת כנופך ספיר ויהלום. מעשה שנסעו עמו יחד למירון, ובתחילת הדרך נתן עיניו בעיון עמוק בספרו הקדוש של רבינו, כשאינו רואה ואינו שומע כאילו אינו נמצא בעולם בכלל, ורק כשהמונית נכנסה לחיפה לאחר שעתיים המימות

משגיח על הצאן בת"ת תורה תמימה, לצידו הרה"ח ר' שמחה קרמר שליט"א

של נסיעה הוא התעורר מעיונו העמוק ושאל איפה נמצאים.

באותם שנים החל את התקופה השניה בחייו, תקופה של פעילות בחינוך, הוא הנה את הרעיון לייסד ת"ת לילדי ברסלב בו יחנכו את הילדים ללכת בקומה זקופה בדרכו של רבינו הק', וממחשבה למעשה קם ואסף את ההורים וייסד במו ידיו את ת"ת "תורה תמימה" כשלצורך כך הוא נדד חצי שנה בחו"ל כדי להתרים נדיבים.

רק לאחר שהחלום קרם עור וגידים מסר את ניהול הת"ת לידיו המסורות של הרה"ח ר' מרדכי טורץ זצ"ל כשהוא בדרכו למפעלי חייו הנוספים.

כי כשר' עמרם בונה חיידר הוא בונה חיידר לכבוד רבינו הק' וילדיו ולא לכבודו וכבוד ביתו, וא"כ מאי נפקא מינה בניהול...

עובדא מעניינת מהלכת במשפחה בנוגע לאותה תקופה, באותם שנים החלו להיווצר סדקים במסך הברזל שסגר על אומנן, יחידים הצליחו לחמוק דרך סדקים אלו ולהגיע עד קייב ומשם שוב לחמוק ולהגיע בחשאי לציון הק', ליבו של ר' עמרם בער להתראות עם רבו אליו היה קשור בכל נימי נפשו, אלא שהעיסוק בהשגת ויזה דרש זמן, וזמנו שלו היה מוקדש באותה שנה לגייס כספים עבור הת"ת שהקים לכבודו של רבינו הק'.

כשפנה אליו אחד מידידיו כי מבקש הוא לנסות להשיג ויזה לאומן ביקשו ר' עמרם שידאג גם עבורו, ואכן התבשר על ידו באחד הימים, כי הוויזה שלו התקבלה בעוד לו בעצמו לא אישרו ויזה, שמח ר' עמרם והכריז בביתו, רבינו הק' מזמין אותי אליו! מיהר ר' עמרם להגיע עם הוויזה שבידו לקייב הבירה, ומשם אל אותה חצר נכספת ברחוב פרשקיבא פינת בילינסקי בעיר אומן, בחשאי פלש לתוך חצר הציון שהיה אז בחצר ביתה של נכריה, וכשהופיעה בעלת הבית בפתח נתן לה דמי "לא יחרך" שלא תסגיר אותו לידי המיליציא (משטרה) המקומית, אחרי חצי שעה יצאה בעלת הבית לסיבוב נוסף של גביית מס נוסף... ר' עמרם שהיה דבוק בתפילתו לא הבין את הרמז עד שהגיע למקום רכב משטרתי עם ארבעה שוטרים, וביקשו לעצור אותו אך למראה ממדיו המרשימים הבינו שלא ניתן לדחום אותו לרוטאה הקטנה עם עוד ארבעה שוטרים, ונסיעו להביא רכב חילופי, השוטר שנשאר לשמור עליו לא הפריע לו להמשיך את קריאת התיקון הכללי במתינות ומתיקות האופייניים לו, אך שוד ושבר, אלו חזרו ואתם רכב נוסף כשהם מתכוונים לענות אותו ולקטוע את פגישתו הראשונה עם רבו, טרם הספיק לסיים את המזמורים האחרונים, ישב ר' עמרם במקומו כלא מבין את הכבוד שנתכבד בו להכנס לניידת שהוזמנה עבורו, ועד שאלו החליטו לפנותו בכח, הספיק לסיים את התיקון ויצא אליהם כשפניו מאירות, האירוע הראשון לא מנע ממנו לשוב למחרת לציון הק' ושוב למחרתיים, עד שהגיע העת לשוב לביתו.

כששמע דודו ר' שבתי על הצלתתו לפקוד את הציון הק' שוב ושוב, בזמן שהוא בעצמו טס כבר שלושה פעמים לקייב ועדיין לא הצליח להגיע לאומן כי תמיד תפסה אותו המשטרה על אם הדרך, הכריז הדוד בקרב בני המשפחה: עמרם

> **האש העצורה בליבו של ר' שמואל הורביץ, והלהבה שהסעירה את נפשו של ר' ישראל בער שלא מצאה מרגוע, הם אלו שיצרו את דמותו של ר' עמרם שליהט כולו בדביקות עצומה בצדיק ובתורותיו, כשמידי פעם פרצו הלהבות ושילחו לשונותיהם לכל עבר**

עבד חצי שנה עבור רבינו הק' לביסוס התלמוד תורה, ורבינו הק' קירב אותו בקרבה יתרה!

הוא אף זיכה את סבו ר' ישראל בער בנסיעתו הראשונה לאומן. היה זה בראש השנה תשמ"ח כשנגבו בזדון ובערמה מחירים מופקעים של אלפיים חמש מאות דולר לכל כרטיס, לווה ר' עמרם כסף ורכש כרטיסי טיסה לר' ישראל בער ולמלווהו, באותה שנה לא הורשו הנוסעים לשהות בר"ה באומן אלא במלון בקייב, ר' עמרם עצמו התחמק מהחבורה וחמק בגפו בערב החג לאומן, כשהוא מתכנן להשאר במקום עד לאחר שני ימי החג אך הוא נתפס על ידי המשטרה והוחזר לקייב מבעוד יום ואף נקנס על העזתו בסכום של אלף דולר ע"י מארגני הנסיעה שהטילו חיתתם על הציבור.

לשנה הבאה היא שנת תשמ"ט בו שב להתקיים הקיבוץ באומן היה זה ר' עמרם שדרש מהמארגנים לקבוע עובדה ולהתנהל במלון המקומי ללא רשיון שהייה, כפי שאכן נעשה. למשתתפי הקיבוץ עוד זכור כיצד הרעים בקולו במוצאי ר"ח כשנפרדו מרבינו הקדוש ופתח בשיר "טייערער רבי, הייליגער רבי, ווען וועלן מיר דאך ווידער זעהן..." כשכל הקהל נסחף לריקוד סוחף בו השתתף אף הרה"ח ר' שמואל שפירא זצ"ל שבאורח פלא קם מכסא הגלגלים ועשה את הלא יאומן כשנשמתו היוקדת מאלצת את גופו המרוטש לתת את חלקו בריקוד הייחודי...

בהיכלא דרשב"י

פרק מיוחד בחייו היא התקשרותו ודביקותו בתנא האלוקי רשב"י ובציונו הקדוש שבמירון. לא ניתפס בדבריו אם נקבע כי הרגשה זו ירושה כפולה היא לו משני סבותיו אשר ערש התקרבותם לאורו של רבינו הקדוש קשור בקשר ישיר למירון ולהרים העוטרים אותה. שם נפגשו לראשונה שני המקורבים הטריים הבחור שמואל הורביץ מוצפת והאברך ר' ישראל דוב אודסר מטברייה, פגישה שעתידה להפוך לידידות נפש רבת שנים שבמסגרתה גם נישאה בתו של ר' ישראל בער לבנו של ר' שמואל וירדה לעולם נשמתו הזכה

בציון הבעש"ט הקדוש

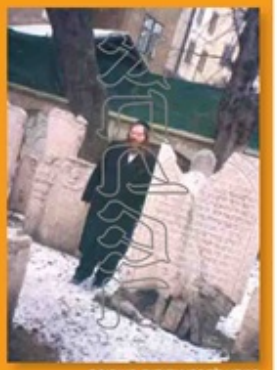

במסע לקברי צדיקים באירופה

במסעותיו לקברי צדיקים

של ר' עמרם הנכד, לא לחינם הרגיש ר' עמרם שהוא קשור למקום באליפ עבותות אהבה...

במשך תקופות ארוכות היה ר' עמרם מיטלטל פעם אחר פעם על ציר קווי האוטובוסים מירושלים לתל אביב ומשם לחיפה עכו ומירון וחוזר חלילה, עד כי עלתה השאלה המתבקשת אם במירון השקה נפשך מדוע להיות על גלגלים ומהי טיבה של הלינה בירושלים, נכנס הדבר בליבו, וכיוון שכבנה רבה של מירון הגאון ר' מאיר שטרן שליט"א את ראשוני הבתים בקרית הרשב"י הסמוכה לציון, מיהר ר' עמרם למכור את ביתו ולקנות לעצמו דירה במירון, כשהוא משתלב בין אכני וחפצי הקודש שבציון הרשב"י כעוד חפץ מירוני בלתי ניתן לערעור... זבורני כיצד בכל ביקור במירון נתקלנו בו יושב על אדן החלונות הגדולים ועיניו נתונות בספר תהלים או עורגות אל מרחבי ההרים כשכולו אחוז שרעפים.

את הבנים שלח בהסעה מידי יום לצפת הסמוכה לת"ת המקומי, ומה עם חינוך הבנות? מוסד לבנות על טהרת הקודש עדיין לא היה קיים בצפת, עבור ר' עמרם לא היווה הדבר שום בעיה, אם אין מוסד - מקימים אותו! עמד וייסד בצפת מוסד לבנות על טהרת הקודש, יסדו ביססו והעמידו על מכונו וכדרכו מסרו בשלימות לידיו של אחר, ושב לעבודת ה' שלו.

חלפו שנה ושנתיים, הילדים בוגרים והחברה במירון אינה מתאימה לחינוך שהוא מבקש להעניק להם, אמנם נפשו מתעדנת בלימוד הזוהר הק' בצילא דרשב"י אכן ראשו מגיע השמימה אבל בו בזמן הוא מוצב ארצה, חפץ השי"ת הוא לחנך את הבנים והבנות בחינוך הטוב ביותר ואם אין מירון מתאימה לכך חוזרים לירושלים.

מכאן ואילך מנדל ר' עמרם את יוצאי חלציו בדירה שכורה בירושלים מתוך עוני ומחסור ודוחק עצום, אך לעולם נהלתו במלון המקומי ללא רשיון שהייה, כפי שאכן נעשה. למשתתפי הקיבוץ עוד זכור כיצד הרעים בקולו במוצאי ר"ח כשנפרדו מרבינו הקדוש ופתח בשיר "טייערער רבי, הייליגער רבי, ווען וועלן מיר דאך ווידער זעהן..." כשכל הקהל נסחף לריקוד סוחף בו השתתף אף הרה"ח ר' שמואל שפירא זצ"ל שבאורח פלא קם מכסא הגלגלים ועשה את הלא יאומן כשנשמתו היוקדת מאלצת את גופו המרוטש לתת את חלקו בריקוד הייחודי...

בשדה החינוך

כשהגיע ר' עמרם לפרשת נישואי הבנים והבנות לאחר ששיידך את בנו נחמן והתחייב בסכומים גדולים שהכניסו אותו לגלגל החובות סיבב השי"ת שבמהלך מסע לחו"ל לגיוס כספים נקלע לעיירה החסידית טאהש שבקנדה, בעיירה זו התגורר האדמו"ר הזקן מטאהש שהיה ידוע כעובד ה' מופלג וכאחד שכיבד מאוד את ענין רבינו הק' ואת ספריו, אשר קבע את חצירו בעיירה שקטה זו הרחק משאון הכרך כדי שיוכלו תלמידיו להתעלות ביראת שמים טהורה.

בציון רביה"ק בשנת תשנ"ב, מימין נראה חדר הכהנים שנבנה מעץ

הטפיץ הגדול בציונו של מוהרנ"ת התלמיד הגדול

באותה תקופה התקשו בת"ת המקומי בשיטה הנכונה להוראת הקריאה לילדים הרכים וביקשו מחנך מוטמחה שיפתור את בעייתם של קבוצה שלימה של תלמידים שהתקשו בתחום, כששמעו את שמעו של ר' עמרם הזמינוהו לעיירה והציגו לו תלמיד אחד לניסיון, שלף ר' עמרם את חיוכי האבהי ואת סבלנותו הרחומאית ותוך מספר דקות נטע בילד ביטחון והלה החל להגיב, מנהל התלמוד תורה שהשקיף מהצד וראה את הפלא המתחולל מול עיניו הודיע על אחר לר' עמרם כי אינו ממשיך בדרכו לשום מקום, אלא נשאר בעיירה ומטפל בקבוצה שלימה של תלמידים המתקשים בקריאה.

"כיצד אני יכול להשאר אצלכם כשרובצים עלי חובות והתחייבויות כספים עצומות כל כך?" שאל ר' עמרם, שעדיין לא קלט את הנס שהשי"ת הכין עבורו. "כל אלו תשאיר עבורי" השיב המנהל הנמרץ שלא הסכים לשחרר את המציאה מבין ידיו. "ומה עם חינוך ילדיי?" הקשה שוב למארחו, הלה הרהר בדבר ופסק את פסוקו: "מצידי אין בעיה שתשוב מדי שבועיים לביתך בירושלים, כל הוצאות הנסיעה על חשבון ההנהלה!".

מאותו יום נפתחה תקופה חדשה בחייו של ר' עמרם, כשהוא שוהה רוב הזמן בקנדה הרחוקה ושב לביתו מידי שבועיים לשבות שבתו בחיק משפחתו כשלא פעם היה מסבב את דרכו דרך אומן ופוקד בדרכו את ציון רבינו הק'. שנה שלימה הספיקה לר' עמרם כדי לסיים את תפקידו כשכל הקבוצה יודעת לקרוא היטב, כשהוגים את תוצאות עבודתו וביקש לסיים את תפקידו, החזיקו בו מנהלי הקריה והעבירוהו לתפקידים בכירים יותר, עד שנתמנה למגיד שיעור בישיבה הגדולה והיה מוסר שיעורים בשולחן ערוך "יורה דעה" לבחורים המבוגרים, כשבב בבד הם מתייעצים עמו בכל בעיה חינוכית גדולה וקטנה, ואף בענייני עסקים היו מקשיבים לחוות דעתו, אף האדמו"ר הזקן מטאהש שנוכח בישרותו ופקחותו היה נועץ עמו במנוון תחומים, כשבכל נושא העולה על הפרק היה מבקש לשמוע את חוות דעתו והיה מושיבו לצידו בשעת עריכת השולחן. את מעמדו הבכיר ניצל ר' עמרם כדי לסייע לכמה מיקירי אנ"ש שנקלעו למקום בשליחות מצווה כשהוא מגיים עבורם סכומי כסף גדולים. באותם שנים בהם שהה בטאהש התקרבו על ידו רבים וטובים מבני העיירה לדרכו של רבינו הק' כשבהמשך סערה כל העיירה מגל ההתקרבות לברסלב וכהיום קיים במקום בית מדרש ע"ש רבינו הקדוש.

פזר נתן לאביונים

בתקופה זו בה התפרנס בכבוד באה לידי ביטוי מידת נדיבותו וטוב ליבו כשהוא מפזר צדקה ביד רחבה ומשתדל להחיות עניים ולשמח נדכאים. וכך מספר בנו הגדול ר' נחמן: תיכף אחרי שקמנו מימי השבעה על אבא זצ"ל אני מקבל שיחת טלפון מאברך המוכר לי כעני מרוד ומר נפש, הלה שואל אם גם השבוע יוכל לקבל לידו את האלף שקל הדרושים לו להוצאות שבת, לא הבנתי מהיכן הוא "נופל עליי" וכשהבין שהוא לא על התדר הנכון, הסביר את עצמו כי סכום זה היה מקבל מידי שבוע מידי אבא זצ"ל ומזה עשה את שבתותיו! לא ידעתי את נפשי, כיצד אני יכול לקחת על עצמי התחייבות קבועה שכזו. עודי מהמך בדבר שב הטלפון לצלצל ועוד יהודי שבור חוזר על אותו סיפור ואחריו עוד אחד ועוד חמש ועוד עשר, הבנתי מיד שאין לי אלא להבהיר לאותם יהודים יקרים שר' עמרם הורביץ היה רק אחד...

מעמדו זה נמשך כמה וכמה שנים כשבינתיים הוא מתחנן עוד כמה מבנותיו להתנים חשובים מאנ"ש, וכאן אנו מתקרבים לפרק חייו השלישי.

האילן בן מאה השנים

אלא שלפני שנפתח חרך לתקופה זו חובה עלינו לשוב לאותו זקן בלתי נשכח, הלא הוא ר' ישראל בער אודסר סבו של ר' עמרם. זכה הסב לאריכות ימים מופלגת, עשרות שנים לאחר שנסתלקו לבית עולמם רעיו האהובים אתם בילה בעבודת ה' במקומות הקדושים, כר' שמואל הורביץ ור' אלתר בן ציון, עדיין חי ופעל והעיקר חלם את חלומו, מהו אותו חלום? רבי היה לו לר' ישראל דוב ור' ישראל מקאראדאן שמו, הוא זה שקרבו במסירות נפש לרבינו הקדוש כשהוא מסכן את נפשו מפני אנשי סבריה שהיו נגועים בהתנגדות עזה, מספר שנים התלווה ר' ישראל דוב לרבו זה וזמנו קיבל את דרכו בעבודת ה'. מקשיב היה לתפילותיו שהביעו נענועים עזים וכיסופים עצומים להביא את העולם לתיקונו ולאוקמא שכינתא מעפרא, כמה דמעות זלגו עיניו על גלות השכינה ועל צערן של ישראל, מתוך תחנוניו והתבודדותו למד התלמיד הצעיר כי ביאת המשיח ותיקון העולם תלויים בהדפסת ספרי רבינו הקדוש ובהפצת אורו הקדוש בעולם בפרט בין הנפשות החלושות המכונים בלשון רבינו הק' "שוכני עפר", ר' ישראל עצמו נאסף מן העולם במגיפה שפקדה את טבריה, והבטיח שעם פטירתו תיעצר המגיפה כפי שאכן אירע.

שוב לא נשמע קולו המתנענע בשדות טבריה, ולא הדהדו צעקותיו במדרונות הרמים אלא שקול זה לא חדל מלהשמע בליבו של התלמיד, חלום חלם ר' ישראל דוב והנה נוסעים ברחובות קריה רכבים גדולים עמוסים בספרים חדשים שזה עתה יצאו מתחת מכבש הדפוס, כל האנשים המיואשים והשבורים ירוצו לחטוף את הספרים ולהשיב את נפשם, הם יאמרו את התיקון הכללי, ידברו אל השי"ת ויבכו לפניו, וימהרו להשתטח על ציונו הק' באומן ולזכות להבטחתו הנצחית.

> בימים בהם שכב בבית החולים נכנס לבקרו אברך מנכדיו, הסב קיבל אותו בשמחה עצומה וביקש ללמוד יחד תורה בליקוטי מוהר"ן, פתח הנכד את הספר והקריא בקול, ר' עמרם מבאר ומפרש ומחיה את נפשו השוקקה, שלש שעות נמשך הלימוד, לאחר מכן נודע כי זו היתה תגובתו להודעה המטלטלת שקיבל מהרופאים שעה קלה לפני כן, כי כלו כל הקיצין ושעון החול של חייו הולך ואחל...

שופע אהבה לבריות

הרכבים יתרוקנו ומכבש הדפוס יפלוט אלפי ספרים חדשים, עוד אלפי יהודים ישתו את מימי הנחל וחוזר חלילה, ובתוך ההמולה של מכונת הדפוס ורעש המנועים, יעצרו כולם את נשימתם לשמוע קול השופר הגדול אליו אנו מייחלים קרוב לאלפיים שנה, עם ספרי הליקוטי מוהר"ן בידם ייצאו כל בעלי התשובה במחול ברחובות ובשווקים "כי ילד יולד לנו.. ויקרא שמו פלא יועץ...".

בשעה שהיה חולם את חלומו היו עיניו פתוחות כמביט ממקום מושבו על ההמולה והשמחה, והיה מוחה כפיו בשמחה והשתוקקות משל אירע הדבר בימיו.

זקן הוא ר' ישראל דוב ושוהה בבית אבות ברעננה, כמעט נשכך מלבותיהם של אנ"ש, אחת לשנה מופיע הוא בשארית כוחותיו בקיבוץ ראש השנה שבירושלים כאילו מזכיר הוא לאנ"ש שהם לא החמיצו את הלוויתו כי עדיין חי הוא... דאגה אחת מנקרת בליבו: כיצד הופכים את החלום למציאות? במשך השנים התלקטו אליו מספר מצומצם של תלמידים מסורים, הוא המריצם בכל נפשו להדפיס ולהפיץ ולפרסם את ענין רבינו הק' בעולם, הוא אף תרם סכומים הנונים שהתגלגלו לידו לכל מי שרק עסק בעסק ההדפסה כדי לעודדם ולסייע בידם, אך מה עם החלום עצומו? היכן הם הרכבים עם אלפי הספרים החדשים החורשים את הארץ לאורכה ולרוחבה, ומקיצים את נשמות ישראל מתרדמת הגלות?

מאיפה לוקחים את הכסף וביד מי מפקידים אותו?

לאחר מחשבות רבות הגיע למסקנה כי אין מתאים מר' עמרם נבדו החביב כדי להפקידו על המלאכה, ובנוגע לכסף אנר פרוטה לפרוטה, חי כנוד והתגלגל אצל מקורביו מבית לבית, כשכל מטבע שנופלת לידיו מוקדשת למפעל חייו.

בשמחה משפחתית עם יבלח"ט הרה"ח ר' יעקב מאיר שכטר שליט"א

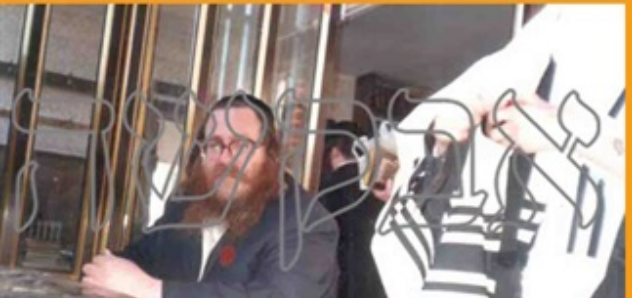

מצטנע בפיעתו בבית המדרש שבמא"ש

ענק צמוד לביתו, ארגן קבוצת מפיצים ושלח אותם להפיץ בכנסים ציבוריים ובבתים פרטיים. כשבתחילת הדרך היה מפקד על העבודה דרך הטלפון.

החלום ושברו

מאות ספרים שנרכשו על ידו עשו את דרכם לבתים ולבתי כנסיות ומלאי הכסף התחיל להתדלדל, קרובי משפחה אף הם צאצאי ר' ישראל בער החלו להתלחש אודות מידת הפזרנות בה נוהג ר' עמרם בכספי הסב. הדברים הגיעו לאוזניו והוא הרגיש במבוכה. ואז אירע הסיפור אותו סיפר בסוד לאחד מעיזריו הקרובים ביותר.

וכך סיפר: ישבתי במרפסת של הדרי בטאהש הרחוקה והרהרתי בדבריהם, אולי הם צודקים? שמא עלי לנהוג בחסכנות ולשמור את הכסף לשנים ארוכות של הדפסה מתונה.

תוך כדי מחשבות אלו נרדמתי, והנה אני נכנס להיכל נאה בו ישבנים הרבה יהודים בעלי צורה, ביניהם אני מזהה את סבי ר' ישראל דוב, לפתע הוא פונה אלי ומורק אלי חבילת שטרות אדומים של מאתיים שקל, שטר שזה עתה יצא לשוק, עודני עומד כנטוע במקומי ושוב משליח אלי הסב חבילה גדולה נוספת של שטרות אלו, התעוררתי כשאני נתון תחת רושם החלום שאיני יודע איך לפותרו.

בסוף השבוע חזרתי ארצה ובדקתי את מצב חשבון הבנק להפתעתי אני מגלה שהוספק לבנק בעילום שם פעמיים, סכום של מאה אלף שקלים. החלום בא על פתרונו ואתו המסר הברור: כסף לא חסר, צריך להדפיס ולהפיץ בקצב...

חדר המצב

ארבע עשרה שנה ניהל ר' עמרם את הקרן אותו קרא על שם הסב "קרן ר' ישראל דוב". במהלך כל אותם שנים לא הוזכר שמו לא על ספר ולא על חוברת, אלו היו שנותיו היפות של ר' עמרם כשהקים את מפקדתו הראשית בסמטת חוני המעגל שבשכונת מאה שערים בדירה עתיקת יומין.

זכיתי לבקר במקום מספר פעמים ולראותו בפעילותו, על כסא גדול ממדים ישב ר' עמרם כמצבא עליון, לפניו פתוח דרך קבע ספר ליקוטי מוהר"ן גדל ממדים בו הוא מעיין בכל רגע פנוי. הטלפון לא מפסיק לצלצל ור' עמרם מעביר הוראות לכל המחלקות.

תחת פיקודו צי של כלי רכב כבדים עמוסים בספרים חדשים עד להתפקע, צוות מיוחד ממונה על מחסן הספרים הגדוש חבילות ספרים שריח דפוס נודף מהם.

טובי האברכים מגויסים למלאכת הניקוד וההגהה, מציאת מראי מקומות ופיענוח ראשי תיבות. אנשי סדר ומעמדים מקצועיים נדרשים לאתר את צורת האות הנוחה ביותר לקריאה, אנשי דפוס מתבקשים להציג את הנייר הטוב ביותר, מוחו של ר' עמרם פועל בקדחתנות כשהמטרה היא: כמה שיותר ספרים לכמה שיותר יהודים בצורה המושכת והנוחה ביותר ללימוד ולנירסא.

על מנת למשוך את לב ההמון, נדפסים המהדורות הראשונות בכריכות צבעוניות עם תמונות נוף, לצורך כך יורד צוות מיוחד לאוקראינה כדי להביא תמונות אותנטיות של העיירה ברסלב, נהר התשליך ועוד...

מתוקה שנת העובד

הספרים נדפסים במהדורות כיס לטובת הצורבים הצעירים המבקשים לקיים מצוות ובלכתך בדרך כשבמקביל הולכים ונכרכים ספרים ענקיים בכריכת עור מהודרת המכבדת כל ארון ספרים יוקרתי. חושבים על כולם, קרובים כרחוקים, עשירים כעניים, רק דבר אחד נשכח מליבו של המפקד המסור, כי מנהג עתיק יומין הוא לתת מנוחה לטוף הדואב במשך כמה שעות טובות ביממה.

לא שר' עמרם מתכוון לחלוק על מנהגים עתיקים או שהוא מתנגד להם, הבעיה שלו היא רק שהשעון שעל הקיר לא מאפשר יותר מעשרים מארבעה שעות פעילות ליממה, וזה ממש לא מספיק לכל הפרוייקטים בהם הוא עסוק, ולכן יושב הוא על כסאו ועובד ולומד ומגיה ומפקד ומשפר והנה ויזום עד שהוא נרדם על הליקוטי מוהר"ן הפתוח לפניו כאותה מפה הפרושה בחדרי פיקוד צבאיים, הוא יושן מעט עד שהוא מתעורר כדי להמשיך במקום שהפסיק עד שירדם שוב, זהו סדר יומו של האיש.

וכך סיפר ר' משה רוזן שהיה מעמוד את הספרים: הייתי יושב בביתי שבבית שמש ונמצא

בקיבוץ ר"ה בשנת תשנ"ד בחצר הציון הק'

עם ר' עמרם על הקו שעות ארוכות וכשנדם הקול שמעבר לקו היה זה סימן מובהק כי שינה נפלה על בן שיחי'... וכך נשנה הדבר מידי לילה בלילה.

מעשה נורא הממחיש את אמונתו במפעל הקדוש שניהל שח לנו מקורבו: אחד מאנשי המקצוע שנרתמו למפעל ההדפסה היה יהודי בשם נלעד שעוד עזר בשעתו לר' ישראל דוב במקצועו כמעמד, והמשיך לסייע בידו של ר' עמרם. בן שבעים היה האיש כשנתגלתה בו המחלה האיומה ששברה את רוחו, ר' עמרם ששמע על כך הציע לו עיסקה: היות ואני מאוד רוצה להוציא לאור לקראת ראש השנה את הספר "כל בו לישועות", וכדי לעמוד בלוח הזמנים דרושה עבודה אינטנסיבית, על כן אני מציע לך למנות את כל סדר יומך מכל עיסוק, ולהקדיש את כל התקופה הקרובה לעבודת הקודש, אח"כ תבוא אתנו לראש השנה לאומן ובעז"ה תבריא. האיש שלא היה לו מה להפסיד נענה לאתגר השקיע ימים ולילות בעבודה מאומצת ולמרות מחאותיהם של בני משפחתו נסע במצבו הקשה והמורכב לאומן לראש השנה, כשחזר לארץ ביצע בדיקות חוזרות בהם לא ניכר זכר מהמחלה!

עשרות מפיצים ההולכים לאורו של ר' ישראל בער נתלקטו סביב ר' עמרם שהרגיש אחריות עצומה כלפיהם וכלפי חינוך צאצאיהם, ולאחר שנוכח בקושי העומד בפניהם להתקבל למוסדות, עמד וייסד עבורם תלמוד תורה בבית שמש ואחריו בצפת ושוב באלעד, כשהוא ממונה מלמדים ומנהלים ולוקח על עצמו עול קשה מנשוא של החזקת המוסדות, מתוך החלטה נחושה שלא לקבל פרוטה אחת מידיהם של השלטונות עוקרי התורה. אחת לשבוע היה מבקר בתלמודי התורה ובוחן כל ילד בנפרד כשהוא עוטף אותו בחיוכים

> ר' עמרם מרבה להתרפק על הציון הקדוש באומן, באותם ארבע אמות, אותם הגדיר סבו ר' שמואל הורביץ זצ"ל שעל ברכיו נתגדל: "קודש הקדשים בין הבדים", כמעט מידי חודש בחודשו מתראה הוא עם רבו, מלבד עשרות גיחות קצרות לשאלות בענייניים גורליים שעמדו על הפרק

וממתקים ותוך כדי כך מתחקה אחר התקדמותו ומשאיר הוראות למלמד כיצד להתנהל עמו, וכיון שנכנס ר' עמרם לדאוג דאגתם של המפיצים, מצא את עצמו מטפל שעות ארוכות בשלום בית שלהם ובסכסוכים שנתגלעו ביניהם.

לטורות ששימש להם כרועה נאמן ומנהיג רוחני לא נגרר לתאוות הפרסום של שקר והשררה, כל שיחו ושינו עמם היה כחבר וכרייע עד שנדמה בעיניהם כאח גדול הלוקח אחריות על אחיו הצעירים ומשתדל לסייע להם מניסיונו, הם היו מכנים אותו "עמרם" בשמו בדיוק כפי שאדם מכנה את אחיו הגדול, לא רב ולא אב... אף כשביקשו לכבדו בסנדקאות מיאן בדבר מפני חשש הפרסום המנונה כל כך בעיניו, רק אצל יוצאי חלציו הסכים לשמש כסנדק כפי שכל סב זוכה להתכבד בכיבוד זה.

האהבה מקלקלת את השורה

כאמור, התמוטט ר' עמרם בחורף של שנת תשס"ת, נופו הלאה קרם תחתיו ושוב לא חזר לאיתנו, טיפולי דיאליזה קשים הפכו ללחם חוקו - מה שלא מנע ממנו להמשיך בפעילות בשארית דם תמציתו. כולל נסיעותיו לציון רבינו הק' לשבת סליחות ולראש השנה, לשבת חנוכה ולר"ח ניסן, כשאף בחודשים שביניהם אינו מוותר על נסיעה לציון.

ערב שבועות ה'תשס"ט בציון רבינו הק', ר' עמרם לומד ליקוטי מוהר"ן עם אברך צעיר, הוא פותח בתורה נ"ז "וביום הביכורים", פניו מאירים באור יקרות, נפשו מתלהטת באור הצדיק, מפרש הוא כל תיבה ונותן לה משמעות, מאריך הוא בהקדמות הנדרשות להבנת התורה, האברך יושב ומאזין והשיעור מתארך משך שמונה שעות תמימות(!) לא, הוא לא הבריא ממחלתו הקשה, כליותיו לא שבו לתפקד, הוא פשוט שכח מהם כי להבות אש של ליקוטי מוהר"ן מלהטים את נשמתו.

ליל שבועות, בפינת הציון בספסל הנודע יושב ר' עמרם והוגה בתורה כל הלילה, כשכולו קורן משמחת התורה ושמחת הרגל.

זו היתה הנסיעה האחרונה שלו לאומן, מיד לאחר החג אושפז בבית החולים עקב קריסת מערכות שם שהה כחודש וחצי, שב לשבועיים לביתו ושוב הוחש לבית החולים, לא לבדו שכב במיטת חוליו, אתו עמו היה לאורך כל הדרך

הליקוטי מוהר"ן הענק שליווה אותו, כשחמדה יקרה זו שלא משה מתוך ידו מגלה את תעצומות נפשו הגדולה, וכך מספר לנו בנו ר' נחמן: באחד מאותם ימים בהם שכב בבית החולים נכנס אליו לבקרו ולשמשו אברך מנכדיו, הסב קיבל אותו בשמחה עצומה וביקשו ללמוד יחדיו תורה בליקוטי מוהר"ן, פתח הנכד את הספר והקריא בקול, ור' עמרם מבאר ומפרש ומסכם ומחיה את נפשו השוקקה, שלש שעות נמשך הלימוד ורק לאחר מכן נודע כי זו היתה תגובתו להודעה שקיבל שעה קלה לפני כן מהרופאים כי כלו כל הקיצין ושעון החול של חייו הולך ואוזל...

אמונה עד מיצוי הנפש

מאותם ימים נמצא באמתחתו דף הגדוש בכתב ידו בו רשם בשארית כוחותיו מילה אחת עשרות פעמים, מילה שהיתה דגל חייו והנכס שהוריש לבניו, וכך מופיע על הדף המקושט בטיפות דמו הטהור: אמונה... אמונה... אמונה... אמונה... אמונה...

ערב שב"ק ג' אב, אין יום שישי זה דומה לשאר ימי שישי בהם זוכרים תושבי מאה שערים את ר' עמרם בקפטן הזהוב כשהוא פוסע בנחת לבית המדרש הרבה לפני זמן הדלקת נרות כחתן הצועד לחופתו, פסוקי שיר השירים הנאמרים על ידו במתיקות עד כלות הנפש ממלאים את היכל 'השול'... הכנה רבתי היה מכין את עצמו ואת ביתו לקראת שבת מלכתא, ואם ביום שישי רגיל כך, מהי עבודת היום כשהנשמה הטהורה סיימה לנצל את הנוף ולמצות את כוחותיו ויכולותיו עד תום... כיצד מתכוננים למעבר ליום שכולו שבת...

אשרי מי שבא לכאן...

הנוף חלש ורפה, הכוחות אזלו זה מכבר, ר' עמרם שוכב במיטת חוליו, הליקוטי מוהר"ן הגדול פתוח לפניו, היש לך הכנה יפה מזו למעבר לעולם שכולו טוב, והרי העיד ר' נתן ב"ר יהודה תלמיד מוהרנ"ת בשם מוהרנ"ת כי על זה הספר ועל אלו התורות נאמר: "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו"!

השמש נוטה מערבה, שב"ק ממשמשת לבא, העיניים הטהורות נעצמות, אין לו יותר צורך בהם, הספר כולו על כל תורותיו חקוק היטב בלבו - אכן תלמודו בידו!

מה לו עוד לבקש בעולם השפל כשלמעלה מרזיזים: אשרי מי שבא לכאן... דממה בחדר, ר' עמרם ישן, דומה כי הבטיח לנופו כי יפרע לו כמה שעות שינה טרם היפרדו מעמו כפיצוי על אלפי הלילות שמנע זאת ממנו...

בוקרו של שבת קודש, השמש שולחת את קרניה, אלו מפלסים את דרכם בדממה לחלל החדר כמבינים את נודל השעה, סביב המיטה עומדים בניו המסורים וחלק מעוזריו הנאמנים המסרבים להיפרד, הם מתמיהים לשמוע את קולו כשהוא פוקד על סניף חדש של ת"ת שחייב להיפתח בתוך ארבעים ושמונה שעות, על מהדורא חדשה של ליקוטי הלכות שחייבת לרדת לדפוס, אבל הצג שעל המסך מבשר בצער כי עד "יקיצו וירננו שוכני עפר" לא יישמע שוב הקול ומנין הנאספים מתפרץ בבכי ושואג בקול: "שמע ישראל... ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך..." ■

כעץ שתול על פלגי מים. בברסלב

תודות: להר"ר נחמן הי"ו והר"ר שמואל הי"ו - בניו של הרה"ח ר' עמרם הורביץ ז"ל, ולחתנו הר"ר אב' רהם אהרן ריס הי"ו, וכן להר"ר נחמן רוזנפלד הי"ו.

בברסלב על רקע נהר הבוג

האוצר שמתחת לגשר

"מהרגע שחשתי את האור והעונג האלוקי שבשיחה עם ה', כל הדברים האחרים שהתיימרו לספק עונג רוחני, נראו לי פסולת ממש, לעומת האור הזך והנקי של קרבת אלוקים"

כמו בסיפור עתיק היומין שסיפר רבינו הק', דווקא בארץ ניכר הוא גילה באורח פלאי את סוד יהדותו ויצא בעקבותיו אל מסע חיפוש אל מעיינות האמונה. משמצא את שאהבה נפשו בתורת אבותיו לא הפסיק לחפש את האור, וההשגחה העליונה הביאתו אל היכלו של הנחל נובע והוא דבק בו בכל לבבו • את השנים הבאות הקדיש לעבודת ה' וגם לתור אחר נפשות אבודים שעדיין לא מצאו את מקור חיותם ורבים קירב והביא אל חצרות ה' • סיפור התקרבותו מעורר הלב של הרה"ח **ר' ישראל גריזולט** ז"ל, שזור בקורות חייו רצופי האמונה • **ביקשתי את שאהבה נפשי**

הוא יושב

בחדרו, מחשבות שוטפות

אותו מכל עבר, מעוררות בו פחד ואימה, והוא מחפש נואשות במה להיאחז כדי להינצל ממבול האיתנים. חומות גבוהות מקיפות אותו, והוא, חסר אונים וחסר ישע. זרם המחשבות והתחושות המעיקות אינו נותן מנוח.

לפתע, מה זה היה לו? כמו מאי-שם צפים ועולים בזיכרונו משפטים שאמו נוהגת לומר לעתים, "שמע ישראל..." "טובים השניים מן האחד..." הוא מתחיל לחזור עליהם, נאחז בהם כמו טובע בקרש הצלה, והנה, הפלא ופלא. רוגע ושלווה בלתי מוסברים יורדים עליו בפתע פתאום.

ולנפש היתה מנוחה.

מאז, בכל פעם שתקפו עליו מחשבות מעיקות מהעבר ודאגות מפני העתיד, חזר על פסקאות קודש אלו ובכל פעם נוכח לראות בפלא הגדול: הסערה קמה לדממה. אין פחדים, אין חרדות. סר צילם המאיים.

הוא לא ידע מאומה מיהדות, מלבד אותם פסוקים ומימרות, והוא חזר עליהם, נאחז בהם כל-כולו, כבמקור החיים והחיות. מאחר וידע כי מקורם בתורת ישראל, התעוררו בו צימאון וכמיהה עצומה לאלוקים ולתורתו. הניצוץ היהודי נדלק ונפשו ביקשה לדלות עוד ועוד ממעיין המים החיים.

לא הרחק ממנו מצוי כומר, הוא ניגש אליו ומספר לו כי הוא מתעניין ביהדות. וכאן מתרחש הבלתי אפשרי. הכומר, שמתברר כמי שמעריץ את העם היהודי, מגיש לו כרך קטן - תנ"ך.

ישראל יושב וקורא בשקיקה את הפסוקים. עולמות שלמים חדשים-ישנים נגלים לפניו פתאום. מיום ליום, ככל שהמשיך ועיין בספר הקטן, ידע שזה מה שהיה הכי חסר לו. יהדות.

אבל מחשבה זו עצמה הביאה עליו פחד... "מה, אני אהיה 'דתי'?", הדעות הקדומות שהושמעו השכם והערב בקיבוץ על הציבור החרדי, הרתיעו אותו.

אולם הוא מחליט: מה יש לי להפסיד, אני אנסה.

כצעד ראשון, החל לדבר אל הבורא, לספר לו את מה שבלבו, וזאת עוד לפני שהתקרב אל בעל התפילה, מתוך הנקודה היהודית הפנימית שבו. "ואז, ממש נפתחו רקיעי שמיים", יספר לימים ר' ישראל בחן, "כשהתחלתי לדבר עם ה' - הרגשתי כזה אושר פנימי... הוצפתי בדמעות, התחלתי לבכות ולצחוק חליפות. אומרים על מי שנגלה לו דבר מופלא 'שנילה את אמריקה' אבל מה זו אמריקה? הבל הבלים. אדם שמוצא את ה', זו שמחה שאי אפשר לתאר אותה בשום מילים שבעולם. פתאום כל הקושי בו הייתי נתון, היה נראה לי כמו גרגיר קטן וחסר משמעות, בטל ומבוטל מול העונג העצום שחוויתי. הרגשתי האדם הכי מסודר בעולם.

"ומהרגע שחשתי את האור והעונג האלוקי הנובע מהשיחה עם ה' - כל הדברים האחרים שהתיימרו לספק תענוג רוחני, נראו לי פסולת ממש, לעומת האור הזך והנקי של קרבת אלוקים. בקיבוץ אין שום רוחניות. ומי שמתחיל לחפש משמעות, פוגש בדרכו דברים שבביכול מספקים חוויה רוחנית, אבל יש להם גם מחיר כבד. אולם אור ה' יתברך ששופע על מי שדבק בו, הוא אור זך ונקי שמחיה את הנפש ומרוממם אותה לגבהים.

"והחיפוש אינו נגמר, וכל הזמן יש הפתעות, ויש זמן להתבונן בהם..."

• • •

מכל אחד ואחד יהיו מעשיות...

מן היושר להקדים ולשתף את קוראנו במחשבות שעברו בנו בטרם כתיבת פרק זה. בחייו של ר' ישראל גריזולט ז"ל, פגינו אליו לא פעם בבקשה שישתף את קוראי 'אבקשה' בסיפור התקרבותו לאור האורות. אך הוא, למרות שאהד מאוד את הגליון והיה מקוראיו

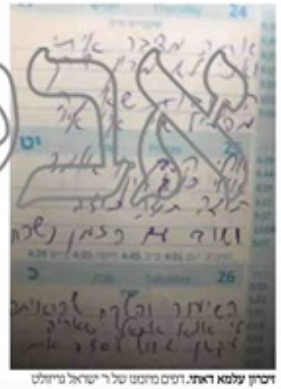

זיכרון עלמא דאתי. דפים מחומנו של ר' ישראל גריזולט

כצעד ראשון החל לדבר אל הבורא, לספר לו את מה שבלבו, וזאת עוד לפני שהתקרב אל בעל התפילה, מתוך הנקודה היהודית הפנימית שבו. "ואז, ממש נפתחו רקיעי שמיים", יספר לימים ר' ישראל בחן, "כשהתחלתי לדבר עם ה' - הרגשתי כזה אושר פנימי... הוצפתי בדמעות, התחלתי לבכות ולצחוק חליפות. אומרים על מי שנגלה לו דבר מופלא 'שנילה את אמריקה' אבל מה זו אמריקה? הבל הבלים. אדם שמוצא את ה', זו שמחה שאי אפשר לתאר אותה בשום מילים שבעולם

באר עמנואל בחצות לילה. קבר יוסף הצדיק בשכם (באדיבות מאיר חסה)

הנאמנים, סרב פעם אחר פעם, כשהסיבה היא אי רצונו לחשיפה ופרסום. כחסיד ברסלב נאמן, חשש שהדבר יזיק לו.

עם הלקוחו לטרומים לפני שבועות אחדים, התלבטנו האם מן הישר להעלות על הכתב את סיפורו, בעת שבחייו לא רצה זאת. אך לבסוף התגברה שיכולה לצמוח מכך לציבור הקוראים, הכריעה את הכף. מה גם שרבינו הקדוש בעצמו כבר חזה ואמר כי "יספרו כמה מעשיות מאנשי שלומנו, ומכל אחד ואחד יהיו כמה מעשיות" (חיי מוהר"ן שכז). ואכן כשקוראים את סיפור התקרבותו, אי אפשר שלא לקבל הרהור תשובה, ויהיו הדברים לטובת נשמתו הטהורה.

מהקיבוץ, אל הקיבוץ הקדוש...

אביו, יונתן, ילידי וורשא, נולד למשפחה שהיתה לה זיקה לדת, לאחר שהגיעו הגרמנים לפולין בחודש אלול תרצ"ט, יצא יונתן בשבת אחרי הסעודה אל הרחוב, כעבור שעה קלה חזר נסער כולו, הוא סיפר שראה איך חיילים גרמנים גוזזים ליהודי את זקנו ופאותיו באמצע הרחוב, ואיש מקרב הפולנים לא פצה פה! "אם הם מסוגלים לעשות זאת ואיש אינו מוחה בהם" אמר להוריו, "הם גם יהרגו ביהודים באין מפריע"

הוריו של יונתן אמרו לו שלא צריך להגזים, וכי הגרמנים יהרגו יהודים

סתם כך?! אך הוא כבר החליט שהוא בורח לרוסיה ואמר שמי שרוצה יצטרף אליו. שם ברוסיה הוא נתפס על ידי הסובייטים ונשלח למאסר בסיביר, שם ישב שמונה חודשים. בהמשך גויס לבריגדה פולנית שלחמה יחד עם הצבא הרוסי בנאצים ימ"ש והיה בין משחררי מחנה ההשמדה מיידנק. בו נספו רבי רבבות יהודים הי"ד. הוא סיפר, שבעת השחרור התנפלו האסירים האומללים ומזי הרעב על המזון שהונח להם, והוא וחבריו שהבינו שהדבר מהווה סכנת נפשות עבורם - בארן ברירה ממש רבו איתם ולקחו מהם את האוכל, שלא יאכלו יותר מדי ויסתכנו בנפשם.

תקופה לאחר עלייתו ארצה בשנת תש"ט, הגיע יונתן גרייזולט לקיבוץ "שער הנולל" שבעמק הירדן והצטרף אליו, וכמו יתר חברי הקיבוץ עסק בחקלאות ובמשק, כשהוא מגדל את ילדיו על ברכי האידיאל הקיבוצי, כאשר לכאורה אין סיכוי קלוש שאי-פעם יהיה להם קשר לתורה ומצוות.

אבל כבר נאמר "צופיה הליכות ביתה" - הצדיק האמת צופה על נפשות המתקרבים אליו באשר הם, וכבר רואה את כל נתיב התקרבותם המופלא אליו. ישראל הצעיר לא התחבר למתכונת החיים הרגילה והרעיונות שנוחסו בקיבוץ, נשמתו היתה מדי גדולה ומדי עמוקה מכדי שתבוא על סיפוקה מיום עבודה מפרך באסם או ברפת הבקר...

נפשו היתה צמאה וחישה רוויה, והוא הלך בעקבות הצימאון הזה אל מעבר לים, חוצה יבשות ומדינות. לימים דימה זאת לעלה נידף המיטלטל להיכן שתישאנו הרוח...

"הולך ומחפש אמת ושמחה..."

אך מלמעלה היה מי שצפה והשגיח בעיניים רחימאיות על העלה הנודד, המחפש את עצמו. וכך, דווקא בעמק הבכא, באחת ממדינות סקנדינביה, הוא גילה את הזיק היהודי. זה החל כשהוא חזר בזמנים הקשים על כל מיני משפטים ממקורות היהדות שאמו היתה אומרת לפעמים, שעליהם חזר ואשר השרו עליו שלווה בלתי טבעית והסירו ממנו את הפחדים והדאגות. זה המשיך כשדווקא הכומר נתן לו ספר תנ"ך...

בהמשך, יתברר לו כי התנ"ך ההוא נדפס על ידי נוצרים והוא השלוך את הספר לטובת תנ"ך יהודי מקורי וספרי קודש. בהזדמנות הראשונה עשה את דרכו אל הרב המקומי וביקש ממנו להניח תפילין.

> כמו יתר חברי הקיבוץ עסק בחקלאות ובמשק, כשהוא מגדל את ילדיו על ברכי האידיאל הקיבוצי, כאשר לכאורה אין סיכוי קלוש שאי-פעם יהיה להם קשר לתורה ומצוות. אבל כבר נאמר "צופיה הליכות ביתה" - הצדיק האמת צופה על נפשות המתקרבים אליו באשר הם, וכבר רואה את כל נתיב התקרבותם המופלא אליו

ומכאן ואילך הוסיף והלך, ממשיך ומחפש את מקור המים החיים, לימים חיבר שיר על תקופה זו:

"סובב לו סביב... הולך ומחפש שערי תשובה, הולך ומחפש אמת ושמחה..."

עם שובו ארצה, פנה אל "מכון מאיר" בירושלים, ישיבה לבעלי תשובה, ושם החל להתקרב לתורה ולייהדות, כשבאותה עת הוא מתגורר עם משפחתו בשכונת קריית-משה.

כבר אז החל לנהוג במנהג ההתבודדות. מספר ר' ניסים קידיתי, שבאותו זמן התגורר בישוב מחולה שבעמק יזרעאל ולרגל ענין משפחתי הגיע לירושלים עם בני ביתו כשהם מתארחים במשך שבועיים בביתו של ר' ישראל. לילה אחד כשקם ר' ישראל ועמד לצאת את הבית, שאל אותו להיכן הוא הולך. "לשדה, לשוח עם השם" השיב ר' ישראל כשהוא מוסיף "אשמח אם תבוא איתי". "וכך, בלי להפעיל לחץ או שכנוע, במשטות ונעימות, גרם לי לבוא אתו לשדה, אז טעמתי טעמה של התבודדות"

בהמשך היו ר' ישראל ובני ביתו מהקבוצה הקטנה בת חמש המשפחות שהיו הגרעין הראשון של משפחות יוצאי "מכון מאיר" שהקימו בתשמ"ד את הישוב 'איתמר' שבשומרון, שנקרא על שם בנו של אהרון הכהן שלפי המסורת קבור בכפר הסמוך עוורתא.

בישוב עמנואל

נפלאים דרכי ההשגחה. ישראל, שהתגורר לא הרחק מציונו של יוסף הצדיק שבשכם, החל לנסוע אליו לעתים קרובות, מתפלל ועוסק שם בעבודת ה', בחצות לילה היו באים למקום חסידי ברסלב מהישוב החדש 'עמנואל' שקם אף הוא באותם ימים. ההשגחה הפנישה ביניהם, ובלבו של ר' ישראל נדלק אורו של רבינו הקדוש.

לא ארכו הימים והוא העתיק את מגוריו לעמנואל. שם התחבר לחבורת מקורבים בעלי תשובה שבערו בעבודת ה' וקיום עצותיו של הרבי תוך התקשרות אליו, בהם יבדלו לחיים טובים: ר' נתן קרת, ר' נחשון נבון, ר' ישראל דגן, ר' יוסף דייך, ר' עופר גיסין, ר' נחמיה לדרמן, ועוד מבני החבורה שעבדו את ה' יחד בשמחה, קמו חצות ויצאו להרים שסביבות הישוב, כשהם מרבים לנסוע לקבר יוסף הצדיק.

להצביא יקר מזלול. בשדות קיבוץ שער הגולן בו גדל

ר' ישראל ליד מקום הארי בצפת, תשן

מאיר מליל העליון. רעד רשב"י במירון

קשור היה ר' ישראל מאוד למקום נגיזת יוסף הצדיק, וכאשר נולד לו בנו השני ערך שם את הברית וקרא לו על שם רבינו הקדוש, כשהרה"ח ר' נתן ליברמנש יבלח"ט משמש בסנדקאות.

מספר ר' בן ציון קליגר, שהתגורר בעמנואל: "יום אחד לקחתי את רכבו של אבי ונסעתי בשביל בהרים, לפתע אני רואה שני חסידי ברסלב יושבים בשדה עם כלי נגינה, מנגנים ושרים בדביקות ובשמחה. מראה כזה לא ראיתי מימי והוא גרם לי להתפעמות גדולה, היו אלו ר' ישראל גריזולט ז"ל וידידו שיבלח"ט ר' ישראל דגן הי"ו שהיו מנגנים בצוותא בחיות נפלאה"

ר' ישראל ביערות צפת, תשן

בין רשב"י לאריז"ל

מדי חודש היו בני החבורה מעמנואל נוסעים בצוותא למירון ולקברי הצדיקים אשר בגליל, כעבור שנים אחדות החליטו חלקם, ביניהם ר' ישראל גריזולט, לעבור להתגורר בעיר הקודש צפת, כדי להיות קרובים כל העת אל המקומות הקדושים ויערות הגליל.

בהנהגת קינות חצות, דבק ר' ישראל בכל מאודו ואף חיבר ניגון מיוחד לפיוט "בשערי ציון נעוף כיונים". בשעות אלו של עת-רצון היה עוסק בתורה ותפילה והתבודדות, כשפעמים רבות הוא מסתופף בצל קדושת רשב"י זיע"א. כשבנו שאל אותו פעם, אם בין כה וכה הוא קם בחצות, מדוע שלא יכנס ללמוד בכולל-חצות ותהיה לו הכנסה נוספת? ענה לו "האם אמכור את האור שמאיר בשעות אלו תמורת כמה פרוטות?!...", ומספרים כמה מבניו שיחיו, כי בשיחה האחרונה ששוחחו אתו בטלפון זמן קצר לפני שעלה למרומים, סיפרו לו כי הכולל חצות בו למדו עד לאחרונה, נסגר, ענה להם אביהם "תמשיכו לקום בחצות ואני אדאג לכם למשכורת"

מסעות קירוב בקיבוצי העמק

ר' ישראל לא הסתפק בהתקרבותו שלו, בקיבוצים נמצאים אינספור נשמות, בני ציון היקרים המסולאים בפז, מי יאיר להם? מי יספר להם שיש בורא ותורה נצחית ודרך חיים?

וממחשבה למעשה: הוא מתחיל לסובב בקיבוצי עמק הירדן, האזור בו נולד ונגדל, כשהוא מוסר אתת לשבוע שיעורי תורה ואמונה, משוחח עם אחים רחוקים ומוצת בקרבם את הניצוץ היהודי.

הם הקימו משפחות להתפארת, היום הם יראים ושלמים, יושבים על התורה והעבודה ודבוקים בעצות רבינו הקדוש, ומתקשים לעכל כי ר' ישראל אינגו.

אחד מהם, ר' איתי זעירא מצפת, מספר לנו:

"ישראל היה מקיים מפגשים בקיבוץ 'מסדה' מדי מוצאי שבת, לקרב את הקיבוצניקים מהסביבה ליהדות. אני הייתי מ'שער הגולן', חבר הציע לי לבוא ואני מאוד הושפעתי מישראל, החום שהוא הקרין, הלבביות, פעלו עלי מידית.

בשירה ביערות צפת, תשס

"עמק-הירדן זה בעצם מכלול של שלושים קיבוצים וכולם מכירים את כולם, כשאנחנו חזרנו בתשובה, היינו חבורה של חמשה עשר איש, זה היה דבר חסר תקדים. ביניהם היה גם ר' שי גרונר, שגם היה בן שער הגולן והוא היה זה שהסכנע אותי לבוא למפגש עם ישראל.

"אחרי תקופה התחלתי לחלק את השבוע בין הקיבוץ לצפת, שלושה ימים הייתי בקיבוץ ובשאר השבוע בצפת. בשבתות הייתי מתארח בביתו של ישראל. אני זוכר שכשהוא וילדיו התחילו לשיר זמירות שבת, יצאתי החוצה, לא יכולתי להישאר שם מרוב ההתרגשות שאחזה בי שהגיעה עד דמעות. אחר כך אמרתי לישראל 'זה מה שאני רוצה'.

"בהמשך, פתח ר' ישראל ישיבה לבעלי תשובה בקומה התחתונה של ביהמ"ד פאר הנצח, הוא ידע איך להתנהג עם הבחורים, מתי ללמד שיעור בגמרא, מתי לעצור, להוציא את הגיטרה ולנגן. הוא אמר לי 'תיקח את הדברים הפשוטים ביהדות' כך קירב את הדברים אלי. מצד אחד היו בו חום ולבביות, מצד שני היתה בו גם עזות דקדושה, כשראה שיש תחום מסרים שאף אחד לא פועל בו, כמו להציב גבולות הקדושה בעת הצורך באזור מגוריו, לא היסס לפעול בעוז, כשהוא מתייעץ עם מורה הוראה באשר לדרכי הפעולה"

תוך כדי השיחה, ר' איתי מראה לי ספר תורני עם כריכה נאה בשם 'הביננו', "אתה רואה? את זה חיבר ר' יוחר יוסף נתי, לשעבר בן קיבוץ דגניה וכיום מתגורר בטבריה, גם הוא חזר בתשובה על ידי ישראל. זה ספר מקיף עם בירורים הלכתיים סביב תפילת 'הביננו'".

לרומם נפשות

לצד קירוב הרחוקים בו עסק ר' ישראל, כציוויו של רבינו לעסוק ב'השקאת אילנות', גם ליוזה ותמך באנשים מרי-נפש אשר איש לא התעניין בהם ובסבלותיהם ופעמים רבות מצאו עצמם בודדים בעולם. הוא הפיג את בדידותם על ידי שהאיר להם פנים, שוחח עמם והתעניין בהם ואף הזמינם לסעוד בביתו.

גם באמצעות השירה והנגינה קירב רבים. לפעמים קרה וכשבא עם חבריו לנגן במקום כלשהו והציבור לא כל כך שיתף פעולה, היה אומר "ה' יתברך רצה לשמח אותנו, לכן סיבב שיהיו סיבות שנבוא לנגן כאן, הבה נשמח אחד את השני ואם הציבור ירצה - יצטרף..." ובדרך כלל השמחה ששררה בין המנגנים כבר השפיעה על הקהל.

הוא כתב והלחין שירים רבים, שירי אמונה ושמחה, שירי כיסופים, שרבים מהם מיוסדים על תורותיו ומעשיותיו של רבינו הקדוש.

ר' עמרם כהן, מאנשי החסד והקירוב מצפת, נזכר שבמשך תקופה ארוכה היה ר' ישראל מסיע אותו ברכבו לשבריה להביא פירות וירקות לחלוקה לנזקקים בצפת. פעם אף הקימו שניהם יחד ישיבה בקרוואן ביער רבי חוצפית המתודגמן, בשביל אלו שחשקה נפשם ללמוד תורה ולדגן לה' באוויר הטהור של חוץ לישוב, כשהם דואגים במקום גם למזונה לצרכים הגשמיים כגון ארוחות וכדומה, והיתה זו פינת-יקרת של עבודת ה', עד שהגיעו הרשויות ופינו את המקום.

מספר לנו בנו ר' נחמן:

"היתה לאבא סבלנות גדולה בחינוך הילדים, אפילו כשאחד הילדים עבר משבר מסרים ברוחניות, לא הוכיח אותו ולא נגר בו, באריכות אפיים אין קץ ליוזה אותו אפילו למקומות שאליהם רצה ללכת, עד שלבסוף בסייעתא דשמיא ההשקעה העצומה שלו יחד עם הסבלנות והתפילות פעלה את פעולתה", ואכן היום אותו בן עוסק בעבודת ה' בכל לבו ומקדש שם שמים בהליכותיו.

"בחודש שבט האחרון", מוסיף ר' נחמן, "כשאבינו נסע לאומן, הצענו לו להזמין קודם לכן לינה ואוכל באחד המלונות שבאומן, כדי שלא יצטרך לדאוג לצרכים הגשמיים. אך הוא סרב והעדיף לקחת דירה פשוטה כמו תמיד. היה לו לוח-שנה, יומן, בו כתב לעתים תכופות שורות קצרות מהמאורעות העוברים עליו. והנה, לאחר פטירתו מצאנו שכשהוא היה באותה נסיעה באומן, ביום חמישי כ"ה שבט כתב ביומנו מילים אלו: "איך אפשר אצל הצדיק שבו לתאוות העולם הזה ותענוגיו, להמשיך ולהתענג?"

ר' נחמן מראה לנו את היומן, הנה עוד שורות מתוכו, שכתב לאביו שבשמים כשהוא מבקש ממנו להבין את הרמזים שמרמז לו על ידי המאורעות המתרחשים עמו:

"אתה מדבר איתי, דרך הבובות שאתה מפעיל, ואני לא מבין. איי איי איי. אולי הפעם כן אלמד, אולי כן אבין. תודה, תודה, תודה.

"ושוב עם הזמן נשכח השיעור והלקח שהראית לי, אנא אבאלה שאהיה עקשן גדול..."

בניסיונות לא קלים התנסה ר' ישראל, ועמד בהם. היה זה בחודש כסלו תשס"ב, כשבנו יקירו הבחור פנחס יצחק ז"ל, מתלמידי ישיבת ברסלב בבני ברק, נהרג בתאונת דרכים קשה. הדבר נפל עליו כרעם ביום בהיר. "למחרת הלווייה, בליל שבת קודש" מספר בנו, "כל בני המשפחה ישבים סביב שולחן השבת ודממה כבדה שוררת עקב פטירתו בחמץ של הבן והאח האהוב, ואז אמר אבא: 'היום שבת, אסור להיות בעצבות' ופתח בזמירות שבת בלהט כשכולנו מצטרפים אליו בקול גדול והזמירות שבת האלו לא ישכחו מאתנו"

"בחג שבועות האחרון", מוסיף בנו ר' נחמן, "הייתי יחד אתו באומן, לא ידעתי שזוהי שיחתי האחרונה עמו, דיברנו מרבינו והזדרתי בפניו על מהלך של פלפול כלשהו ששמעתי באחת התורות בליקוטי מוהר"ן, אך הוא שתמיד אהב את הדרך הישרה, אמר לי מיד 'האם הפלפולים האלו גורמים אחר כך ללכת לשדה ולהתבודד? העיקר זה תמימות ופשיטות', ודבריו אלו מלווים אותי כצוואה. העיקר - תמימות ופשיטות"■

אך מלמעלה היה מי שצפה
והשניח בעיניים רחימאיות
על העלה הנודד, המחפש את
עצמו. וכך, דווקא בעמק הבכא
הוא גילה את הזיק היהודי.
זה החל כשהוא חזר בזמנים
הקשים על כל מיני משפטים
ממקורות היהדות שאמו היתה
אומרת לפעמים, שעליהם חזר
ואשר השרו עליו שלווה בלתי
טבעית והסירו ממנו את הפחדים
והדאגות. חזה המשיך כשדווקא
הכומר נתן לו ספר תנ"ך...
בהמשך, יתברר לו כי התנ"ך
ההוא נדפס על ידי נוצרים והוא
השליך את הספר לטובת תנ"ך
יהודי מקורי וספרי קודש

רוצה להאיר את אור רבינו באיזור מגוריך?

צריך עזרה בהקמת שיעור בתורת רבינו בבית הכנסת שלך?

חייג לבית 'אבקשה' ונשמח לעזור!

02-539-63-63

מענה אנושי: א'-ה' בין השעות 18:00-19:00 | שלוחה 6 - 'פרויקט השיעורים'

רשמים מהשטח

גם באלעד זורח אורו של רבינו לעד!

'בית אבקשה' הפעם מגיע ליעד באלעד ...

אחת הרב אברהם חיים אנגל, אחד ומיוחד מבין הנפשות הפועלות למען רבינו בעיר אלעד, תמסנו לשיחה כאשר הוא עסוק בפיקוח על בניית אחד המקוואות בעיר על פי מיטב ההידורים והחשיטות. הרב אנגל שידיו רב לו בהלכות מקוואות מוצא זמן בין שאר עיסוקיו המרובים להגביר חיילים ופעלים בענייני הפצת אור רבינו הקדוש בעיר מגוריו.

אלעד היא עיר מלאה באברכים חובשי בית המדרש לצד בעלי בתים, חסידים ספרדים ולישאים שוכנים זה לצד זה בכבוד ובהערכה הדדית, ובתוכם גם כמה מאות משפחות מאנשי שלומינו אשר איזו למשכן להם את המקום הזה זה למעלה מ-20 שנה, באלעד קרוב ל-50,000 תושבים מכל העדות והחונים ואף אנשי שלומינו הקימו בעיר כמה בתי מדרשות שבהם מסכה אורו של הצדיק במנוון סגנונות וחרמים.

בעיר אלעד אמנם מתקיימים שיעורים יסודיים ומעמיקים בתורת רבינו זה למעלה מעשור על ידי מיטב משפיעי אנ"ש כמו הרה"ח ר' אברהם יצחק כרסל שהוא מחותנו של הרב אנגל ועוד משפיעים חשובים, אולם הרב אנגל חש שלצורך האדת ההתחדשות עניין רבינו בעירו ראוי לייסד במקביל שיעור שיתקיים במתכונת שיחת חברים ועבודת ה' באמצעות לימוד פורה ומשותף בשילוב עם נסיעות לשדה וכדומה ועל כן פנה לבית אבקשה כדי לקבל סיוע בהרמת הפרויקט.

לפני שנשתף אתכם ביוזמה המבורכת של בית אבקשה בחודש האחרון בעיר אלעד, ביקשנו לשמוע מהרב אנגל כיצד מתמודדים אנ"ש לאחר השריפה שפרצה לפני כ-3 שנים בבית הכנסת ברסלב אותו הקים יחד עם ידידיו בעלות גבוהה והוא המקום אשר היה בית מקדש מעט לציבור הברסלבאי החסידי בעיר אלעד במשך כמה שנים בהובלתו והשראתו של הרה"ח ר' אברהם פרידמן ששימש שנים רבות כמשגיח בישיבת ברסלב בני ברק ואף זכה ליצוק מים על ידי הרה"ח ר' לוי יצחק בנדר זצ"ל במשך כמה שנים.

הדבר לא קל לרב אנגל שכן מאז השריפה אין מקום ראוי לשמו לאנ"ש אולם הוא ניאות לשתפנו בקוצר אמרים, 'בחוה"מ פסח לפני כ-3 שנים פרצה שריפה בקראוזון של בית הכנסת דחסידי ברסלב ברחוב רבי עקיבא בעיר בשל קצר חשמלי בארון החשמל, ר' אברהם פרידמן ממיישרי ביהכ"נ ואנוכי אצנו רצנו אז אל בית הכנסת וחילצנו את ספרי התורה במסירות נפש, לאחמ"כ החלו לנסות לכבות את האש עם ציוודות מים שהיו קיימים במתחם, אלא שחלף זמן רב מידי (כ-40 דק') עד להגעת צוותי הכיבוי, ואף שלמרבה הגס לא היו נפגעים בנפש, נגרם נזק כבד לבית הכנסת והוא יצא מכלל שימוש לחלוטין, ומאז אנו נעים ונדים ללא משכן של קבע ראוי לשמו.

אנו חוזרים לעניין השיעור ושיחת חברים שהוקם בחודש האחרון, השיעור התקיים באחר הכיתות של מוסדות החינוך על טהרת הקודש בעיר אלעד, לאחר פרסום מתאים הגיע חלק מהציבור שכוסף ללבב את עניין רבינו הקדוש בלבבו, בית אבקשה זימן עבורם את הרב יעקב נתן אנשין שפתח בשיחה מעניינא דיומא, הרב אנגל מציין שמחמת סגנונו הנעים של ר' יעקב נתן גם אנשים שפחות נחשבים לדברנים חשו בנוח לשאול שאלות ולהשתתף בשיחת חברים באופן מעיל, השיחה שהתקיימה סמוך ונראה ליארצייט של האר"י הקדוש נסובה סביב עניין האר"י ז"ל ובעיקר סביב סיפור התקרבותו של תלמידו המובהק ר' חיים יושאל זצוק"ל. כפי המסופר בשבחי האריז"ל, מהרח"ו לא חש שיש לאריז"ל מה לחדש לו אולם בכל אופן נמר אומר לבדוק את אוצר גנזיו של האר"י, הוא ביקש ממנו לבאר לו מאמר אחד בזוהר ולאחר שראה כי טוב ביקש שיבאר לו מאמר נוסף, משביקש בשלישית לא ניאות האר"י לבאר לו בהפסידו 'עד כאן תחום שבת', המהרח"ו מאוד הצטער על כך וישב בביתו בצער גדול על שאין האר"י מגלה לו את הביאור בזה, ולאחר לילה של תפילה ובכי חזר אל האר"י וביקש ממנו בתחנונים שיגלה לו, או אז ניאות האר"י לגלות לו את אותם דברי תורה כמוסים.

כך גם אצל כל אדם, ישנם רגעים שבהם האדם מורחק וישנם זמנים שבהם אין הוא רשאי לגשת אל הקודש, או אז הניסיון הוא לא לסגת חלילה אלא: 'והוא ישכב פתח האוהל כחום היום'! אז מוטלת על האדם התובה להמתין ולהמשיך להפציר ולא לסגת מפתח הקדושה עד שירחמו עליו מן השמים.

ר' יעקב נתן הוסיף וביאר לנו את סודה של זעקת הא"יה, מובן שאין כוונתינו בזעקה זו לשאול איך בדיוק זה קרה, האם כך או אחרת... אלא הכוונה היא שאנו שואלים: איך נהיה כזה מצב שבו אנו רחוקים ולא מרגישים כלום? איך הגענו למצב בו אין לנו שום חיות בעבודת ה' ולפעמים זה אפילו לא מפריע לנו? זה היה הניסיון של ר' חיים ויטאל, ניסיון ההרחקה, ואותו הוא סבר כשלא נלאה מלעמוד על הפתח וזה מה שנדרש מאיתנו, לאחר השיחה קבענו זמן שבו נצא יחד לשדה מידי ליל שישי בשעה נוחה לכולם על מנת להחיות את אורו של רבינו הק' בקרב בני החבורה.

לשאלתנו האם לא היו יוזמות כאלו עד כה בעיר, משיב לי הרב אנגל שהיתרון של 'בית אבקשה' הוא להביא מחד מספיעים חדשים ומגוונים מחוץ לעיר, ושנית: עצם

> היתרון של 'בית אבקשה' הוא להביא מחד משפיעים חדשים ומגוונים מחוץ לעיר, ושנית: עצם העובדה שהשיח מתנהל בגובה העיניים ובסגנון של שיחת חברים גורם לציבור להתחבר יותר

יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים

לזרים ליל ברסלב

לְשִׂמְחָה מַה זוֹ עוֹשָׂה?!

"מִדּוּעַ הַנֵּךְ יוֹשֵׁב עַל הַכִּסֵּא הַזֶּה?" הִתְפַּלֵּא פִּינְחָס.

"לָמָּה לֹא? וְכִי אַתָּה יָשַׁבְתָּ עַל זֶה קֹדֶם?" שָׁאַל מָרְדְּכַי אָחִיו.

"אֲנִי?! עַל הַכִּסֵּא הַזֶּה? תִּשְׁעָה בְּאָב הַיּוֹם!!!!"

"נָכוֹן, אֲבָל כְּבָר אַחֲרֵי חֲצוֹת!"

"פִּינְחָס אַתָּה יָכוֹל לְהָבִיא לִי אֶת הַמַּטְאֲטֵא?" בִּקֵּשָׁה אִמָּא.

"אֲבָל, אִמָּא! הַרְבֵּה בַּ'חֲיִדֶר' אָמַר שֶׁבְּתִשְׁעָה בְּאָב אָסוּר לְטַאטֵא אֶת הַבַּיִת?!"

"אַתָּה צוֹדֵק, צַדִּיקֵל שֶׁלִּי! אֲבָל אַחֲרֵי חֲצוֹת כְּבָר מֻתָּר!"

לְאַחַר שָׁעָה קַלָּה בְּמִנְחָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת:

פִּינְחָס פָּעַר עֵינַיִם תְּמֵהוֹת לְנֹכַח הַמַּחֲזֶה הַמּוּזָר שֶׁנִּגְלָה לְעֵינָיו: מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ מוֹצִיאִים הָאֲנָשִׁים אֶת תְּפִלִּיהֶם מְגֻרָתָיקָם, מִתְעַשְּׁרִים בָּהֶם וּמִתְעַשְּׁפִים בְּטַלִּיתוֹתֵיהֶם. הוּא בְּקֹשִׁי כּוֹבֵשׁ אֶת תַּדְהֵמָתוֹ: "תְּפִלִּין בְּתְפִלַּת מִנְחָה? הוּא לֹא זוֹכֵר דָּבָר כָּזֶה? מִדּוּעַ לֹא הֵנִיחוּ אֶת הַתְּפִלִּין בְּשַׁחֲרִית? בְּוַדַּאי לֹא יִתָּכֵן שֶׁכָּל כָּךְ הַרְבֵּה אֲנָשִׁים שֶׁכְּחוּ לְהָנִיחַ אֶת הַתְּפִלִּין בַּבֹּקֶר. מַה קּוֹרֶה כָּאן?

פִּינְחָס הָיָה מְנוּעַ מִלְּשְׁאֹל אִי מִי כִּי כֻּלָּם כְּאֶחָד הָיוּ עֲסוּקִים בְּתְפִלָּתָם. אַךְ בְּרֶגַע הָרִאשׁוֹן שֶׁהִתְאַפְּשֵׁר בְּדֶרֶךְ חֲזָרָתָם הַבַּיְתָה פָּשַׁט אֶת תְּמִיהָתוֹ וְשָׁאַל: "אַבָּא! מִדּוּעַ הֵנִיחוּ הַיּוֹם תְּפִלִּין בְּמִנְחָה?"

-"מִדּוּעַ?!"

-"כִּי רֹאשׁ יְשִׁיבָה לוֹמֵד זֶהוּ דָּבָר פָּשׁוּט הֲלֹא זֶהוּ כָּל חִיּוּתוֹ וְתָמִיד הוּא לוֹמֵד וּמְלַמֵּד, אֲבָל עְגָלוֹן שֶׁלּוֹמֵד וְעוֹד בְּכָזֶה חִיּוּת וְחֹשֶׁק זֶהוּ דָּבָר נָדִיר וּמְעוֹרֵר הִתְפָּעֲלוּת וְהִתְפָּאֲרוּת".

-"יָפֶה מְאֹד!" - אָמַר הָאַבָּא לְפִינְחָס'ל - "תְּשׁוּבָתְךָ בְּהִירָה וְקוֹלַחַת".

-"אַךְ הַרְשֶׁה לִי בִּרְשׁוּתְךָ לִשְׁאָלְךָ עוֹד שְׁאֵלָה הַסִּיקָה:

אִם תִּכָּנֵס לְאִיזֶה "קַאוּוַע שְׁטִיבֶּל" (חֲדַר קָטָן שֶׁלְּיַד בֵּית הַמִּדְרָשׁ) וְתִרְאֶה שָׁם שְׁנֵי אֲנָשִׁים מְבָרְכִים עַל כּוֹס הַקָּטָן שֶׁבִּידֵיהֶם בְּרָכָה חֲטוּפָה וּמְהִירָה. הָאֶחָד הוּא רֹאשׁ יְשִׁיבָה מְרֻכָּם וְהַשֵּׁנִי הוּא הַעְגָלוֹן שֶׁל הַשִּׂכּוּנָה שֶׁבְּקֹשִׁי מַגִּיעַ לְבֵית הַכְּנֶסֶת. מִמִּי תִּתְאַכְזֵב וְתִתְפַּלֵּא עָלָיו יוֹתֵר?"

-"וַדַּאי מֵרֹאשׁ יְשִׁיבָה!" עָנָה פִּינְחָס

-"וּמִדּוּעַ?!"

-"כִּי אֵיךְ יֵתָכֵן שֶׁרֹאשׁ יְשִׁיבָה שֶׁלּוֹמֵד כָּל הַיּוֹם תּוֹרָה יְבָרֵךְ בְּרָכָה מְהִירָה וַחֲטוּפָה. אֲבָל עְגָלוֹן שֶׁבְּקֹשִׁי מַגִּיעַ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אֲדַרְבָּא אֲנִי מְעַרִיךְ אוֹתוֹ עַל שֶׁעוֹשֶׂה בְּרָכָה וְנִכְנָס בְּכָלָל לְבֵית הַכְּנֶסֶת".

-"יָפֶה מְאֹד! פִּינְחָס'לִי!"

"וְעַתָּה הַסְכֵּת וּשְׁמַע! אֵל מָה שֶׁמְּגַלֶּה לָנוּ מוֹרֵנוּ רַבִּי נָתָן!

לְכָנִי שֶׁנֶּחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ כָּלֵל יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ אוֹתוֹ רֹאשׁ יְשִׁיבָה, הֲרֵי הָיָה לָהֶם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וַעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת וְכָלְשׁוֹן מוֹהַרַ"ן: **"אֲשֶׁר שָׁם הָיָה כְּלָלִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהִתְפִּלָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְעַל כֵּן אֵז הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְּפָרִים וּמְהֻדָּרִים עַל יְדֵי הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל כֵּן אַחַר כָּךְ כְּשֶׁגָּבְרוּ עֲוֹנוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנִתְמַעֲטוּ הַזְּכִיּוֹת נִתְמַעֵט וְנִחְשַׁךְ אוֹר קְדֻשַּׁת הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ עַד שֶׁגָּבְרוּ הָעֲוֹנוֹת עַד שֶׁנֶּחֱרַב לְגַמְרֵי וְאֵז נֶאֱמַר הַשְּׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ חַס וְשָׁלוֹם נִתְבַּטֵּל הַהִתְפָּאֲרוּת שֶׁהָיָה מִתְפָּאֵר בְּיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים כִּי גָּבְרוּ הָעֲוֹנוֹת עַד שֶׁלֹּא נִרְאוּ מִעַט דְּמֻעָט מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים וְעַל יְדֵי זֶה נֶחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ וְנִכְפְּלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ".**

-"הִנֵּה רוֹאֶה פִּינְחָס'ל, לְכָנִי הַחֻרְבָּן נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ רֹאשׁ יְשִׁיבָה אֲשֶׁר קָשֶׁה לִמְצֹא בּוֹ צַד זְכוּת כְּשֶׁעוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן כָּל כָּךְ מְחֻמֶּצֶת דַּרְגָּתוֹ הַגְּבוֹהָה וְעַל כֵּן קִטְרוּגוֹ הַמְקַטְרְגִים וְנֶחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ".

-"וּמַה קָּרָה אַחֲרֵי שֶׁנֶּחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ?" שָׁאַל פִּינְחָס'ל אֶת אָבִיו

-"אֶה! אֵז נַעֲשׂוּ וְנֶהֱפְכוּ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ הָעְגָלוֹן..."

-"מָה???"

-"כֵּן! כֵּן! כְּמוֹ שֶׁהָעְגָלוֹן מְחֻמֶּצֶת דַּרְגָּתוֹ הַנְּמוּכָה אֶפְשָׁר לִמְצֹא בּוֹ זְכֻיּוֹת טוֹבוֹת בְּיֵחַס לְשְׁאָר בְּנֵי אָדָם הַנְּמוּכִים מִמֶּנּוּ כְּמוֹ כֵּן הָיָה אֵצֶל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל אֵז וּכְמוֹ שֶׁמְּבָאֵר מוֹהַרַ"ן: **"אֲבָל תֵּכֶף שֶׁנֶּחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא הַהִתְפָּאֲרוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ אֵין לַה' יִתְבָּרֵךְ עוֹד שׁוּם הִתְפָּאֲרוּת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ הֵם כְּכָל הַגּוֹיִים חַס וְשָׁלוֹם וּכְמוֹ שֶׁסָּבְרוּ הַשּׂוֹנְאִים בְּאֱמֶת שֶׁאָמְרוּ אֵז 'הִנֵּה כְּכָל הַגּוֹיִים בֵּית יְהוּדָה' וְזֶה הָיָה טוֹבָה גְּדוֹלָה כִּי תֵּכֶף שֶׁנֶּחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא הַהִתְפָּאֲרוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהִתְחִילוּ לוֹמַר הִנֵּה כְּכָל הַגּוֹיִים בֵּית יְהוּדָה תֵּכֶף וּמִיָּד נִתְגַּלֶּה וְנִתְרָאֶה גֹּדֶל עֹצֶם הַחִלּוּק שֶׁבֵּין הַגּוֹיִים לְבֵית יְהוּדָה כִּי אֵיךְ שֶׁהוּא עֲדַיִן נִמְצָאִים בְּיִשְׂרָאֵל כַּמָּה נְקֻדּוֹת טוֹבוֹת וְכַמָּה מַעֲלוֹת רַבּוֹת כְּנֶגֶד הַגּוֹיִים עַל כֵּן דַּוְקָא אֵז נִמְתַּק וְנִתְבַּטֵּל הַדִּין מֵעַל עַם יִשְׂרָאֵל".**

-"מִשּׁוּם שֶׁבְּשַׁחֲרִית לֹא הֵנִיחוּ".

-"אֲבָל לָמָּה?"

-"בְּגֹבֶל שֶׁהַתְּפִלִּין נִקְרָאִים 'פְּאֵר' וּבְתִשְׁעָה בְּאָב אָנוּ מִתְאַבְּלִים עַל חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא 'תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל' שֶׁנִּגְרַם בַּעֲוֹנֵינוּ. וְאֵיךְ אָנוּ יְכוֹלִים לְהִתְפָּאֵר בִּתְפִלִּין בִּזְמַן שֶׁבַּעֲוֹנוֹתֵינוּ הֶחֱרַבְנוּ אֶת 'בֵּית תִּפְאַרְתֵּנוּ'.

-נוּ? וּמָה קּוֹרֶה בְּמִנְחָה? בֵּית הַמִּקְדָּשׁ כְּבָר נִבְנָה? אֵיךְ אֶפְשָׁר כְּבָר לְהָנִיחַ תְּפִלִּין?

-"יָפֶה שְׁאַלְתָּ, בְּנִי! שְׁאֵלָה נְבוֹנָה וַעֲמֻקָּה. אַךְ הַתְּשׁוּבָה עָלֶיהָ תִּהְיֶה בְּרוּרָה וּוְהִירָה יוֹתֵר אַחֲרֵי שְׁבִירַת הַצּוֹם.

-"יֵשׁ עוֹד מִשֶּׁהוּ שֶׁאֲנִי לֹא מֵבִין" - הַמְשִׁיךְ פִּינְחָס לְפָרֹק אֶת הַמַּעִיק עַל לִבּוֹ. "לָמָּה אַחֲרֵי חֲצוֹת מֻתָּר לְשָׁבֶת עַל כִּסֵּא גָּבוֹהַּ וּלְטַאטֵא אֶת הַבַּיִת? מַה הֶבְדֵּל לִפְנֵי חֲצוֹת וּלְאַחַר חֲצוֹת? הֲלֹא הַהֵפֶךְ הוּא הַנָּכוֹן. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִשְׂרַף אַחֲרֵי חֲצוֹת לִפְנוֹת עֶרֶב. וּבְדִיּוּק אָז מְקַלִּים קְצָת מִדִּינֵי הָאֲבֵלוּת? הֵיתָכֵן?

"הִנֵּה שׁוֹאֵל לְעִנְיָן" - נֶהֱנָה הָאַבָּא - "אַךְ אֶשְׁאָלְךָ עוֹד שְׁאֵלָה קָשָׁה - הַחֵל מִמְּמֻרֶּדֶת מֵתֶר לְשָׁתוֹת יַיִן. לָאֱכֹל בָּשָׂר, לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת נִשּׂוּאִין, לִשְׁמֹעַ כְּלֵי זֶמֶר. אֵיךְ נֶהֱפַךְ בְּבַת אַחַת הָאֵבֶל לְשִׂמְחָה? הַאִם הַמְּשִׂיחַ כְּבָר הִגִּיעַ?"

-"אָכֵן, מְפֹלָא מְאֹד! אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהַסְבִּיר אֶת זֶה?"

"אִם יִרְצֶה ה' פִּינְחָס, מִיָּד לְאַחַר הַבְּדָלָה וּטְעִימַת מְזוֹנוֹת נִלְמַד מְעַט תּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ "תֵּרוּץ עַל כָּל הָאַרְבָּע קַשְׁיוֹת".

וְאָכֵן מִיָּד לְאַחַר בִּרְכַּת עַל הַמִּחְיָה הִתְיַשְּׁבוּ יַחְדָּו פִּינְחָס וְאָבִיו קְשָׁלְמִיהֶם לִקּוּטֵי הֲלָכוֹת הִלְכוֹת רֵאשִׁית הַגָּז (הֲלָכָה ד') וְהַחֵלּוּ לִלְמֹד:

"וְזֶה בְּחִינַת שֹׁבֶת נַחְמוּ אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב, כִּי לִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ שֶׁקֹּדֶם תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁהוּא קֹדֶם עִקַּר חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִתְאַבְּלִין הַרְבֵּה עַל הַגָּלוּת וְעַל הַחֻרְבָּן כָּל הַיָּמִים שֶׁבֵּין הַמְּצָרִים וּבְתִשְׁעָה בְּאָב מִתְאַבְּלִין מְאֹד וְאֵין מְנִיחִין תְּפִלִּין, וְתֵכֶף אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב פּוֹסְקִין מִלְּהִתְאַבֵּל וְאֵין כָּל הַדִּינִים שֶׁבֵּין הַמְּצָרִים אַף גַּם מִתְנַחֲמִים הַרְבֵּה הַרְבֵּה כִּי מִתְחִילִים תֵּכֶף בְּשַׁבָּת הָרִאשׁוֹן אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב לְהַפְסִיר נַחְמוּ נַחְמוּ עַמִּי וּכוּ' וְכָל שֶׁבַע דְּנֶחָמְתָא עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה" (כְּלוֹמַר מִשַּׁבָּת נַחְמוּ עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה מְכַטְּירִין בְּכָל שַׁבָּת הַכְּפָרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מְנֻחָמוֹת יִשְׂרָאֵל).

-"רָאִיתָ פִּינְחָס'ל, רַבִּי נָתָן שׁוֹאֵל אֶת הַקַּשְׁיָא שֶׁלָּךְ".

-"נוּ מָה עוֹנֶה רַבִּי נָתָן שֶׁל קֹדֶשׁ?" דָּחַק פִּינְחָס'ל בְּאָבִיו.

-"תֵּכֶף נִרְאֶה", אָמַר הָאַבָּא. "אַךְ כְּדֵי לַהֲבִינוּ כְּרָאוּי אֶשְׁאַל אוֹתְךָ שְׁאֵלָה:

אִם תִּכָּנֵס לְאִיזֶה בֵּית מִדְרָשׁ וְתִרְאֶה שָׁם שְׁנֵי אֲנָשִׁים לוֹמְדִים בְּחִיּוּת וּבְנְעִימוּת, הָאֶחָד הוּא רֹאשׁ יְשִׁיבָה מְכֻרָּכָם וְהַשֵּׁנִי הוּא הַעְגָלוֹן שֶׁל הַשִּׂכּוּנָה שֶׁבְּקֹשִׁי רוֹאִים אֶת כַּפּוֹתָו... מִמִּי תִּתְפַּעֵל יוֹתֵר?"

-"וַדַּאי מֵהַעְגָלוֹן!" עָנָה פִּינְחָס.

-"כִּי רֹאשׁ יְשִׁיבָה לוֹמֵד זֶהוּ דָּבָר פָּשׁוּט הֲלֹא זֶהוּ כָּל חִיּוּתוֹ וְתָמִיד הוּא לוֹמֵד וּמְלַמֵּד, אֲבָל עְגָלוֹן שֶׁלּוֹמֵד וְעוֹד בְּכָזֶה חִיּוּת וְחֹשֶׁק זֶהוּ דָּבָר נָדִיר וּמְעוֹרֵר הִתְפָּעֲלוּת וְהִתְפָּאֲרוּת".

-"יָפֶה מְאֹד!" - אָמַר הָאַבָּא לְפִינְחָס'ל - "תְּשׁוּבָתְךָ בְּהִירָה וְקוֹלַחַת".

-"אַךְ הַרְשֶׁה לִי בִּרְשׁוּתְךָ לִשְׁאָלְךָ עוֹד שְׁאֵלָה הַסִּיקָה:

אִם תִּכָּנֵס לְאִיזֶה "קַאוּוַע שְׁטִיבֶּל" (חֲדַר קָטָן שֶׁלְּיַד בֵּית הַמִּדְרָשׁ) וְתִרְאֶה שָׁם שְׁנֵי אֲנָשִׁים מְבָרְכִים עַל כּוֹס הַקָּטָן שֶׁבִּידֵיהֶם בְּרָכָה חֲטוּפָה וּמְהִירָה. הָאֶחָד הוּא רֹאשׁ יְשִׁיבָה מְרֻכָּם וְהַשֵּׁנִי הוּא הַעְגָלוֹן שֶׁל הַשִּׂכּוּנָה שֶׁבְּקֹשִׁי מַגִּיעַ לְבֵית הַכְּנֶסֶת. מִמִּי תִּתְאַכְזֵב וְתִתְפַּלֵּא עָלָיו יוֹתֵר?"

-"וַדַּאי מֵרֹאשׁ יְשִׁיבָה!" עָנָה פִּינְחָס

-"וּמִדּוּעַ?!"

-"כִּי אֵיךְ יֵתָכֵן שֶׁרֹאשׁ יְשִׁיבָה שֶׁלּוֹמֵד כָּל הַיּוֹם תּוֹרָה יְבָרֵךְ בְּרָכָה מְהִירָה וַחֲטוּפָה. אֲבָל עְגָלוֹן שֶׁבְּקֹשִׁי מַגִּיעַ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אֲדַרְבָּא אֲנִי מְעַרִיךְ אוֹתוֹ עַל שֶׁעוֹשֶׂה בְּרָכָה וְנִכְנָס בְּכָלָל לְבֵית הַכְּנֶסֶת".

-"יָפֶה מְאֹד! פִּינְחָס'לִי!"

"וְעַתָּה הַסְכֵּת וּשְׁמַע! אֵל מָה שֶׁמְּגַלֶּה לָנוּ מוֹרֵנוּ רַבִּי נָתָן!

לְכָנִי שֶׁנֶּחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ כָּלֵל יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ אוֹתוֹ רֹאשׁ יְשִׁיבָה, הֲרֵי הָיָה לָהֶם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וַעֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת וְכָלְשׁוֹן מוֹהַרַ"ן: **"אֲשֶׁר שָׁם הָיָה כְּלָלִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהִתְפִּלָּה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְעַל כֵּן אֵז הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִסְּפָרִים וּמְהֻדָּרִים עַל יְדֵי הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ, וְעַל כֵּן אַחַר כָּךְ כְּשֶׁגָּבְרוּ עֲוֹנוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנִתְמַעֵט הַזְּכִיּוֹת נִתְמַעֵט וְנִחְשַׁךְ אוֹר קְדֻשַּׁת הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ עַד שֶׁגָּבְרוּ הָעֲוֹנוֹת עַד שֶׁנֶּחֱרַב לְגַמְרֵי וְאֵז נֶאֱמַר הַשְּׁלִיךְ מִשָּׁמַיִם אֶרֶץ תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ חַס וְשָׁלוֹם נִתְבַּטֵּל הַהִתְפָּאֲרוּת שֶׁהָיָה מִתְפָּאֵר בְּיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים כִּי גָּבְרוּ הָעֲוֹנוֹת עַד שֶׁלֹּא נִרְאוּ מִעַט דְּמֻעָט מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים וְעַל יְדֵי זֶה נֶחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ וְנִכְפְּלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ".**

-"הִנֵּה רוֹאֶה פִּינְחָס'ל, לְכָנִי הַחֻרְבָּן נִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ רֹאשׁ יְשִׁיבָה אֲשֶׁר קָשֶׁה לִמְצֹא בּוֹ צַד זְכוּת כְּשֶׁעוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן כָּל כָּךְ מְחֻמֶּצֶת דַּרְגָּתוֹ הַגְּבוֹהָה וְעַל כֵּן קִטְרוּגוֹ הַמְקַטְרְגִים וְנֶחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ".

-"וּמָה קָּרָה אַחֲרֵי שֶׁנֶּחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ?" שָׁאַל פִּינְחָס'ל אֶת אָבִיו

-"אֶה! אֵז נַעֲשׂוּ וְנֶהֱפְכוּ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ הָעְגָלוֹן..."

-"מָה???"

-"כֵּן! כֵּן! כְּמוֹ שֶׁהָעְגָלוֹן מְחֻמֶּצֶת דַּרְגָּתוֹ הַנְּמוּכָה אֶפְשָׁר לִמְצֹא בּוֹ זְכֻיּוֹת טוֹבוֹת בְּיֵחַס לְשְׁאָר בְּנֵי אָדָם הַנְּמוּכִים מִמֶּנּוּ כְּמוֹ כֵּן הָיָה אֵצֶל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל אֵז וּכְמוֹ שֶׁמְּבָאֵר מוֹהַרַ"ן: **"אֲבָל תֵּכֶף שֶׁנֶּחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא הַהִתְפָּאֲרוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ אֵין לַה' יִתְבָּרֵךְ עוֹד שׁוּם הִתְפָּאֲרוּת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ הֵם כְּכָל הַגּוֹיִים חַס וְשָׁלוֹם וּכְמוֹ שֶׁסָּבְרוּ הַשּׂוֹנְאִים בְּאֱמֶת שֶׁאָמְרוּ אֵז 'הִנֵּה כְּכָל הַגּוֹיִים בֵּית יְהוּדָה' וְזֶה הָיָה טוֹבָה גְּדוֹלָה כִּי תֵּכֶף שֶׁנֶּחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא הַהִתְפָּאֲרוּת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהִתְחִילוּ לוֹמַר הִנֵּה כְּכָל הַגּוֹיִים בֵּית יְהוּדָה תֵּכֶף וּמִיָּד נִתְגַּלֶּה וְנִתְרָאֶה גֹּדֶל עֹצֶם הַחִלּוּק שֶׁבֵּין הַגּוֹיִים לְבֵית יְהוּדָה כִּי אֵיךְ שֶׁהוּא עֲדַיִן נִמְצָאִים בְּיִשְׂרָאֵל כַּמָּה נְקֻדּוֹת טוֹבוֹת וְכַמָּה מַעֲלוֹת רַבּוֹת כְּנֶגֶד הַגּוֹיִים עַל כֵּן דַּוְקָא אֵז נִמְתַּק וְנִתְבַּטֵּל הַדִּין מֵעַל עַם יִשְׂרָאֵל".**

-"דְּבָרִים נִפְלָאִים אַבָּא!"

-"אֲבָל מִדּוּעַ דַּוְקָא בְּמִנְחָה מַתְחִילִין לְמַעַט קְצָת מִן הָאֲבֵלוּת?"

-"הִנֵּה! גַּם נִלְמַד עוֹד קְטַע מֵרַבִּי נָתָן".

"וְעַל כֵּן תֵּכֶף בְּמִנְחָה שֶׁל תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁאֵז הָיָה עִקַּר הַחֻרְבָּן שֶׁל הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חַז"ל לְעֵת עֶרֶב הִצִּיתוּ אֵשׁ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ אֵז דַּוְקָא מַתְחִיל הַמְּתֻקָּה גְּדוֹלָה וְעַל כֵּן מְנִיחִים אֵז טַלִּית וּתְפִלִּין כִּי תֵּכֶף שֶׁהַתְּחִיל חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא תִּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל תֵּכֶף נִתְגַּלֶּה הַגּוֹיִם וְעַל כֵּן אֵז נוֹלַד מָשִׁיחַ כִּידוּעַ. וּכְשֶׁכִּיל זֶה תֵּכֶף אַחַר תִּשְׁעָה בְּאָב פּוֹסְקִין דִּינֵי הָאֲבֵלוּת שֶׁל בֵּין הַמְּצָרִים וּמְנַחֲמִין אוֹתָנוּ בְּשֹׁבֶע דְּנֶחָמְתָא, כִּי תֵּכֶף שֶׁנֶּחֱרַב הַבַּיִת הַמִּקְדָּשׁ כְּאִלּוּ אֵין עוֹד הִתְפָּאֲרוּת בְּיִשְׂרָאֵל כְּלָל חַס וְשָׁלוֹם. תֵּכֶף נִתְגַּלֶּה וְנִתְרָאֶה כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת כְּנֶגֶד כָּל הַגּוֹיִים".

-"אַבָּא!"

-"כֵּן פִּינְחָס!"

-"אֲנִי יָכוֹל לְהוֹסִיף מַשֶּׁהוּ?"

-"בְּוַדַּאי! הֲלֹא רַבֵּנוּ זַ"ל צִוָּה אוֹתָנוּ לְסַלְסֵל וּלְסַלְפֵל בְּתוֹרָתוֹ הַקְּדוֹשָׁה".

-"אֲנִי רוֹאֶה מְכָאן שְׁנֵי דְּבָרִים. הָאֶחָד הוּא שֶׁעִקַּר הַנֶּחָמָה שֶׁל כְּלָל יִשְׂרָאֵל הוּא בְּזֶה שֶׁמּוֹצְאִים בָּהֶם עֲדַיִן צַד זְכוּת וּנְקֻדּוֹת טוֹבוֹת, וְאִם כֵּן לְכָאוֹרָה צָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק עַתָּה בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עֹז לִמְצֹא בְּנֵי וּבְחֲבֵרָנוּ נְקֻדּוֹת טוֹבוֹת וְלָדוּן אוֹתָם בְּכַף זְכוּת תָּמִיד לְכַף זְכוּת וְקַל וָחֹמֶר שֶׁלֹּא נַחְפֹּשׂ אֶת הָרַע וְלָדוּן אוֹתָנוּ לְכַף חוֹב חַס וְשָׁלוֹם. וְהַדָּבָר הַשֵּׁנִי שֶׁאֲנִי רוֹאֶה מְכָאן הוּא אֵיךְ שֶׁיָּקָר בְּעֵינֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ כָּל מִצְוָה וּמַעֲשֶׂה טוֹב וְלִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁל כָּל אָדָם אֲפִלּוּ אִם הוּא בְּמַדְרֵגָה פְּחוּתָה וּשְׁפָלָה וְאֵין לְאַף אֶחָד לוֹמַר שֶׁבְּמַצָּבוֹ הַיָּרוּד וְהַשָּׁפֵל כְּבָר אֵינוֹ שַׁיָּךְ לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ. כִּי אַדְרַבָּא כָּל מָה שֶׁהוּא רָחוֹק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ אִם יִנָּקֵק עַצְמוֹ מִן הָרַע וּיִבְחַר מִצְוֹתָיו יִהְיֶה לַה' יִתְבָּרֵךְ יוֹתֵר נַחַת רוּחַ מִמֶּנּוּ כְּמוֹ מִן הָעְגָלוֹן הַהוּא..."

-"אָכֵן כָּךְ! פִּינְחָס'ל הִנֵּנִי רוֹאֶה שֶׁהִבַּנְתָּ אֶת הַדְּבָרִים הֵיטֵב וּלְעֻבְדָּא וּלְמַעֲשֶׂה. וּבְרוּךְ שֶׁכִּוַּנְתָּ לְדִבְרֵי רַבִּי נָתָן".

-"אֲנִי?!"

-"כֵּן! פִּינְחָס"

"הִנֵּה תְּזַכֶּדֶּף לְתְחִלַּת הַהֲלָכָה וְתִקְרָא":

"כִּי מַחֶמֶת שֶׁהָאָדָם בְּגוּף מְגֻשָּׁם כָּל כָּךְ בְּזֶה הָעוֹלָם הַגַּשְׁמִי כָּל כָּךְ אֲשֶׁר רַבּוּ כְּמוֹ רַבּוּ הַמּוֹנְעִים וְהַמַּסְתִּים וְהַבִּלְבּוּלִים וכו' וְעַל כֵּן כָּל הָעִתָּקָה וְהָעִתָּקָה שֶׁהָאָדָם מַמְשִׁיךְ עַצְמוֹ מְגֻשְׁמִיּוּתוֹ לַה' יִתְבָּרֵךְ וּלְתוֹרָתוֹ אֲפִלּוּ הוּא רַק כְּחוּט הַשְּׂעָרָה הוּא יָקָר מְאֹד מְאֹד בְּעֵינֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ".

-"יִשֵּׁר כֹּחֲךָ! אַבָּא!"

-"וְעַתָּה רַבִּי פִּינְחָס בֹּא וּנְסַיֵּם יַחַד אֶת דִּבְרֵי מוֹהַרַ"ן":

"וְעַל יְדֵי כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל נִמְתְּקִין הַדִּינִים וַה' יִתְבָּרֵךְ מְנַחֵם אוֹתָנוּ בְּכָל הַנֶּחָמוֹת כִּי עַל יְדֵי זֶה יָבוֹא מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ וְיִגְאָלֵנוּ מְהֵרָה אָמֵן"

סיפור

הַצָּלָה מִמַּלְתָּעוֹת הָרָשָׁע

רַבִּי שְׁנִיאוֹר הִתְרוֹצֵץ אָנָה וָאָנָה חֵסֶר אוֹנִים עִם דַּאֲגָה עֲמֻקָּה בְּלִבּוֹ, כְּבָר שָׁעוֹת רַבּוֹת שֶׁעִקְּבוֹתָיהָ שֶׁל אֶסְתַּרְקַ"ע נֶעְלְמוּ. כְּבָר חִפְּשׂוּ בְּכָל מָקוֹם אֶכְשָׁרֵי וְשֵׁאֵינוֹ אֶכְשָׁרֵי וְהַנַּעֲרָה אֵינֶנָּה.

"הֵיכָן עוֹד אֶפְשָׁר לְחַפְּשָׂהּ?" הִרְהֵר רַבִּי שְׁנִיאוֹר אָבִיהָ בְּצַעַר. "כְּבָר הָפַכְנוּ אֶת כָּל עִיָּרְתֵנוּ 'אֶלֶכְסַנְדְּרוֹבְקָה' וּכְבָר הֶרְחַקְנוּ לְחַפֵּשׂ גַּם בְּכָל הַכְּפָרִים סָבִיב וְהֲעַלֵּינוּ חֶרֶס בְּיָדֵנוּ. מַה יִּהְיֶה?"

בְּשִׁבְרוֹנוֹ הָרַב נִכְנַס לְבֵית הַכְּנֶסֶת הַסָּמוּךְ בְּסְעָרָה וְזָעַק בְּמַר שָׁעוֹת רַבּוֹת": "גֶּעוואַלְד! יְהוּדִים! הַצִּילוּנִי! רַחֲמוּ עָלַי! לִבִּי יוֹצֵא מִדְּאָגָה לְשָׁלוֹם בִּתִּי שֶׁנֶּעֱלְמָה כְּבָר שָׁעוֹת רַבּוֹת".

אֲנָחָה כְּבֵדָה נֶעֱקָרָה מִלִּבּוֹ הַשָּׁבוּר וּדְמָעוֹת רוֹתְחוֹת הַחֵלּוּ לִזְלֹג עַל פָּנָיו. אַךְ גַּם הוּא וְגַם כָּל הַיְּהוּדִים שֶׁהֵסַבּוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לְסִעֻדַּת מִצְוָה שֶׁל בְּרִית מִילָה לֹא פִּלְּוּ לְשֵׁמַע מִפִּי אַבְרָךְ צָעִיר אֶת הַמִּשְׁפָּט הַמְזַעְזֵעַ: "בִּתְּךָ נִמְצֵאת אֵצֶל כֹּמֶר הָעִיר"...

אֶסְתַּרְקַ"ע עָמְדָה עַל יַד הַחַלּוֹן מְהֻרְהֶרֶת וְהִשְׁקִיפָה עַל סִמְטְאוֹת הָעִיָּרָה הַמְנֻמְנֶמֶת, כְּשֶׁלְּפָתַע רָאֲתָה מֵרָחוֹק אֶת כֹּמֶר הָעִיָּרָה מִתְקָרֵב. הִיא לֹא חוֹנְנָה אוֹתוֹ אֶכְלוּ בְּמִבָּט, אַךְ הַכֹּמֶר הִבְחִין בָּהּ גַּם הִבְרִיחִין וּבְעִינֵי הַנַּעַר שֶׁלּוֹ זָהָה שֶׁהוּדְּמֵן לְפָנָיו טֶרֶף קַל.

מִבְּלִי שֶׁאֶסְתַּרְקַ"ע הִרְגִּישָׁה נָעְצָר הַכֹּמֶר לְיַד הַחַלּוֹן וְהִתְחִיל לִשְׁאֹל אוֹתָהּ עַל דָּא וְעַל הָא. אֶסְתַּרְקַ"ע בְּתְחִלָּה לֹא אָבְתָה לְשַׂחֵף פְּעֻלָּה, אַךְ הַכֹּמֶר הִרְבָּה בְּדִבְרֵיו הַחֲלַקְלַקּוֹת וּבִשְׂפָתָיו הַנּוֹטְפוֹת אֶרֶס. בְּמַעֲטָה שֶׁל דַּאֲגָה לְטוּבָתָהּ וּלְאָשְׁרָהּ הֵחֵל מְסַפֵּר אוֹתָהּ כִּי בְּאֵם תָּמִיר אֶת בִּתָּהּ לֹא תִּהְיֶה מְאֻשֶּׁרֶת מִמֶּנָּה, הִיא תִּחְיֶה חַיֵּי עֹשֶׁר וּכְאַר וְגַם עוֹלָם הַבָּא מֻבְטָח לָהּ. דְּבָרָיו הַמְשֻׁכְנָעִים שֶׁל הַכֹּמֶר חִלְחֲלוּ בְּלֵב הַנַּעֲרָה כְּאֶרֶס שֶׁל עַכְנַאי וּבְרֶגַע קָטָן שֶׁל קַלּוּת רֹאשׁ נָתְנָה אֶת הַסְכָּמָתָהּ לְהִצְטָרֵף אֶל הַכֹּמֶר וּלְכָל מַרְעֵמֵי הָעוֹלָם שֶׁהִצִּיעַ לָהּ.

וְכָךְ בְּדַרְכִים עֲקַלְקַלּוֹת צָעֲדָה אֶסְתַּרְקַ"ע כַּאֲשֶׁר לַשָּׁבָת אַחַר הַכֹּמֶר מִבְּלִי שֶׁאִישׁ מִבֵּין עוֹבְרֵי הָאֹרַח הַבְּחִין וְהִרְגִּישׁ בְּדָבָר.

וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הַסֵּב לְסִעֻדַּת הַבְּרִית אַבְרָךְ נָחְבָּא אֶל הַכֵּלִים שֶׁהָעוֹלָם עֲדַיִן לֹא עָמַד עַל טִיבוֹ. חָנָן הָיָה אַצֶּל רַבִּי אֶפְרַיִם הַדַּר בְּ'אוֹלְיָאטִין' הַסְּמוּכָה וְהִזְדַּמֵּן בְּאוֹתוֹ יוֹם לְסִעֻדַּת מִצְוָה זוֹ. רַבִּי נַחְמָן הָיָה שְׁמוֹ שֶׁל הָאַבְרָךְ דַּיָּן הֲלָא הוּא רַבֵּנוּ אוֹר הָאוֹרוֹת רַבִּי נַחְמָן בֶּן סִיגָא זְכוּתוֹ יָגֵן עָלֵינוּ אָמֵן.

כְּשֶׁנִּכְנַס רַבִּי שְׁנִיאוֹר לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּסְעָרַת נַפְשׁוֹ וְכָל הַנּוֹכְחִים שָׁמְעוּ מִפִּי רַבֵּנוּ אֶת הַמִּשְׁפָּט הַמַּפְתִּיעַ: "בִּתְּךָ נִמְצֵאת אֵצֶל כֹּמֶר הָעִיר" נָעְתְּקָה לְשׁוֹנָם מִפִּיהֶם בְּתַדְהֵמָה מִנַּיִן לְאַבְרָךְ זֶה מֵיֵדַע עַל הַנַּעֲשֶׂה עִם בִּתּוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁנִיאוֹר? - הִרְהֲרוּ בִּכְלִיאָה.

אַךְ לֹא הָיָה זְמַן רַב לִתְמִיהוֹת כֵּיוָן שֶׁהַמֵּידַע הַמַּרְעִישׁ דָּרַשׁ לִנְקֹט בִּכְעֻלּוֹת מִיָּדִיּוֹת. כְּמוֹ שֶׁהִמְשִׁיךְ רַבֵּנוּ אֶת דְּבָרָיו:

"וְעַתָּה יֵשׁ לִשְׁלֹחַ שְׁנֵי אֲנָשִׁים גִּבּוֹרִים אֲשֶׁר יִסְעוּ בְּמֶרְכָּבָה סָגוּרָה עַד לְבֵיתוֹ שֶׁל הַכֹּמֶר וְשָׁם תַּעֲמֹד הַנַּעֲרָה בְּחַלּוֹן קָטָן בְּצַד צָפוֹן שֶׁל הַבַּיִת וְאָז כְּשֶׁיַּבְחִינוּ הַשְּׁלִיחִים בַּנַּעֲרָה יִרְמְזוּ לָהּ מִיָּד שֶׁבָּאוּ לְהַצִּילָהּ וְתֹכַף תִּתְרַצֶּה הַנַּעֲרָה לָבוֹא עִמָּם".

הַתֹּקָנָה שָׁבָה לְטַעַם בִּלְבּוֹ שֶׁל רַבִּי שְׁנִיאוֹר שֶׁהִתְעַשֵּׁת מִיָּד וּיָכְנָה לְאַרְגֵּן שְׁלִיחִים שֶׁיֵּצְאוּ לְחַלֵּץ אֶת בִּתּוֹ מִצִּפָּרְנֵי הַכֹּמֶר הָרָשָׁע. וְאָכֵן דָּבָר מִדְּבַר רַבֵּנוּ לֹא שָׁב רֵיקָם. כַּאֲשֶׁר אָמַר כָּךְ הָיָה בְּדִיּוּק מִכְּלָא. וְהַנַּעֲרָה שָׁבָה לְבֵיתָהּ שְׁלֵמָה בְּרוּחָהּ וּבְגַפְשָׁהּ לְאֲשֶׁר הוֹרֶיהָ וּלְרִוְחַת כָּל הַיְּהוּדִים.

כְּרָאוֹת תּוֹשְׁבֵי אֶלֶכְסַנְדְּרוֹבְקָה אֶת הַמַּעֲשֶׂה הַנִּשְׁגָּב הַזֶּה הֵבִינוּ כִּי אִישׁ אֱלֹקִים שׁוֹכֵן בְּקִרְבָּם וְכִי הָאַבְרָךְ הַלָּז גָּבוֹהַּ הוּא מִשְּׁכְמוֹ וָמַעְלָה.

אַךְ לֹא זְמַן רַב אָרַךְ אָשְׁרָם שֶׁל הַיְּהוּדִים עַל הַצָּלַת הַנַּעֲרָה. תֹּכַף בִּשְׁמֹעַ הַגּוֹיִים כִּי הִצִּילוּ הַיְּהוּדִים אֶת טַרְפָּם מִיָּדֵיהֶם גָּבַר זַעַמָם מְאֹד וְלִקְחוּ כָּל אֶחָד מַקֵּלוֹ וּכְלֵי מַשְׁחִיתוֹ כְּדֵי לִנְקֹם בַּיְּהוּדִים וּלְכֻלּוֹת זַעַמָם בָּהֶם. זַעֲקוֹתֵיהֶם מְקַפִּיאוֹת הַדָּם הֶחֱרִידוּ אֶת לֵב הַיְּהוּדִים הַמְּכֻחָדִים. וּבְצַר לָהֶם נִזְכְּרוּ

בְּשִׁבְרוֹנוֹ הָרַב נִכְנַס לְבֵית הַכְּנֶסֶת הַסָּמוּךְ בְּסְעָרָה וְזָעַק בְּמַר לִבּוֹ:

"גֶּעוואַלְד! יְהוּדִים! הַצִּילוּנִי! רַחֲמוּ עָלַי! לִבִּי יוֹצֵא מִדְּאָגָה לְשָׁלוֹם בִּתִּי שֶׁנֶּעֱלְמָה כְּבָר שָׁעוֹת רַבּוֹת"

בָּאַבְרָךְ הַצַּדִּיק אֲשֶׁר זֶה מִקָּרוֹב עָמְדוּ עַל גֻּדְלוּתוֹ, מִיָּד פָּנוּ אֵלָיו בִּמְצוּקָתָם: "רַבֵּנוּ! הַגּוֹיִים רוֹצִים לַעֲשׂוֹת בָּנוּ שְׁפָטִים! וְאָנָה אָנוּ בָּאִים? אָנָא! הוֹשִׁיעֵנוּ!"

רַבֵּנוּ הִרְגִּיעָם לְבַל יִתְפַּחֲדוּ כְּלָל אֶלָּא אַדְּרַבָּא יִקַּח כָּל אֶחָד גַּם מַקְלוֹת וּשְׁאָר כְּלֵי מִלְחָמָה וְיֵצְאוּ לִקְרַאת הַגּוֹיִם בְּאֹמֶץ וּגְבוּרָה וְקִרְאוֹת הַגּוֹיִים שֶׁהַיְּהוּדִים לֹא נָסִים מִפְּנֵיהֶם אֶלָּא לְהֵכָף עוֹד רוֹצִים לְהָשִׁיב לָהֶם כְּגִמּוּלָם יִפֹּל רוּחָם בְּקִרְבָּם וְיָנוּסוּ לְנַפְשָׁם. הַיְּהוּדִים לֹא הִתְמַהְמְהוּ וְתֹכַף פָּנוּ לַעֲשׂוֹת כְּסִקָּדַת רַבֵּנוּ. וְאָכֵן כְּרָאוֹת הַגּוֹיִים הַחֲזָיָנִים אֶת קֹמֶץ הַיְּהוּדִים הַבָּאִים לִקְרָאתָם בְּמַקְלוֹת הִתְחַלְּחֲלוּ וְנָסוּ עַל נַפְשָׁם. וַיְהִי לְפֶלֶא...

רַבֵּנוּ לֹא הִסְתַּפֵּק רַק בְּהַצָּלָתָהּ הַגַּשְׁמִית וְהָרוּחָנִית שֶׁל הַנַּעֲרָה הוּא חָכַץ גַּם לְדֹאג לַעֲתִידָהּ וּלְסִיכָּךְ דָּאַג לְשַׁדְּכָהּ עִם בָּחוּר בַּעַל מְלָאכָה יָרֵא שָׁמַיִם. וּבְדַאֲגָתוֹ לַעֲתִידָהּ הִזְהִיר אֶת הַבָּחוּר כִּי בְּאֵם לֹא יַזְכִּיר לְאִשְׁתּוֹ אַף פַּעַם אֶת הַמִּקְרֶה הַמַּבִּישׁ הַזֶּה שֶׁהָיָה בְּבִנְעָרָתָהּ לְהָמִיר אֶת דָּתָהּ, יִזְכֶּה לְבָנִים טוֹבִים.

הַבָּחוּר אָכֵן שָׁמַר אֶת הַבְטָחָתוֹ וּבִתְמִירָה זָכָה לְהַבְטָחַת רַבֵּנוּ שֶׁבָּנָיו הָיוּ רַבָּנִים, לוֹמְדֵי מְפֹלָגִים בַּתּוֹרָה.

כָּל אֶלֶכְסַנְדְּרוֹבְקָה רָעֲשָׁה וְנָעֲשָׂה מֵהַנֵּס הָעָצוּם שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם בִּזְכוּת הָאַבְרָךְ הַצָּעִיר רַבִּי נַחְמָן חַנָּן רַבִּי אֶפְרַיִם מֵאוֹלְיָאטִין וּשְׁמוֹ שֶׁל רַבֵּנוּ הֵחֵל לְהִתְפַּרְסֵם אַט אַט.

סִפּוּר זֶה הָיָה אֶחָד מִן הַגּוֹרְמִים לְהִתְגַּלּוּת רַבֵּנוּ אַחֲרֵי שְׁנוֹת הַעֲלֻמָה וְהַסְתָּרָה. וּמִנֵּי אָז הֵחֵלּוּ מַעְיְנוֹתָיו לִפְרֹץ חוּצָה.

שעשועון

מִי אֲנִי וּמַה שְׁמִי?

נִשְׁמָה חֲדָשָׁה הֵעִיד עָלָיו רַבֵּנוּ.
בְּמִסּוּרוֹת נֶפֶשׁ הִתְקָרֵב וּבְסִפְרָיו הוּא מִקָּרְבֵנוּ.
בְּהִתְקָרְבוֹ אָמַר לוֹ רַבֵּנוּ: תַּסְּתִּי אוֹתְךָ בְּשֵׂךְ.
עָנָה הוּא לְעֻמָּתוֹ: קֶשֶׁר אוֹתִי חֶזֶק!

מִתְחִילָּתוֹ לְאֻמְצָעוֹ - הֶחָדֵשׁ בּוֹ אָנוּ נִמְצָאִים.
וְכָל כֻּלּוֹ - דְּמוּת שֶׁבִּכְבוֹדוֹ חַיָּבִים.
רָצָה לְהָבִיא גְּרִיעַ זָהָב לְרַבֵּנוּ וְהִכְרִיחַ לְמִכְרוֹ.
וְאָמַר רַבֵּנוּ: בִּשְׁבִיל הַגְּרִיעַ אֶת עֵינָיו וְשִׁנָּיו
שֶׁל הַס"מ אֲנִי אֶעֱקֹרוֹ

כְּנוּיוֹ עַל שֵׁם אִמּוֹ.
וּשְׁמוֹ וְכִנּוּיוֹ דּוֹמִים לָרִאשׁוֹן שֶׁנִּשָּׂא אֶת שְׁמוֹ.
בְּגִלּוּל הַמַּחְלֹקֶת שֶׁנִּתְקָרֵב אֶל הַמַּעְיָן.
עֵבֶר לְדוֹר בְּלַאדִיזִין וְנִתְמַנֶּה שֵׁם לְדַיָּן

רמז: שישי"ק חיב אות רמ"ם

יְלָדִים יְקָרִים!

אֵיזֶה מְכֻנֶּה מְשֻׁתָּף מְצָאתֶם לְכָל שְׁלֹשֶׁת שְׁמוֹת תַּלְמִידֵי רַבֵּנוּ?

אֶת הַפִּתְרוֹנוֹת יֵשׁ לִשְׁלֹחַ לְפַקְס הַמַּעֲרֶכֶת: 077-318-0237 עַד לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֱלוּל בְּלִבְד, בְּצֵרוּף שֵׁם וּכְתֹבֶת מְגוּרִים וְטֶלֶפּוֹן בֵּין הַפִּתְרָנִים נְכוֹנָה יָגְרַל זְכוּי שֶׁל 50 ₪ בְּרְשֶׁת חֲיָיוֹת סִפְרֵי "אוֹר הַחַיִּים"!

"וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם", 'רוּחַ אֱלֹהִים' - זֶה רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא יְתַקֵּן הַכֹּל, כִּי הוּא הָרֹאשׁ בֵּית אֲמִתִּי וְכָל יִשְׂרָאֵל יַכִּירוּ אוֹתוֹ וְיַאֲמִינוּ בּוֹ, וְהָרֹאשׁ כָּל חוּצוֹת יִכָּנַע וְיִתְבַּטֵּל לְפָנָיו.

אַךְ עַל־יְדֵי מָה נִזְכֶּה לָזֶה, עַל־יְדֵי הַבְּכִיָּה וְהַדְּמָעוֹת שֶׁבּוֹכִין וּמִתְאַבְּלִין עַל חָרְבַּן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ. וְזֶהוּ בְּחִינַת וְרוּחַ אֱלֹהִים זֶה רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם, בְּחִינַת שִׁפְכִי כַּמַּיִם לִבֵּךְ וְכוּ', בְּחִינַת עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה עֵינִי עֵינִי יֹרְדָה מַיִם כִּי רָחַק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מֵשִׁיב נַפְשִׁי וְכוּ'.

"שֶׁצְּרִיכִין לִבְכּוֹת מְאֹד וּלְהוֹרִיד דְּמָעוֹת כַּמַּיִם עַל כִּי רָחַק מִמֶּנּוּ מְנַחֵם שֶׁהוּא הַצַּדִּיק הָאֱמֶת וְכַנַּ"ל, וְעַל־יְדֵי זֶה נִזְכֶּה לְרוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ שֶׁאָז יִתְקַיֵּם "לָשׂוּם לַאֲבֵלֵי צִיּוֹן פְּאֵר תַּחַת אֵפֶר".

(ליקוטי הלכות מצרנות הלכה ד')